

FİKİR MİMARLARI DİZİSİ - 21

LACAN

Psikanalizin Etiği

•

Transfer

•

Arzu ve Yorumu

•

Daha

•

Senthom

say

Fikir Mimarları 21

LACAN

Yazan ve Yayıma Hazırlayan:

Nami Başer

SaY

Fikir Mimarları 21
lacan
Yazan ve Yayıma Hazırlayan: Nami Başer

Yayın Yönetmeni: Aslı Kurtsoy Hısım
Editör: Derya Önder
Sayfa Düzeni: Özlem Sarıcı

Say Yayınları
Ankara Cad. 54 / 12 • TR34410 Sirkeci İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
web: www.sayyayincilik.com
eposta: sayyayinlari@ttmail.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 54 / 4 • TR34410 Sirkeciİstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
eposta: dagitim@saykitap.com
online satış: www.saykitap.com

Sertifika No: 10962

LACAN

Nami Başer

(d. 1950, –)

Doç. Dr. Nami Başer, Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Fransa'da Strasbourg ve Paris VIII üniversitelerinde felsefe ve edebiyat öğrenimi görmüş, yurda döndükten sonra sırasıyla Galatasaray Lisesi, Bursa Askeri Lisesi, Uludağ Üniversitesi ve Galatasaray Üniversitesi'nde Fransızca, edebiyat, felsefe, antropoloji, sinema dersleri vermiş ve halen bu derslerlerle ilgili görevini Notre Dame de Sion Lisesi'ndeki felsefe dersleriyle birlikte yürütmektedir.

Telif Eserleri

Evsizlik Defterleri, Periferi Yayınları, Ankara, 2008.

Çeviri Eserler

Öteye Adım Yok Ötesi, Maurice Blanchot, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.

Devlete Karşı Demokrasi Marx ve Makyavel Momenti, Miguel Abensour, YKY, İstanbul, 2002.

Yazı: İnsanlığın Belleği, Georges Jean, YKY, İstanbul, 2002.

Ölüm ve Zaman, Emmanuel Levinas, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2002.

Zenciler, Jean Genet, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006.

Leonardo da VinciEvren Bilimi ve Sanatı, Alessandro Vezzosi, YKY, İstanbul, 2006.

Althusser ve Psikanaliz, Pascale Gillot, Epos Yayınevi, İstanbul, 2010.

SUNUŞ

Her biri bağımsız beş kitaptan oluşan Evsizlik Defterleri beşibirliklerinin ilki, Lacan'la ilgili bu çalışmayla tamamlanmış oluyor. Çalışma yerine çıkarma deyimini daha uygun buluyorum. Çıkarma hem herhangi bir gerçeği, onun içyüzünü bulma amacıyla soyma, giysilerinden süslerinden etme, hem de askerlik sanatında belirli bir yere birtakım silahlarla hücum edip gizlice orayı ele geçirme anlamına geliyor dilimizde. Evsizlik Defterleri'nin her birinin beşincisi bu tür birer çıkarmadan, yani bir özel ad üzerinde yapılan araştırmalardan oluşacak. Say Yayınları'nın "Fikir Mimarları dizisine de uyan bu çıkarma Periferi Yayınları'ndaki Evsizlik Defterleri, Doğu Batı Arasında Kuzey Güney III/V'de hazırlanmıştı bir yerde. 107. sayfada şöyle bir bölüm vardı:

20 Ekim, Çok önemli bir sunum aldım. Aslında tahrik oldum biraz. Hocamız dogmatik değil ama psikanalizi birden epey eleştirdi ben de dayanamadım, şimdi Lacan'ın yazıları ile başa çıkıp onu savunmam gerekiyor. Bir iki haftada hazırlanmam lazım. Aslında Lacan'ın anlatımı bizim Karagöz'e benziyor epey. Sözcükleri sürekli bölüp, bir güldürme ve bunun aracılığı ile söylediğini düşündürme yöntemine dayanıyor.

Bu bölüm şu andaki Lacan incelemesinin tohumunun atıldığı metindir.

Evsizlik Defterleri'nin her bölümü bir Türkiye'den, bir başka ülkeden yazara ithaf ediliyordu. Lacan çıkarmasını, bizzat Lacan'ın kendisi tarafından psikanalizin kurucularından biri olarak görülen Edgar Allen Poe'ya, aynı zamanda da daha Türkiye'de psikanalizin "Psi yokken derinlemesine psikanaliz içeren romanlar yazan Ahmet Hamdi Tanpınar'a adıyorum.

Nami Başer

Ocak 2010

YAŞAMI, YAPITLARI ve FELSEFESİ

LACAN KRONOLOJİSİ

1901	JacquesMarie Emile Lacan, 13 Nisan'da Alfred Lacan (1873–1960) ve Emilie Baudry'nin ilk çocuğu olarak Beaumarchais Bulvarı 95 numarada Paris'te doğar. Babası bir yüzyıldan beri sirke üretimi ve ticareti yapan bir ailedendir. Sonraları sirkeye hardal, brendi, rom, cafe ve baharat ürünleri eklenmiştir.
1902	25 Aralık'ta kızkardeşi Madeleine doğar. Paris'te Stanislas
1903	Koleji adlı din ağırlıklı eğitim veren bir okula verilir. Lacan'dan bir yıl sonra Charles de Gaulle'de 1908–1909 ders yılında burada okuyacaktır. Aynı yılın 25 Aralığında erkek kardeşi MarcMarie doğar.
1915	Babası Alfred savaşta çavuş olur, kolej ise yaralı askerler için bir hastaneye dönüştürülür, Lacan Spinoza okumaktadır.
1918	Saint Jean de Lacroix üzerine bir incelemesi bulunan Katolik düşünür Jean Baruzi, Lacan'ın felsefe hocasıdır. Lacan edebiyattaki öncü akımlara ilgi duyar I'Odeon sokağındaki Sylviya Beach'in işlettiği Shakespeare and Company kitapçısına dadanır. 1919 sonbaharında Paris'teki tıp fakültesine yazılır.
1919	Lacan, Andre Breton ile karşılaşır ve gerçeküstücü akıma yaklaşır.
1920	Aşırı zayıflığı yüzünden askerlikten muaf tutulur. Lacan Adrienne Monnier'in "Kitap Dostları Evi adlı dükkânında tertiplenen özel Ulysses okuma gününe katılır. Metni, Fransızcaya çeviren Valery Larbaud okumakta, dinleyiciler arasında James Joyce da bulunmaktadır.
1925	Lacan'ın kız kardeşi, Jacques Houlon ile evlenerek Hindiçini'ye gider.
1926	4 Kasım'da ilk Fransız psikanalitik derneği kurulur. Adı Paris Psikanalitik Derneği'dir. Lacan Théophile Anjouanine başta olmak üzere aynı anda birçok doktorun önünde ilk hastasını tıp dünyasına sunar.
1927	Henri Claude'un yönettiği Paris SainteAnne Hastanesi'ne
1928	bağlı ruh ve beyin hastalıkları kliniğinde psikiyatr olarak çalışır.
1929	Lacan'ın karşı gelmesine rağmen, ağabeyi papaz olmaya karar verir.
1929	Henri Rousselle Hastanesi'nde çalışır.
1931	
1930	Salvador Dali ile tanışır, onun Çürümüş Eşek adlı yapıtına ilgi duyar. Fransız yazarı Pierre Drieu La Rochelle'le tanışır. 1929'dan 1933'e kadar yazarın ikinci karısı Olesia Sienkiewicz'in âşığı olur.
1931	SainteAnne Hastanesi'ne kapatılan Marguerite Anzieu adlı paranoyak hastayı inceler.
1932	Fransız Psikanaliz dergisi için Freud'un bir makalesini çevirir. Haziranda Rudolph Loewenstein onun psikanalizini yapmaya başlar. Kasımda incelediği hastadan yola çıkarak "Kişilikle İlişkileri Açısından Paranoyak Psikoz tezini savunur.

1933	Neuilly Feneri dergisinde "Hiatus Irrationalis adlı şiirini yayınlar. Tıp fakültesinden arkadaşı Sylvain Blondin'in kız kardeşi MarieLouise Blondin'e ilgi duyar. Ekimden itibaren Alexander Kojeve'nin Hegel seminerlerine yazılır. Orada tanıştığı Georges Bataille ve Raymond Queneau ömür boyu arkadaşları olacaktır. Gerçeküstücülerin dergisi Minataure'da Papin kızkardeşlerin cinayeti ve üslup problemleri üzerine incelemeleri yayınlar
1934	Lacan ilk hastasını kabul eder. MarieLouise Blondin ile evlenir.
1936	Marienbad'ta Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin 14. Psikanaliz Kongresi'nde ayna evresi üzerine sunumunu yapar. 10 dakika konuşma süresini aştığı için Ernest Jones tarafından susturulur. Almanya'daki Nazi Olimpiyatlarına gider.
1937	İlk kızı Caroline doğar.
1938	Fransız Ansiklopedisi için "Bireyin Oluşumunda Aile Kompleksleri adlı makalesini yazar. Sylvia MaklèsBataille artık kocasından ayrı yaşamaktadır. Lacan, ileride kocası olmayı düşlediği bu kadınla ilişkisini sürdürür. Loewenstein ile psikanalizini bitirir. Paris Psikanaliz Derneği'nin tam üyesi olur.
1939	İkinci çocuğu Thibaud doğar.
1940	Alman işgali altındaki Fransa'da başlangıçta Alman Psikanalitik Derneği gibi Nazileşmeye çalışan Fransız Psikanaliz Derneği sonradan bütün etkinliklerini durdurur. 26 Kasım'da Lacan'ın üçüncü çocuğu Sybille Lacan doğar.
1941	Lacan ölünceye kadar oturacağı Paris, Lille Sokak, 5 numaraya taşınır. Lacan'ın Sylvia Bataille'dan olan ilk çocuğu Judith doğar. İlk karısından resmen boşanır.
1945	Savaş esnasındaki İngiliz psikiyatri alanını incelemek için İngiltere'ye gider. Orada Bion'la tanışır.
1946	Fransız Psikanaliz Derneği çalışmalarına yeniden başlar.
1948	Annesi ölür.
1949	LéviStrauss'la tanışır. Uluslararası 14. Psikanaliz Kongresi'nde bu sefer "Ayna Evresi sunumunu yapar.
1951	Psikanaliz seanslarının IPA tarafından 45 dakika olarak tespit edilen seans süresini değiştirmeye başlar. Lille Sokağı'ndaki evinin yan dairesinde, 3 numarada seminerlerine başlar. İngiliz Psikanaliz Derneği üyelerine yönelik "Some Reflections on the Egoyu okur ve yayınlar. "Benlik Üzerine Bir İki Düşünce onun ilk İngilizce yayınıdır.
1953	Paris Psikanaliz Derneği'nin başkanı seçilir.

	Lacan ve Slyvia en sonunda evlenirler. Fransız Psikanaliz Derneği (SFP) Françoise Dolto ve Daniel Lagache tarafından kurulur. IPA'ya karşı gelen bu kuruma geçen Lacan hayaligerçeksembolik ayrımını burada sunar.
1955	Heidegger'in müridi olan Jean Beaufret onun analizanı olur. Lacan Freiburg a Heidegger'i görmeye gider. IPA, SFP'yi dışlar.
1960	Babasını kaybeder.
1961	IPA, Dolto ile Lacan'ın atılması durumunda SFP'yi tanıyacağını bildirir.
1963	SFP'deki psikanalistlerin çoğu IPA'nın ültimatomunu kabul eder. Lacan artık Sainte Anne'dan ayrılır.
1964	Lacan seminerlerine École Normale'de devam eder. Fransız Psikanaliz Okulu adıyla kendi okulunu kurar. 3 ay sonra Adını École Freudienne de Paris olarak değiştirir.
1965	Lacan'ın ayrıldığı SFP dağılır.
1966	Altı Amerikan üniversitesinde bir dizi konferans verir. Burada söylediği en ünlü söz şu olmuştur. "Bilinçdışını anlamak için en iyi söz ‘Baltimore in the early morning'dir (Sabahın erken saatlerinde Baltimore). Judith ile Jacques Alain Miller evlenirler.
1967	Lacan kendi okulunda "geçiş adlı bir sınav düzenler. 1968 Paris VIII Üniversitesinde psikanaliz bölümü kurulur. Başına Serge Leclaire getirilir.
1969	"Geçiş adlı yeni bir sınav uygulamasının başlatılması, Lacan'ın okulunda bazı öğrencilerin onu eleştirerek kurumdan ayrılmalarıyla sonuçlanır. Lacan, École Normale'den ayrılarak seminerlerini Hukuk Fakültesi'nde sürdürür.
1974	Paris VIII Üniversitesi'ndeki Psikanaliz bölümü Jacques Alain Miller tarafından yeniden organize edilir.
1975	Paris'teki Uluslararası James Joyce Sempozyumu'nda Lacan, "Sinthome Joyce sunumunu yapar. Kasım aralık aylarında Lacan Amerika'da yeniden boy gösterir.
1978	Bir trafik kazasından sonra Lacan yorgun ve sessizdir artık.
1980	Lacan, okulunu kapatır. Miller'in kurduğu "Freudçu Dava Okulunu destekler. Venezuela Caracas'da okulun ilk uluslararası konferansı gerçekleştirilir.
1981	9 Eylül'de bağırsak kanseri komplikasyonları sonrası ölür.
1985	JacquesAlain Miller, seminerlerin yayımlanmasıyla ilgili suçlamada, kayıtları düzeltip yayına hazırlarken birtakım bölümleri tahrif ettiğine dair aleyhine açılan davayı kazanır. Fransa'da 5000 psikanalist, 20 kadar psikanaliz derneği bulunur. Bunların 15'i Lacancı olduklarını iddia etmektedir.

SEMİNERLER[*1]

Ön Çalışma	L'Homme aux Loups

1951-1952	Rüyasında Kurt Gören Adam,
Ön Çalışma	L'Homme aux rats

1952-1953	Fare Saplantısı Olan Adam
1) 1953-1954	Les Écrits techniques de Freud

	Freud'un Teknik Yazıları
2) 1954-1955	Le Moi dans la théorie de Freud et dans la technique de la psychanalyse

	Psikanaliz tekniğinde ve Freud Kuramında Benlik
3) 1955-1956	Les psychoses

	Psikozlar
4) 1956-1957	La relation d'objet

	Nesne İlişkisi
5) 1957-1958	Les formations de l'inconscient

	Bilinçdışının Oluşumları
6) 1958-1959	Le désir et son interprétation

	Arzu ve Yorumu
7) 1959-1960	L'éthique de la psychanalyse

	Psikanalizin Etiği
8) 1960-1961	Le transfert

	Transfer
9) 1961-1962	L'identification

	Özdeşleşme
10 a) 1962-1963	L'angoisse

	Kaygı
10 b) 1963	Les Noms Du Pıére

	Baba Adları
11) 1963-1964	Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse

	Psikanalizin Dört Temel Kuramı
12) 1964-1965	Problèmes cruciaux pour la psychanalyse ou Les positions subjectives de l'être

	Psikanalizin Temel Problemleri ya da Varlığın Öznel Konumları
13) 1965-1966	L'objet de la psychanalyse

	Psikanalizin Nesnesi
14) 1966-1967	La logique du fantasme

	Fantazmanın Mantığı
15) 1967-1968	L'acte psychanalytique

	Psikanalitik Eylem
16) 1968-1969	D'un Autre à l'autre

	Bir Büyük Başkasından Küçük Başkasına
17) 1969-1970	La psychanalyse à l'envers

	Tersten Psikanaliz
18) 1971	D'un discours qui ne serait pas du semblant

	"Aldatıcı Olmayan Bir Söylem Üzerine
19) 1971-1972	Ou Pire

	Ya da Daha Beteri
19'a ek	Le savoir du psychanalyste

1971-1972	Psikanalistin Bilgisi
20) 1972-1973	Encore

	Daha
21) 1973-1974	Les nondupes errent

	Kül Yutmayanlar Ordan Oraya Gider
22) 1974-1975	R.S.I

	Gerçek Olan Hayali Olan Sembolik Olan
23) 1975-1976	Le sinthome

	Senthom[*2]
24) 1976-1977	L'insu que sait de l'une bévue s'aile a mourre

	"Bir Hatanın Bildiği Oyunlarda Bilmeden Kanatlanır
25) 1977-1978	Le moment de conclure

	Sonuçlandırma
26) 1978-1979	La topologie et le temps

	Topoloji ve Zaman
27) 1980	Dissolution

	Okulun Kapatılması

DÜNYADA NELER OLUYOR? (1901-1981)

TARİH	DÜNYA	EDEBİYAT TARİHİ	RESİM MÜZİK SİNEMA
1901	İlk metro hattının açılışı	Anatole France, Bay Bergeret Paris'te yayımlandı.	Georges Méliès, Aya Yolculuk filmini çekti. Picasso, Mavi Dönem
1903	Wright Kardeşler İlk uçuş - ilk uçak	André Gide, Ahlaksız	Cloude Debussy, Pelléas et Mélisonde
1905	Fransa'da Laiklik Yasası	Romain Rolland, Jean Christophe kitabı	Richard Strauss, Salome operası.
1909	Jouis Bleriout, Manş'ı uçarak geçti.	Paul Claudel, Rehine - André Gide, Dar Kapı - Fütürist Manifesto	Kübist yapıtlar verilmeye baslandi. Brancusi, Uyuyan Esinperisi
1911		Saint-John Perse, Övgüler	Gustav Mahler 9. Senfoni
1913	Roland Garros uçakla Akdeniz'i geçti.	Kandinsky, Sanatta Düşünce	Stravinsky, İlkbahar Ayini
1914	1. Dünya Savaşı	Proust, Swanların Semtinden	Marcel Duchamp, Ready-Made'i yarattı.
1918	Birinci Dünya Savaşı'nın sonu.	Proust, Çiçek Açmış Kızların Gölgesinde Paul Claudel, Zor Lokma	Eric Satie, Geçit Resmi (Bale)
1920	Fransız Komünist Partisi'nin kuruluşu	Andre Breton, Manyetik Alanlar	Darius Milhaud, Damdaki Öküz senfonisi
1922	Mussoli'nin iktidara gelişi	James Joyce, Ulysses - Paul Valéry, Cazibeler	F. W. Murnau, sessiz filmi Nosferatu'yu çekti.
1924	Solun Fransa'da ilk zaferi	Andre Breton, Gerçeküstücülük Manifestosu,	George Gershwin, Rhapsody in Blue
1925		Blaise Cendrars, Altın - Franz Kafka, - Dava	Sergei Eisenstein, Potemkin Zırhlısı Charlie Chaplin, Altına Hücüm
1926	R. Poincaré Fransa da başkan seçildi.	Lois Aragon, Paris Köylüsü - Andre Gide, Kalpazanlar	Béla Bartok, Piyano için ilk konçerto
1927	Atlantik ilk defa uçakla aşıldı.	J. Green, Adrienne Mesurat - M. Proust, Bulunmuş Zaman	İlk sesli film, Caz fiarkıcısı - Abel Gance, Napolyon
1929	Dünya ekonomik krizi patlak verdi.	J. Cocteau, Korkunç Çocuklar, W. Faulkner, Ses ve Öfke	L. Bunuel, Endülüs Köpeği - D. Vertov, Kameralı Adam

1931	İspanya'da Cumhuriyetin ilanı	R. Musil, Niteliksiz Adam - V. Woolf, Dalgalar	Fritz Lang, Lanetli M - Edgar Varèse, İyonlaşma bestesi
1932	Fransa'da solun zaferi	Jules Romains, İyi Niyetli İnsanlar	Howard Hawks, Scarface
1933	Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesi	Federico G. Lorca Kanlı Düğün	Arnold Schönberg Musa ve Harun operası
1936	Fransa'da halk cephesinin iktidara gelişi, Curie'nin radyoaktiviteyi buluşu	L. Aragon, Kibar Semtler - L. Céline, Taksitle Ölüm	Charlie Chaplin, Modern Zamanlar
1938	Münih Konferansı	Jean-Paul Sartre Bulantı	S. Eisenstain, Alexander Newski'yi çeker - Pariste Uluslararası Gerçeküstücülük Sergisi açılır.
1940	Fransa Almanlara teslim olur. General de Gaulle direnişe geçer	B. Brecht, Bay Puntila ve Uşağı Matti - E. Hemingway, Çanlar Kimin İçin Çalıyor	
1941	Savaş devam ediyor	Arthur Koestler, Sıfır ve Sonsuzluk	Orson Welles, Yurttaş Kane - John Houston, Malta fiahini
1944	Normandiya çıkarması	Jean-Poul Sartre Gizli Oturum	Jean Fautrier, Rehinler dizisi
1945	Hiroşima'ya ilk atom bombasının atılması	René Char, Kalanlar Sadece Bunlardır	Rossellini, Roma Açık fiehir - Benjamin Britten, Peter Grimes Operası
1946	Fransa'da dördüncü cumhuriyetin başlaması	Albert Camus, Veba - Giono, Eğlencesiz Bir Kral	John Cage, On atlı Sonat ve Dört Enterlüt Pollock, Action Painting
1950	Kore savaşı	Eugen Ionesco, Kel fiarkıcı	Billy Wilder, Sunset Bulvarı
1953	Stalin'in ölümü	James Baldwin, Seçkinler	Henri Georges Clouzot, Korkunun Bedeli - Boulez, İki Piyano İçin Yazılmış Bir Çalışma
1954	Cezayir Savaşı'nın başlangıcı	Simone de Beauvoir Mandarinler	Bertolt Brecht, Cesaret Ana ve çocukları
1955	Fransızların Vietnam'dan çekilmeleri	Blanchot, Edebiyat Alanı	Elia Kazan, Rıhtımlar Üzeinde - Pierre Boulez, Ustasız Çekiç
1958	De Gaulle'in iktidara geri dönüşü Beşinci cumhuriyetin başlangıcı	Marquerite Duras, Moderato Cantabile - Vladimir Nabokov, Lolita	Jacques Tati, Dayım Klein'in Beyaz Duvar sergisi: (Boşluk)
1960	Kennedy Amerikan	Simon, Flandres Yolu -	Oliver Messiaen, Yves

	cumhurbaşkanı seçilir. Lazer bulunur.	Grass, Tambur - E. Canetti, Yığın ve Güç	Kronokromi Pierre Boulez, Kat Kat Mallarme'nin Portresi
1963	Kennedy öldürülür, Carrefour ilk hipermarketini Paris yakınlarında açar.	J. M. G. Le Clézio, Tutanak - J. Genet'nin 1961 tarihli Paravan-lar'ın sahneleşinde olaylar çıkar	Samuel Beckett'in Mutlu Günler'i sahnelenir - Oliver Massiaen, Yedi Haikai'yi besteler.
1966	Fransa'nın Nato'dan ayrılışı.	Truman Capote Soğukkanlılıkla	Yaşayan Tiyatro, Xenakis, Terretektohr
1968	Paris'te Öğrenci olayları başlar, Çekoslovakya Sovyet Rusya tarafından işgal edilir.	Gabriel G. Marquez, Yüzyıllık Yalnızlık - Marguerite Yourcenar, Kara Yapıt	Stanley Kubrick, 2001, Luciano Berio, Levi Straus'un Çiğ ve Pişmişi'nden alıntılarla ile Sinfonia'yı besteledi
1969	General de Gaulle'nun istifası. Lois Armstrong aya gider.	Michel Tournier Cuma	Pier Paolo Pasolini, Teorem
1970	De Gaulle'nin ölümü	Yukio Mishima, Bereket Denizi Dörtlemesi	Karlheinz Stockhausen, Mantra
1973	İlk petrol krizi gerçekleşir, fiili'de General Pinochet darbe yapar.	Ronald Barthes, Metnin Verdiği Zevk	Jean Eustache, Anne ve Orospu filmini çeker.
1974	Georges Pompidou ölür, yerine René Giscard devlet başkanı olur	A. Soljenitsyne, Goulag Takımadaları Heinrich Böll, Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru	Peter Handke, Konstans Gölü'nden Atla Geçiş'i yayımlar.
1976	Mao Zedung ölür.	Simon, Eşyanın Dersi	Héléne Cixous, Dora'nın Portresi
1979	İran'da İslam devrimi gerçekleşir. İkinci petrol krizi çıkar.	Octavia Paz, Her Günün Ateşi - Calvino, İtalo, Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu	Francis Coppola, Kıyamet filmini çeker.
1980	Reagen Amerika'da devlet başkanı olur, Sovyet Rusya Afganistan'a müdahale eder.	Jean-Morie Gustave Le Clézio, Çöl - William Styron, Sophie'nin Seçimi	Akira Kurosawa, Kagemusha'yı çeker.
1981	Mitterrand cumhurbaşkanı olur	Cloude Simon, (Vergilius'a göndermeyle) Les Géorqiques	Jean-Jacques Annaud, Ateş Savaşı filmini çeker.

BAKIŞLI BİR KEDİ KARA

BİRİNCİ BÖLÜM

SANCILI BİR BAŞLANGIÇ

Geri veriliyordur bana

Düşlerimin o karmaşık mimarisi

Edip Cansever

(Yengeç, Kirli Ağustos)

Lacan nelere bulaşmıştır? Bunlardan hangisinden başlamalı? Başlangıç için bir yöntem var mıdır?

Bergama'ya yolunuz düşerse, orada sadece Tanrıça Demeter'le, Tanrılar Tanrısı Zeus'la değil –birçok başka yerlerde de bulunabilir bunlar– aynı zamanda Asklepius'a adanmış bir tapınakla karşı karşıya kalırsınız. Adına Eskülap da denilen bu Tanrı, şifa Tanrısıdır. Hani Sokrates'in ölmeden önce "Eskülap'a bir horoz borçluyum diyerek andığı Tanrıdır bu. Rivayete göre asıl yeri Yunanistan'daki –tiyatronun da doğduğu yer olarak bilinen– Epidauros'muş. Arkias adlı biri, onulmaz sandığı bir hastalıktan aniden bu Tanrı aracılığıyla şifa bulduğunu görünce, şükran duygularını başkalarıyla da paylaşma arzusu duymuş. Sonunda da buraya, Bergama'ya gelerek, bu Tanrının tapınma yerini bu yöreye taşımış. Birçok aydının buluşma yeri olarak ünlenmiş sonradan Bergama. Bir iki yüzyıl sonra, Galien adlı, anatomiye önem veren ilk doktor da bu topraklardan çıkmış. Hippokrates'inkinden değişik bir tıp anlayışını borçlu olduğumuz bu doktor, buralarda daha önceleri de var olan bir tür psikolojik tedavi geliştirmiş, eski çağlarda da bu inanç birçok kişinin benimsediği, üstlendiği, onsuz edemediği bir temel süreç oluvermiş.

Bergama'ya, Yunancasını söyleyecek olursak Pergama'ya şifa bulmaya gelenler burada şöyle oturaklı bir düş görmeyi bekler, düşün kendilerine göstereceği yolu izleyerek kendileriyle ilgili bir hakikati keşfedeceklerine inanırlarmış. Bunun yanında da orada kendileri için hazırlanan bir tünele, bir tür dehlize dalarlarmış. Bu yoldan geçerlerken kendilerine birtakım özel deliklerden fısıltılar gelir, sanki içlerinden geçenleri onlara anlatır, onları teselli ederlermiş.

Psikanaliz tedavisi en çok bu Bergama dehlizlerine, oralardaki dıştan geliyor gibi olup da içten bir yerlerde karşılık bulan fısıltılara, bu fısıltıları toparlamak için kullandığımız zamana, Türkçeden başka bir dilde bütün değişik anlamlandırmalarıyla bulunamayan bir zamana, mişli geçmiş zamana benzer, en çok bunları andırır. Meğer ben o imişim, meğer ben öyle imişim, meğer bu fısıltılar benim içli dışlı olduğum bir yerden bana iletiliyormuş derseniz, tedavinin en önemli kısmı arkanızda kalmış olur. Bu

sürecin bulunmasını Freud'a, işlenmesini, birtakım yanlış anlamalar sonucu oraya buraya, yani psikanalizin temel buluşu olan "bilinçdışı gerçeğinin ihmal edilerek başka alanlara kaymasının önlenmesini –her ne kadar bu önlenme tam olarak gerçekleşmesi imkânsız bir şey olsa da– Lacan'a borçluyuz. Nasıl mı? Bu kitapta uzun uzun bunu anlatmaya çalışacağız. Lacan'ın gerek yaşadıklarını, gerek öğretisini aktarmaya çalışırken bunların iç içeliğinin de altını çizeceğiz. Bu iç içelik o dehlizlerden geçerken ağzımızda buruk bir meyve tadı bırakmıştır. Bir bakıma o sesler içimizde bir yerdedir ama aynı zamanda orada bir yabancı gibi durmaktadırlar. Yabancı bir şeyin ta içimizde dıştan içe, içten dışa bu gidiş geliş aralığında olmasına bir ad vermek de gerekir. Eğer edebiyatçıysak Samuel Beckett gibi "Adlandırılamaz Olan adını vererek bu süreci romanlar, oyunlar, şiirler aracılığıyla açğa vururuz. Eğer düşünürsek Husserl gibi "Bütün bunlara verilecek adlar henüz yok deriz. Ya da Heidegger gibi, buraya bu alana yerleşmeyi bir ideal olarak önerebiliriz: "İnsan adlandırılamaz olana yerleşmelidir. Ama psikanalist isek Lacan gibi psikoza kadar uzanıp o duruma bir ad takmaya çalışabiliriz: psikozların bir özelliği de sözcük uydurmaktır. Lacan bu dışın içselleştirilmesi sürecine "dışdışaiçiçelik diyecektir. (Fransızcada dış anlamına gelen "ex ekini "iç, "intimité sözcüğünün başına getirecektir. Bu tuhaf söz eşliğinde dehlize atılırsak, orada artık temel bir fantezi de geliştirebiliriz. Kaybettiğimiz bütün nesnelerin bir araya gelip bizi burada doyurduklarını düşünebiliriz. Bir kâhya olmadan keyif almak isteriz. Buna da binlerce yıl sonra "psikanaliz deriz. Elbette ortada bir çelişki vardır. Psikanalist bir yerde kâhyadır elbette, keyfimizi sürdürmek için ona gittiğimizde kendimizi mi onu mu susturmak isteriz bilinmez. Hiçbir analist karşısına gelen kişiye oral bir boşalımdan başka türlü yardım edemez aslında. Analistin karşısına gelenlere bir zamanlar hasta denilirdi: sonra sabırlı –patient– denilmeye başlandı. Lacan ona, analizi yani çözümlemeyi asıl yapan o olduğu için "analizan yani çözümleyen, çözümlemeyi sağlayan adını verir.) Çözümlemeyi sağlayan kişi de bir yandan belirti olarak yanında taşıdığı izleri sürdürmek istemekte bir yandan da onlar aracılığıyla aldığı keyfi çoğaltmanın peşindedir. Bu çelişkili durum yüzünden "psikanaliz imkânsızdır. Ama buna üzülmemeliyiz çünkü gerçeğin kendisiyle karşılaşılmıştır bilim olarak ve insanlar ne yazık ki önceden verilen birtakım hazır sembolik değerler nedeniyle o gerçeği sembolik alanın gerçeği olarak yaşarlar. Bu da başka bir imkânsızlıktır elbette.

Neredeyse en önemli Lacan kavramlarını ortaya dökmeye başladık Bergama dehlizlerini kat ederken. Bu, içinde birçok şeyin kaydedildiği kapalı şeridi açma ve onları çözme sürecini bir an durduralım, şerit içerisinde acaba özel ad olarak karşılaştığımız Lacan üzerine bir kayıt var mı bakalım?

Vardır elbette ama nasıl, neresinden açacağız o şeridi?

Bilindiği gibi yüzyılın başında Marcel Proust, yazarların yaşadıklarının yazdıkları üzerinde pek de o kadar etkili olmadığını ileri sürmüştür. Bu doğrultuda 19. yüzyıl Fransız yazarı ve eleştirmeni SainteBeuve'e karşı bir kitap yazmış, yazarların hayat hikâyelerine önem veren ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren üniversitelerde de tek geçerli açıklama tarzı gibi ortaya çıkan SainteBeuve tarzı edebiyat eleştirisini yerden yere vurmuştur. Proust'la aynı anda değişik ülkelerde de bu hayat felsefesine karşı incelemeler gelişmiştir. Sadece Proust değil, aynı zamanda Rus biçimciliği, dilbilime dayalı metin okumaları vs. gibi birçok öğreti de böyle bir tutum benimsemişler, Doğu'da zaten öteden bu yana kabul edilen sadece metne dayalı bir okuma yöntemi geliştirmişlerdir. Çabucak neredeyse bir tabu haline gelen bu tutum ne iyi ki Lacan'ın kendisi tarafından pek benimsenmiş bir açıklama türü değildir. Proust'un düşüncelerinden söz açarken, bu konuda yansız (nötr)[1] kalmak gerektiğini, Proust'un kendisinin de kendi yaşadıklarını bir kaynak olarak kullandığını belirtir Lacan. Elbette "yaşananlar çok görece, tartışmalı bir kavramdır. Bir düşünürün, bir yazarın yaşadıklarını dışarıdan değil de içeriden öğrenmek istersek, zaten onun yazdıklarına bakmamız gerekir. Dolayısıyla yaşamayı bir deneyim, bir uygulama alanı olarak ele alırsak, hele buna beklenmedik olanı yani olayların birden gelişmelerini, birtakım değişme süreçlerini de katarsak bu ikisinin birbirlerini tamamladıklarını görürüz.

Bizde Batılılaşma sürecinde tam tersi bir gelişme olmuş, Divan edebiyatı olsun, Halk edebiyatı olsun metne önem veren yani Batıdaki gelişmelere daha yakın edebiyatlar iken, bir yenilik olarak yazarların hayatı incelenmeye başlanmıştır. Bu tutumu da kimi uluorta yadırgamıştır. Sözgelişi Tahir Alangu, "Ömer Seyfettin üzerine bir biyografi yazdığında, incelemenin, –tam da Batıdaki yapısalcılık dogmaları zamanına karşılık gelmesi yüzünden– eleştirilmiş, hatta dedikoduculukla suçlanmıştı. Bizde çok az örneği bulunan biyografi türündeki tek tük çalışmalar da böylece

baltalanmıştı. O zamandan bu yana köprünün altından çok sular aktı. Cemal Süreya'nınki başta olmak üzere, yaşananla metin arasındaki gidiş gelişlere yer veren başarılı biyografik incelemeler yayımlandı. (Cemal Süreya "Şairin Hayatı Şiire Dahil, Feyza PerinçekNursel Duruel, Can Yayınları, İstanbul, 2008) Lacan konusunda elbette Fransa'da onun lehine–aleyhine incelemeler biyografiler bulmak mümkün. Kimi zaman da bu tutum onun hayatının bir dönemini ya da o dönemde etkisi altında kaldığı bir görüşü, onun bütününe indirgemek gibi aldatıcı bir iddia da geliştirilebiliyor. Sözgelişi "Lacan in Contexts adlı bir inceleme yazan Amerikalı yazar David Macey İngiliz ve Amerikan düşünce dünyasında Lacan'ın son dönemine çok önem verildiğini haklı olarak öne sürerken, Lacan'ın gençliğinde gerçeküstücülerle flörtünü ya da birlikte oluşunu, en azından onların dergilerinde makale yayınlamış olmasını abartarak, bütün öğretisini gerçeküstücülüğe bağlamak gibi bir yanlışı geliştirmiştir. Aynı şekilde davranan Mikkel BorchJakobsen ise Lacan'ın Hegel felsefesinden etkilenme sürecini, bu konuda Lacan birçok kere açıklama yapmasına rağmen, onun en önemli özelliği olarak ele almakla kalmamış aynı zamanda Lacan'da hiçbir orijinal düşünce bulunmadığını kanıtlamaya çalışmıştır. Gitgide psikanalize karşı görüşler geliştiren bu kişinin yazıp çizdiklerini okuyunca, asıl Hegel'e fazlasıyla bağlı kalanın kendisi olduğunu söylemeye gerek bile yok.

Biz bu incelemede metinlerin üretilme sürecine yakın olmaya odaklanarak onun yaşadıklarını da, öğretilerinin kaynağı oldukları ölçüde vermeye çalıştık. Kanımızca Lacan'ı dogmatik bir uyku içerisinde okumayı önleyen tek yöntem de budur. Yoksa en çok İngilizce metinlerden, bu metinler üzerine Hegelci, Marxçı, yapısalcı bir iki sözcük ve slogana indirgenen bir sözcük haznesini tekrarlamaktan düşünce değil papağanlık gelişir sadece. Oysa Lacan bilinçdışının bile en önemli özelliğinin düşünmek olduğunu da vurgulamıştır.

Psikanalizin bir bilim olamayacağı gibi, yavan tartışmalara da hiç giremeyeceğiz çünkü ne iyi ki psikanaliz bir kültür alanı açmıştır. Bir kültür alanı ise hiç kuşkusuz sadece bilimsel olarak kalmaz, edebiyata tarihe, iktisata, felsefeye açılır. Bu arada pozitivistlerin bilimi sadece doğrulama olarak görmelerine karşı, saf bir biçimde bunun tam tersini yani yanlışlama sürecini ileri sürersem, pek de aynı alandan dışarı çıkmış sayılmam çünkü yanlışlama da doğrulama da doğruyu bulmak için yapılmaktadır ama

doğrunun ne olduğu üzerine önceden ezberimde bir uyuşma düşüncesi bulunmaktadır. Neopozitivist Carnap, bu yüzden doğrulamayı bir tür teyit etme anlamında değiştirmiş, ona karşı gelerek bilim felsefesi alanına giren Popper de doğru konusunda diyalektik başta olmak üzere bilim konusunda geliştirilen düşünceleri karikatürleşmeye çalışmıştır. Gitgide Kant'ınkini uzaktan andıran, metafizik olmadığını iddia eden, en âlâsından bir dogmatik üç alan doktrinine uzanan Popper'e şöyle bir değinerek yine de psikanalizin bilimsel bir yanı olduğunu da vurgulayalım. Bu da doğrulama yanlışlama gibi basit sloganlarda değil üzerinde durduğu alandaki ortak çalışmaların karşılık bulmasında yatar.

Kaldı ki Freud 19. yüzyılın sonunda psikanaliz sözcüğünü ilk önce mektuplarında, sonra da yeni bir kültür alanı açma çabası içerisinde kullandığı zaman, çevresinde ona inanan bir avuç Yahudiden başka kimse yoktu. İsviçre'den kendisine mektuplar yazıp onunla tanışmak isteyen Bleuler'in öğrencisi Jung, onun çalışmalarına ilgi duyan Yahudi olmayan ilk kişiydi. Bu yüzden Freud'a psikanalizin yayılmasını sağlayacak Hıristiyan bir Avrupalı olarak epey cazip gelmişti. Bu şüpheli müridinin ihanetine uğradığında ise kızı Anna Freud'un anlattığına göre "Keşke psikanaliz Yahudi bir bilim olarak kalsaydı diye içini çekmiş. İngiltere'de psikanalizin kurucularından Ernest Jones'a yazdığı bir mektubunda ise bu konuda şöyle yakınmış: "Onon beş yıl sonra benim adım hiç kuşkusuz unutulur. Ama bizden geriye buluşlarımız kalır.[2]

Psikanaliz artık sadece Yahudi bir bilim değil en azından. Ama ilk günlerinde olduğu gibi bir yandan ona karşı gelenler çoğunlukta, öte yandan Yahudi kökeniyle ilgili kuramlar hâlâ revaçta. Ama ne iyi ki bugün bu saldırılara epey üst düzeyden yanıtlar verebiliyoruz. Freud'un adı unutulmadı bir yerde ama buluşunun geçerliliği hâlâ tartışma konusu. Ama bu tartışmalarda artık daha tutarlı silahlar edinmiş bulunuyoruz. Eğer bu konuda belirli bir rahatlığımız varsa işte bunu Lacan'a borçluyuz. Psikanalize kültür alanı içerisinde öyle bir yer kazandırmayı bilmiştir ki o, bundan böyle bu alanda yapılanları, söylenenleri bilmemeye kimsenin hakkı yoktur. Psikanaliz artık sadece bir bilgi yığını değil, Lacan aracılığıyla hakikatle bağlarını kurarak kendini bu tür düşünce ağırlıklı bağlantılar zinciri içerisine yerleştirebilmeyi becerebilmiş bir araştırma alanı oluşturan bir özel konum açısı, bir karşılaşma yeri, bir iz sürme sürecidir.

19. yüzyıl Fransız romanları taşrada doğup Paris'e gelen kahramanlarla doludur. Yazarların kendileri de zaten böyle taşradan gelme, önce Paris'te yükselmeye çalışıp sonra da hayal kırıklıklarına uğrayan, bir yerde de intikam almak için yazan kişilerdir: Balzac, Stendhal, Flaubert bu tarz taşralılardır, Lacan'ın yaşadıkları onların romanlarına benzer. Sözgelişi sonradan, yeniden işlemek üzere bir bandı sarar gibi onun yaşadıklarına girersek şöyle bir başlangıç yapabiliriz (Ve böylece tam bir 19. yüzyıl Fransız romanında buluruz kendimizi). Her ne kadar bu tür romanların parodisi olan bir sayfa gibi gelse de burada bandı kısa bir süre için geri saralım:

> "Katoliklik konusunda bağnazlığı 1905 yılında Fransa'da kurulan laik eğitime karşı çocuklarını dinci bir okula yollayacak kadar ileri götüren bir ailenin üç çocuğundan biridir Lacan. Öyle ki bu tür ailelerin hep yaptığı bir şey daha buna eklenir: Erkek olmasına rağmen adının içine bir de Meryem'in adı eklenir. Jacques Marie Lacan olur o artık. Dört dörtlük bir konumda olan bu adın tamamını okumak, Avrupa'da sadece İspanyollarda kalmış o uzun adlar gibi –çünkü İspanyollar ana adını da kullanmaktadırlar– insanı gülümsetir: Jacques Emile Marie Lacan. Meryem aynı zamanda ticaret erbabının koruyucusudur. Emile ise Lacan'ın dedesinin adıdır. İç güvey olarak girdiği hardal sirke üreticisi bir ailede patronunun kız kardeşiyle evlenen bu dede, sadece torununun adında kendisini sürdürmek istemekle kalmaz, aynı zamanda oğlunun ve gelininin evinde her şeye karışır. Sonunda en çok da kadınların baskısıyla taşradaki eve geri gönderilir. Kendi babası Alfred'i sürekli aşağılayan üstelik de babasının kendi başına karşı gelemediği bu kişiden, Lacan öyle nefret eder ki psikanalize katkıda bulunurken uydurduğu kavramlardan biri olan "Babaadını eğer kardeşi Marc'a inanacak olursak, daha o zamanlarda birikmiş kini nedeniyle geliştirmiştir. Kadınlara karşı olumsuz düşünceleri de bu arada ailedeki iç kavgalardan beslenir: Erkekleri onlar yıldırmıştır ona göre. En çok da dinci annesinin zorundan ona bile din eğitimi vermeyi seçmeye baba itilmiştir.

Neredeyse parodik ama yine de doğru sayılabilecek bu bandı durdurabiliriz şimdilik dört sayısını izleyerek, bir dipnot açar gibi buradan başka bir başlangıç bulabiliriz.

Sözgelişi bu dört dörtlük adı Türkçedeki bir deyimi, "dört dörtlük deyimini gündeme getirmemizi sağlar. Dilimizdeki deyime geçersek, "dört dörtlük dediğimiz zaman bu deyimi kullanırken karşılaştığımız durumu düşünmek ve bunun üzerinde durmak bizim çok işimize yarayabilir. Niye "dört dörtlük Türkçede âlâ, en iyi, yetkin, mükemmel gibi ArapçaTürkçe Öztürkçe karşılıkları olan bir süreci hatırlatıyor acaba? Ne zamandan bu yana bu böyle?[3] Bunun dört nedenini sayarsak sadece Lacan'a değil ama onun en çok önem verdiği doğruya yani bilinçdışının en çarpıcı özelliğine, Freud tarafından bulunmuş olan ama Lacan'a göre doğru dürüst anlaşılmamış özelliğine yaklaşmış olabiliriz. Ona göre bilinçdışı bir muhasebedir, dörtlü bir yapıya bağlı olarak irdelenmelidir (burada yaşantı bandını sarmayı bırakıp başka bir banta, öğreti bandına geçebiliriz).

Genel olarak bilimsel bir araştırma, nesne olarak ele aldığı sınırladığı alanda birtakım yasalar bulmakla yükümlüdür. Ama psikanalizde, ayrıca Lacan'a göre insan etkinlikleri çevresinde dönen bütün bilimlerde işin içine öznellik karıştığı için bu tam olarak mümkün değildir. 20. yüzyılın başında Almanya'da bu konuda epey tartışmalar olmuş, Dilthey bu tür bilimleri, konuları doğada somut olarak var olan nesneleri incelemeye yönelik doğabilimleri adını verdiği araştırmalardan ayırmaya çalışmıştır. Ona göre doğabilimleri yöntem olarak "açıklamaya, insan zihnine kendilerini adayan bilimler ise "anlamaya daha çok yer vermektedir. Bir sonraki felsefeciler kuşağında yer alan Husserl ise, özneler arası bir iletişimin nesneyi oluşturduğu düşüncesinden yola çıkmış, sıradan nesnelliğin yeterli olamayacağını savunmuştur.

İşte bu soruna Lacan'ın getirdiği özgün yanıt kimilerinin ondan kaçmasının başlıca nedenidir: Lacan'a göre,

1) Nesne olmadan yani biz onu indirgemeden önce söz konusu varlık her şeyden önce bir "şey özelliği taşıyordu. Eşya nesne değildir. Evimizdeki eşyayı, bir de sözcüğün Arapçada şeyin çoğulu olduğunu düşünelim. Dahası Türkçede bir kavramı ya da sözü ararken yani bir boşlukla karşı karşıya iken... Şey dediğimizi de düşünelim. Üstelik Freud'un bilinçdışının şeyleri canlandıran bir yer olduğu düşüncesinin üzerinde de duralım.

2) Bilinçdışını bir nesne olarak mı alacağız bir şey mi? Onu adlandıracak mıyız, gösterecek miyiz? Bu adlandırma nasıl olacak? Gösteriyi bir oyun olarak mı almalıyız?

3) Her gösteride birisine bir şey gösterdiğimize, her adlandırmada birisine hitap ettiğimize göre, bir aracı gerekli olacak, o da kullandığımız söz.

4) Bu söz şey ile nesne aracıyla kendim arasında gidip gelip mekik dokuyacak. Dokuduğu kumaş da "bir ben vardır bende benden içeri gerçeğini en uygun bir biçimde dile getirecek.

Bu arada bu alıntıyı Yunus Emre'ye sadece bir kültür adamı olarak gönderme yapmak için değil Lacan'ın metinlerinde onun üzerinde durduğu konuya bire bir gönderme olduğunu belirtmek için başvuruyorum. "Nevrozlunun bireysel efsanesinde Lacan şöyle yazar: "Öznenin en temel deneyimi kendi içinde benlik denen kendine yabancı bir şeyin olmasıdır.

Kısacası Lacan bilinçdışına uygun bir dil aramış, bunu kâh klasik bilimlerde olduğu gibi matematikte, kâh da felsefe konumlarında, kimi zaman edebiyatta, bu arada kendi dilinde yaptığı bize de deyim olarak Fransızcadan geçen "esprilerde bulmuştur. Bu dil mimetik (nesneyi ya da şeyi tekrarlayıcı ya da klonlayıcı, benzerini üretip bir çiftini ortaya çıkarıcı) özellikler taşımaktadır hiç kuşkusuz. Bir yerde, üzerine konuşlandığı şeye öykünmekte onun bir benzerini üretmektedir. Bilinçdışı Lacan'ın sadece konu ettiği şey değil onun metinlerinde sergilenen bir etkinliktir.

Lacan üzerine ilk konferansımı verdiğim 1970 başlarından itibaren onu okumakta zorlananlara şunu söylerim: Herhangi bir Lacan tümcesini alın, okuyun inceleyin. Anlamına değil tümcenin yapısına bakın, özneyi tümleci vs.'yi bulun. Bunlarda Lacan'a özgü birtakım özel kullanımları ortaya çıkartın: örneğin sıfatlar bağlı oldukları isimden biraz ötededirler, özne fiilden hemen önce gelmeyebilir, bir konuda verilen ek bilgiler çoğalır, konuya sonra girilir vs. vs. Bunları yaparsanız şunu gözlemlersiniz: Aslında Lacan'ın dil kullanımı bir şairin dili kullanımına benzer. Lacan, 19. yüzyıl sonu Fransız şairi Mallarmé'nin yazarların "dile yabancı birtakım buluşlara atılmasını savunmasını kabullenmiştir. Hatta onun bu konudaki görüşlerini, dile katkıda hatta olumsuz katkıda bulunma ilkesini harfi harfine uygulamıştır bir yerde. Söz konusu şair kendi ülkesinde alay konusu iken bizde Yahya Kemal'den Cahit Sıtkı'ya, Ahmet Muhip Dranas'tan İlhan Berk'e kadar gelen kuşakların, onun şiirini benimsemesinin nedeni ise bizim divan edebiyatımıza yakın bir anlayış sergilemesidir. Gerçeğin kendisine ancak dolaylı göndermeler yapan, kapalı bir kutu gibi dili inceden inceye işleyen bu anlayış Doğulu şairlere uygun gelmiştir. Bizim şiirimizden bu

tutuma dair bir örnek vermek gerekirse Ahmet Haşim'in bir yüzyıl önce şiir üzerine yazdıkları bu açıdan bugün de güncelliğini korumaktadır. Şiir bir anlam peşinde değildir. Şiir eski Yunanda da Arap kültüründe de eski Türklerde de "can, ruh, psyche adı verilen etkinliğin tam kendini dile getirdiği yerdir:

Ruhum onu acısından bildi

(Ahmet Haşim, Piyale)

Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter

(Yahya Kemal, Rindlerin Ölümü)

Ölürse tenler ölür / Canlar ölesi değil

(Yunus Emre)

gibi seslenmeler hiç kuşkusuz bilinçdışına daha yakın formüllerdir. Lacan bununla da kalmaz. Şiir dilinin dalgalanmalarına tek oklu şemalar, birtakım slogan formüller ekler. Bütün bunların nedeni sorulduğunda yanıt hazırdır: söz konusu olan bilinç dışının izini sürmek, bin bir dereden su getirerek onu yakamaya çabalamaktır. Bu açıdan Lacan'ın polemikçi (Yunancada savaş anlamına gelen bu sözün Heraklitos'un "polemos her şeyin babasıdır demesinden bu yana önemli bir ivme kazanmıştır) bir yönü de vardır: bilinçdışının varlığını kabul ya da hazmedemeyenler bir, bilinçdışının varlığını kabul etmiş gibi görünürken bu buluştan çıkartılması gereken sonuçları görmeyerek yarı yolda kalanlar iki: Lacan bu iki güruha savaş açmıştır. Bu sonuncular psikanalistlerin kendileri ve onların kurumlarıdır. Lacan'ın yazılarının yarısından çoğu bunlara karşı geliştirdiği dalaşmaların, karşı gelişlerin toplamıdır. Bu doğrultuda Lacan'ın psikanalize en somut katkısı tamamıyla yeni, daha doğrusu bilinçdışına uygun bir klinik pratiği, tedavi süreciyle ilgili bir yöntem hazırlamış olmasıdır. Herhangi bir varlığın tanınması, özelliklerinin belirtilmesi, sınırlarının ortaya çıkartılarak gösterilmesi ve sonra bunların arşivlenmesi genel olarak Platon'dan bu yana Batı felsefesinin bir özelliği olduğu için de Lacan şiire savaş sanatına, bilim yöntemlerine ek olarak bir de felsefeye bulaşmıştır.

Şiir dilini örnek alan bir edebiyat anlayışı; formül üretmeye yakın bilimsel bir yöntem; yok sayanlara ya da yanlış anlayanlara karşı geliştirilmiş politik, stratejik, hukuki bir meşru kılma uğraşı ve Heraklitos'tan Heidegger'e felsefecilerin akıl yürütmeleri, işte Lacan'ı Lacan yapan bir dörtlü. Bu konuda kendisi birçok kere aynı konuda bu dörtlüyü vurgulamaktan yorulmayacaktır zaten. Bilinçdışının en iyi şekilde anlaşılması için dörtlü bir canlandırma gerekli olacaktır. Lacan'a göre bilinçdışının en basit ama aynı zamanda en temel şeması böyle bir dörtlüden oluşur. Bu incelemeye başlarken bunu en başından vermemiz gerektiğini düşündük

L şeması ve onunla ilgili açıklamalar:

Bu şemadaki harfleri Fransızca aslındaki gibi vererek, açıklamalar aracılığıyla anlaşılır hale getirmeye çalışacağız. Bu şema Lacan'a göre bilinçdışının en sade şemasıdır. Dönüştüğü diğer biçimler sözgelişi ileride göreceğimiz "R şeması hep bu temel ilk şemanın geliştirilmiş biçimleridir. Bilinçdışına sadık olarak onu incelemek hep dörtlü bir yapıyı oluşturmak anlamına geldiği için Lacan'in öğretisine en iyi giriş sanıyoruz budur.

Hiç kuşkusuz Lacan bu şemayı "Freud'un ikinci topiği değimiz altbenüstbenben ayırımını geliştirdiği topolojisinden esinlenerek geliştirmiştir. En soldaki S parantez içerisinde es yani Almancadaki altben olarak verilmiştir. Ama, S aynı zamanda özne sözcüğünün başharfidir ve bu şema Lacan'ın öznenin oluşumunu vermeye çalıştığı bir şemadır. Bu konuda Batı dillerinde özne yerine kullanılan Yunanca kökenli subjectum sözcüğünün Eski Yunancadaki "hypokeimenondan geldiğini hatırlatalım. "Hypo, "altta "keimenon da "yatan demektir. Bugün de Yunanistan'da mezarlıklarda ruhuna dua okunan kişi için, "altta yatan bu kişi için dua edin yazar. Bu sözcük, Latinceye Cicero tarafından küçük bir anlam kaymasıyla

çevrilmiş. Cicero "yatan yerine, "jectum, "atılan diyerek küçük bir değişiklik gerçekleştirmiştir. Ama bu iki kısımdan oluşan sözcük Eski Yunanda olduğu gibi sonradan Latincede ve bütün Batı dillerinde bileşik bir sözcük olarak üç ayrı anlama gelmiştir:

1) Konu: Bir filmin bir romanın konusu derken bu söz kullanılır çünkü konu bir yerde anlatılanların altında yatandır.

2) Kul, tebaa, vatandaş: Bir dönemdeki politik iktidara bağlı, onun döneminde orada altta yatan kişi elbette aynı zamanda kuldur.

3) Dilbilgisinde özne, yani fiilin gösterdiği işi yapan, üstlenen, sorumluluğunu alan ad aynı zamanda öznedir. Buradan yola çıkarak psişik yapıdaki özelliklerin tamamını bir tür birlik içerisinde yaşayan, hangi taşı kaldırsak altında yatan da öznedir. 1928'de Dolmabahçe'de yapılan dil çalışmalarından başlayarak da Türkçede önerilen özne, her şeyden önce bu anlama karşılık olarak önerilmiştir. Ama Batı dillerinde öbür anlamaların da her zaman olasılık olarak alttan alta bulunduğunu bilmemiz gerekir.

4) Ayrıca Fransızcada isim değil de sıfat olarak kullanıldığı zaman "maruz, elverişli, eğilim gösteren gibi bir anlamı da vardır bu sözcüğün. Sözgelişi "sujet à la migraine dersek baş ağrılarına eğilimli, sık sık baş ağrılarına maruz kalan, anlamına gelir.

5) Mantıkta bir önerideki bütün özelliklerin kendisine gönderme yaptığı şey, müzikteki bir fügün genel teması, operada Paris operasındaki balet ve balerinlere verilen genel ad gibi yan anlamlar da her zaman olmasa bile arada bir karşılaşılabilen anlamlarıdır bu sözcüğün.

İngiltere'de Locke, Fransa'da Descartes'tan başlayarak 17. yüzyıl Avrupası'nın temelini attığı, 20. yüzyıldaki Husserl fenomenolojisine kadar sürdürülen "Öznellik kavramı da felsefede bir nesneye bağlı olarak, onu aşkınlığı içerisinde kuran bir özerklik olarak ele alınmıştır. İşte bu öznenin ancak ve ancak başka bir öznenin ona yönelmesiyle kurulabileceği –Rousseau–Kant kökenli– açıklama Lacan'da da Hegel düzeltmesiyle mevcuttur. Özne güle oynaya oluşmaz, bir güç ilişkisi içerisinde gelişir. Çocuk doğduğunda zaten daha olgun olmadığı için karşısında ona eğilen, onun belirli bir dilde konuşmasını isteyen biri vardır. Çoğu kültürde somut olarak anne olan bu başkası, çocuk için kendini yerine koyabileceği, hitap

edebileceği bir başkası değildir. Bu yüzden Lacan ona "büyük başkası der. Başkası anlamına gelen sözcüğün başharfini büyük yazınca, birçok Batı dilinde bu benim kendimin üstünde olan ve bana yaptırımları olan özne olarak anlaşılır. Bu özne Arapçada "o anlamına gelen "huve olarak camilerimizde yazı olarak da bulunur. Bu başkasının erişilmezliğini bir işlev olarak alırsak, insan kültüründe psikanalizde ilk ete kemiğe bürünmüş biçimi "anne olan bu kavram dinlerde "Tanrıyla kime zaman da tam tersine şeytanla bir tutulan bir güçtür.

Lacan'ın bu konuda getirdiği en önemli iki yenilik şunlardır:

1) Eğer büyük başkası boyutunu ihmal edersek yaptığımız inceleme psikolojik olur ama psikanalizi psikanaliz yapan bu büyük başkası boyutunun vazgeçilmezliğidir.

Büyük başkası Lacan'da dilin, yasanın, kültürün elemanlarının, tetikleyicilerinin bulunduğu bir yerdir. Yani bir topolojik özellik içerisinde anlaşılır. Bunu bir kere benimsedikten sonra her seferinde büyük başkasının somut olarak gerçekleştiği kişi kurum tarih dönemi filan anlaşılabilir. Şu anda Müslümanlık açısından Müslüman bir Tanrı anlayışı, tarih olarak Cumhuriyet içerisinde yaşamamız da büyük başkasına örnek olabilir. Birinci örnekte camiler, ikinci örnekte Atatürk heykelleri de bu başkasının tetikleyicileridirler.

Şemaya dönersek (bkz. s. 40) S'nin tam karşısında küçük başkası yani kendisine benzetebileceği kendisine benzeyen başkaları, ha Ali Hoca ha Hoca Ali, ama onun tam altında da (sağda) büyük başkası bulunmaktadır. Bilinçdışı, büyük başkasının özneye yönelmesinden ileri gelir, böyle bir yapısal öncelik, öznenin oluşumunda en önemli ilişki türüdür. Özneye yönelmesi, kâh onu denetlemesiyle, kâh onun davranışlarını meşrulaştırmasıyla ve hatta daha da ileri giderek, olur olmaz şeyleri yasaklamasıyla, öznede bir üstben geliştirir. İşte bilinçdışı bu kontrol edilemez alanda belirir. Öznede bir kerelik kendini gerçekleştirmeyle değil, sürekli bir yinelemeyenileme mekanizmasıyla, ona doğru yönelerek, kabak tadı verecek kadar ısrarla, onun başına bütün hatalarını kakmasıyla daha da şekillenir. "Büyük başkası bütün bunları konuşarak yaptığına göre, Lacan'ın ilk önemli formüllerinden biri ortaya çıkar: "Bilinçdışı ‘Büyük

başkası'nın söylemidir. Bu formül kimi zaman başkalarının sözü halinde ılımlı bir biçime de bürünebilir. Çünkü özne büyük başkasının doğrultusunda gerek başkalarını gerek kendisini gitgide bir birlik halinde toparlamaktadır. S'nin karşısındaki "a küçük başkası ama altındaki "a da kendi benliğidir. Kendi benliği de insanda bir küçük başkası olarak oluşmaktadır çünkü.

Şemaya yeniden bakarsak sol üstte altbeni onun altında ben'i karşı tarafta üstben olabilecek ya da olamayacak başkasını görüyoruz. Freud'un ikinci topolojisindeki bütün elamanlar buradadır ama üstben büyük başkasından küçük başkasına giden bir yolda oluşmaktadır.

Lacan burada psikanalize bir katkıda bulunmuştur. Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan ilahiyatlarında büyük başkası üzerine geliştirilen bütün yorumlar Lacan'ın kariyeri boyunca kullanacağı bir hazineye dönüşecektir.[4] 18. yüzyıl Fransız yazarlarından –Aydınlanmaya karşı gelen dinci bir yazardır ayrıca– Cazotte'un (1719–1792) 1772'de yayımlanan "Âşık Şeytan romanında büyük başkası, deve başı şeklinde kahramanın karşısında belirir ve ona "Ne istiyorsun benden? diye sorar. Bu soruyu da Lacan benim büyük başkasına sorduğum ya da onun bana arada bir sorduğu bir soru olarak alır. Büyük başkasının ne istediğini tam olarak bilemeyiz. Bu yüzden de dinlerin çevresinde büyük başkasına ulaşmak için birçok yol, tarikat ve öğreti gelişir. Mevlana da müzik vs. yoluyla büyük başkasının peşindedir. Leonardo resim ve mühendislik çalışmalarıyla; Napoléon devlet kurma vs. aracılığıyla "büyük başkasına ulaşma çabası içerisindedirler.

Dine doğru bu yolculuk büyük başkasının psikolojik olarak ele alınmasını önlemekte (psikoloji teorik düzeyde hiçbir zaman bir küçük başkasıyla karıştırılamayacak bir büyük başkasını kabul etmez) topolojiyi ve yukarıdaki şemaya başvurma ise büyük başkasını, sadece tektanrıcı dinlerin şeması içerisinde görmekten bizi kurtarmaktadır. Ne olursa olsun analı babalı büyüyen çocuk, sadece bir et yığını olarak doğmuşken yavaş yavaş kul, altta duran, altta yatan bir özellik, sonra da dönerek, dans ederek, susarak, konuşarak bir özneye dönüşmektedir. Ama bu öykünün senaryosunu ölüm yazmaktadır. (Bu konuya sonra yine döneceğiz)

2) Bu şemanın bir de sorgulamak zorunda olduğumuz bir yanı vardır. O da şudur: Özne nasıl olur da "büyük başkasıyla ya da "küçük başkasıyla özdeşleşmek ister, bunda başarılı ya da başarısız olur? Özdeşleşme nedir? Kendimi tamamen başkasının yerine koyabilir miyim?

Batı dillerinde özdeşleşme için kullanılan "identification aynı zamanda aynı olma aynılaşma, bir de buradan yola çıkarak kimlik bulma anlamına gelmektedir. Kimlik bir aynılık olduğuna göre bu şema, onu başkalarından ödünç aldığımızı göstermektedir ama onun işlevi, kaynağı, oluşumu üzerine bir bilgi vermemektedir. Bu konuda Lacan psikolojideki dışta olan bir özelliğin basit bir tarzda hemen içselleşmesi olarak görünen özdeşleşme kuramını hiç kuşkusuz kabul etmemektedir. İşte tam bu noktada Lacan, "topolojiye yani Yunancadan çevirirsek "yerbilimine yönelecektir. Yunancada Türkçede olduğu gibi "mekân anlamına gelen bir sözcük yoktur. Batı dillerindeki "espace, "spatiumdan yani Latince sözcükten kaynaklanır, bizdeki uzam, uzay da ona benzetilerek çıkarılmıştır. "Yer o kadar geniş anlamlarda kullanılır ki sözgelişi olumsuzu yani "atopos, insanların yerli yersiz hareket etmeleri, tuhaf olmaları durumunda başvurulan bir sözcüktür. Sokrates için "atopos denir, çünkü beklenmedik yerlerde beklenmedik şekilde davranmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak matematik içerisinde "topoloji diye adlandırılan yeni bir alan üretilmiştir. Bu alan cisimlerin geometrik özellikleri üzerine incelemelere dayanır. Mekân değiştiği halde, sürekli şekil değiştirmelerin kimi geometrik özellikleri etkilemediği, bunların aynı kaldığı gözlemlenince, sözgelişi daire ile elipsin birbirlerinden çıkartılabileceği düşünülmüş ve böylece bunlar aynı bir "topos içerisinde yer almıştır. Sınır ve yakınlık gibi kavramların önemli roller oynadığı bu bilimde nesneler birtakım boşluklardan üretildiği ve içdış gibi kavramları herhangi bir derinlik ideolojisine gitmeden anlamayı sağladıkları için Lacan'ın ilgisini çekmiştir. Kaldı ki Freud'un kendisi gençliğinde dostu Fliess'e yolladığı "Bilimsel Bir Psikoloji İçin Tasarı adlı çalışmasından başlayarak topolojiyi psikanalize eklemiş sayılır. Bu arada yine Yunancada "topos sözcüğünün aynı zamanda edebiyat vs. incelemelerinde konu, ana tema anlamında kullanılır ve Aristoteles'in "topikler adlı metninde, bu tür konuların bir dökümünü yaparak, tamamının tüketilmesi amacıyla, toposları teker teker sayar.

Freud'un ikinci topolojisinden yola çıkan Lacan, onun psikanalizi üç alanda ekonomik, dinamik ve topolojik olarak ele alma gerekliliği önerisini unutmamıştır. 1961–1962 yılında verdiği 9 numaralı, adı da tam üstüne bastık, "özdeşleşme seminerinde topolojik canlandırmalar çoğalacaktır. Neden mi? Çünkü hiçbir zaman özdeşleştiğim kişiyle aynı olamayacağıma göre her özdeşleşmede bir kalıntı olacaktır; her özdeşleşme bende bir kalıntı, bir yabancılık yaratacaktır. Bu açıdan Lacan'ın üç tür özdeşleşmeyi birbirinden ayırması bu topolojileri de tetikler.

a) Büyüme aşamasında ilk olarak babayla özdeşleşme yer alır ki ego ideali de bu sürecin kalıntısı olarak ortaya çıkacaktır. Anneye olan bağlılık onun içinden çıktığını 6 aylık olana kadar bilemeyen çocukta daha çok bir parçalanma, bir tehdit oluştururken, Oedipus'un üçüncü döneminde artık babaya hava atmaktan, onu rakip olarak görmekten vazgeçerek sembolik bir kastrasyonu benimseyecek olan çocuk, bu özdeşleşmeyi bir aşk olarak yaşar. Bu gözlem zaten Freud'da bulunur. Çocuğun bunu niye bir aşk olarak yaşadığını açıklamaya çalışan Lacan, bu arada Plotinus'tan bir formül alarak "aşk insanın kendisinde olmayanı bir başkasına vermesidir diyecek, "hatta bunu istemeyen birine diye bu formülü acımasızlaştıracaktır. (Fransız şair Valéry de "Aşk iki kişini beraberce aptal olmasıdır demiştir önceden.)

b) İkinci bir özdeşleştirmeye "Kısmen özdeşleşme adı verilebilir. Bu tür özdeşleştirmeye Lacan "histerik sıfatını ekleyecektir (Çünkü histerik üzerinde egemenlik kurmaya çalıştığı bir usta aramaktadır). Kişi burada kendi özelliklerini model olarak aldığı süreçte birtakım özellikleri öylesine içine katar ki kendisi de bunlara katkıda bulunur. Kraldan fazla kralcı bir özellikle özdeşleşilen varlığın içindeki olasıkları da benimsemiştir.

c) Freud'un "Einziger Zug dediği birleştirici özellik, özdeşleştiği kişiden bir iz alıp onu tekrarlar. İleride yeniden ele alacağımız bu "Trait unaire, "Einziger Zug, "birleştirici çizgi Almancada "zug çehre hattı anlamına da geldiği için Freud ve Lacan'ın verdikleri örnekle hemen somut olarak anlaşılabilecek bir özelliktir aslında: Hitler'in bıyığı.

Bu özdeşleşmelerin temelinde "kimsizlik, "boşluk olduğu için ancak topolojiler aracılığıyla onlara bilimsel olarak daha kolay yaklaşabiliriz. Bu topolojilerin pedagojik yani çocuk eğitimi açısından bir anlamı vardır. Matematik bir üstbilgi gerektirmez. Moebius şeridini[5] ele alalım.

Moebius şeriti L şeması döneminde geliştirilmiştir. Bir kâğıt parçası alıp onu katlayarak sekiz haline getirirseniz, parmağınızla onun herhangi bir yerinden girdiğiniz zaman sonsuza kadar diğer yerlerine de ulaşabileceğinizi göreceksiniz. Bu öyle bir şeydir ki ortadaki boşluğun çevresindeki iki dönüş sizi sınırlı bir noktadan sınırsıza doğru gidiyormuş izlenimiyle karşılaştırmaktadır.

Bu boşluk çevresinde dönüş yörüngesini tam verebilmek için Türkçede de bir sözcük uydurmamız gerekecek. Evsizlik Defterleri'nin birinci bölümünde Lacan'dan söz açtığımız yerlerde hazırlanan bu sözcük "kimsizliktir. "Kimsizlik. Lacan hiçbir zaman insanların durmuş, oturmuş bir kimlikleri olduklarına inanmaz. Bu kimlikler hiç yok demek de değildir. Temeldeki bir boşluğu oluşturan "kimsiz olma durumu, bizi birçok karışık kimliğe bulaşma, onları topolojide olduğu gibi bir yerde "tavaf etme özelliğine bizi götürmektedir. Özne kimlikleri ödünç alarak Julia Kristeva'nın güzel bir buluşunu tekrarlayacak olursak bir "yolculuk içerisinde gezer gibi deneylemektedir.[6] Kimsizlik aslında psikanalizin temel bir iddiası olduğu için Lacan psikanalizi bir kimlik oturtma çabası olarak gören Amerikan kökenli ya da Fransa'da kurumsallaşmış diğer psikanalitik görüşlere karşı geliştirecektir. Bu açıdan yolculukları topos'ları (yerleri) çoğaltacaktır durmadan.

Katı dogmatik bir öğreti mi peki Lacan'ınki? Şunu hemen itiraf edelim ki bu soruya evet diye yanıt verenler var. Gerek Türkçede gerek başka dillerde Lacan'ı tamamlanmış bir öğretinin kurucusu olarak görüp, onu bu doğrultuda yorumlayanlar bulunuyor. En azından yukarıda sözünü ettiğimiz dört alan, üstelik de Lacan'da üst üste, iç içe girmiş gibi duran dört alan, kanımızca en azından son iki yüzyıllık değişiminde böyle bir durağan yapıyı söküp atmakla işe başladıklarından, biz bu soruya hayır diyoruz. Lacan'ın söylediklerini bir yandan onun hayatına öte yandan da tarihe (hem genel tarihe hem kişinin özel tarihine) bağlayarak aşama aşama vermeyi uygun buluyoruz. Lacan'ın psikanalizinin konumu aynı anda 20. yüzyıl Batısının geçirdiği evrelerden biridir. 1901'de doğup 1981'de ölen birisinin bu tarihi yaşayıp hesap vermesinin de aynı zamanda dökümüdür.

Lacan'ı açıklarken genel olarak belirli bir andan sonra kendisindeki gelişmeleri belirtmek için, onun öğretisinde iki dönem belirlemek âdet olmuştur. Bu aşamada ezber bozucu bir yöntem geliştirerek hem ilk

döneminin es geçildiğini vurgulayarak hem de kendisindeki birliğin altını çizmek için bu dönemleri çoğaltıp yine bilinçdışının uğur sayısına başvurarak dörtten şaşmayacağız:

1) 1923–1938 Freud'un adını ilk duyduğu yıldan SPP'ye (La Société Psychanalytique de Paris) yani Paris Psikanaliz Derneği'ne psikanalist olarak katılmasına kadar geçen dönem.

2) 1938–1953 Uluslararası Psikanalist Derneği IPA'nın (International Psychoanalytic Association) Lacan'ı kovmasına kadar olan dönem.

3) 1953–1973 Freud'a dönüş ilkelerinin açıklandığı dönem.

4) 1973–1980 Düğümler dönemi.

Bildiğimiz kadarıyla şimdiye kadar bir tek Tim Dean "Beyond Sexuality adlı Amerikan kültürü içerisindeki aldatıcı Lacan okumalarını da bu arada genel olarak psikanalizdeki tutucu, kendi deyimiyle sadece heteroksist açıklamaları da eleştirdiği önemli incelemesinde böyle bir yol izlemiştir. Ama başlıklarını Lacan'ın hayali olan, sembolik olan, gerçeklik olan adlandırmalarına dayandırmış, son döneme bütün bunların harmanlandığı bir dönem olarak bakmış, bunları da 40'lar 50'ler gibi on yıllık dönemlere ayırmıştır. Öğretideki gerçek alanın ihmal edildiği gibi bir yoruma dayandığı için daha çok bir Lacan yorumunun –bu arada hayranlık verici bir yorumdur bu– üstelik de Amerikan verilerine yani AIDS, cinsiyet tartışmaları gibi kendisinin Lacancı bir açıdan yeniden ele aldığı alanlara açıldığı için bizimkinden değişik bir yönde ilerlemektedir. Ayrıca 40 yaş öncesine Lacan'ın ilk dönemi adını vererek, arada bir ona da başvurduğuna göre dönemler aslında beş olmaktadır.

Her ne olursa olsun Lacan bize değişik yolculuklar önermekte, tıpkı binlerce yıl önce Bergama dehlizlerinde duyulan sesler gibi "kimsizlikteki boşluklara doluluklar değil, geçici izler kazımaktadır. Fransız şair Marcelin Pleynet'nin "Zencilerin Geçici Âşığı adlı 1970'lerde yani Lacan'ın bu öğretileri geliştirdiği dönemlerde yazılan şiir kitabındaki metinler bu duruma güzel bir örnek teşkil edebilir. İçin dışa, dışın içe dönüştüğü anda bulunduğumuz yerler, bu fısıltıların vücudumuzda gerçekleştirdiği ürpermeler, kendinden geçmeler olacaktır. "Lol v. Stein'ın Kendinden Geçmesinde[7] Marguerite Duras bize böyle bir "kimsizlikkimlik gidiş gelişi

verir. Lacan bu romanı da inceleyecek, gençliğinde irdelediği Marguerite Anzieu, yazarlık da yapan Fransız kraliçesi Marguerite d'Angoulême de bunları anlatırken isim benzerliği yüzünden olsun, konulara bakış açısıyla olsun öyle ya da böyle işin içine karışacak, buraya da bulaşacaktır. Bergama'da Duras'da duyulanları daha iyi anlamak için şimdi Lacan'ın bu tarz bulaşma süreçlerine geçiş yapalım.

Belki de Marguerite Anzieu'nün onu artık görmek istememesine dayanamayarak bir gece Paris'te salaş bir yerde Marguerite Duras ile randevulaşan Lacan, ne dediğini bilmediğini söyler ona. Marguerite Duras bir sanatçıdır. Sanatçılar bilinçdışı yolculuklarını "kimsizlik içerisinde gerçekleştirdiklerinden bilme aşamasını atlayabilirler, bir bilen olan Lacan'ın kimsizliğini hangi kimliklere bulaşarak giyinik gösterdiğini artık incelemeye başlayabiliriz. Her özdeşleşme bir süreç olarak beraberinde bir yabancılaşma getireceği için bir tür "özdeşyabanlaşma[8] ikilisi ortaya çıkar. Bu "özdeşyabanlaşmalar dur durak bilmediklerinden onların izlerini sürerek, büyük başkasını bilinçdışına götüren yollarına girerek onu adım adım izleme güdüsüne kendimizi bırakabiliriz.

Kaldı ki bir yerde kimilerine ad vererek, kimilerini sadece anlatarak birçok Lacan kavramını gündeme getirdik bile. Bergama dehlizlerinde kulağımıza gelen sesler ve bize oradaki deliklerden dikilen gözler Lacan'ın Freud'un oral, anal itkilere katacağı iki itkinin adı olacaktır bir gün: Bakış ve ses. O dehlizde içimizde buruk buruk bir şeyler yaşamamız bize dert ve acı veren bir süreçten de zevk almamız, Lacan'a özgü "keyif kavramını ortaya atacak, kaybettiğimiz nesnenin peşinde temel bir fantezi geliştirmemizi sağlayacak ve bize "günün birinde iyileşmiş olacağım dedirterek, bizi bu gelecekteki mişli zamana atarak tedavi sürecini yaşatacak, üstümüzdeki belirtileri, semptoma dönüşterecektir. Fr. Symptôme, Gr. sym beraberce ptom "düşme yani birlikte oluşum anlamına gelir. Sadece kendimize özgü kendi babamızın adını verirken bizden istediği ama yapamadığımız ya da onu beğenmediğimiz için yerine koyduğumuz izlere, bizi Lacan'ın alaycı deyimiyle "Aziz yapan özelliklere de "semptom yaftası yapıştırılabilir.

İşte bir yerde bütün Lacan öğretisi bu çekirdeğin çevresinde üreyen bir meyvedir. Kalıntılarına şöyle bir bakalım.

Nedense her başlangıçta bir acı vardır. Sabah

Kuşatır bu acıyı önce

Eskiyip gider sonra da

(Edip Cansever, Yengeç)

Tarihi Tarih Yapan Nedir? Hangi Yılda Olduğumuzu Gösteren Tarih Darbeleri mi?

A - YAŞANILANLAR (1923–1938)

Bu dönem, Freud'un kendisinin de son dönemidir her şeyden önce. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok açıdan yenilikler katarak geliştirdiği psikanalize artık son rötuşlarını vermektedir. Bugün psikanaliz deyince akla gelen altben–üstben–ben üçlüsü tam da bu yıl ortaya atılmıştır. Türkçenin ekleri sona alan mantığına göre aslında benaltı, ben üstü demek daha uygundur ama bu sözler artık yerleştiği için sadece gönderme yapmakla yetiniyorum. Üstben kavramını Freud ilk defa 1923'te kullanmıştır. Daha önce benin idealiyle ideal ben arasında böldüğü özneyi, şimdi daha da irdelemiş, onun dışarıdan gelen birtakım uyarıları içselleştirdiğini gözlemlemiştir. Çocuk gerek annebaba, gerek onların yerine geçen başka eğiticiler arcılığıyla dışarıdan eğitilir. Freud bu eğitim sırasında ona sunulan değerler, yaptırımlar, yasaya uygunlaştırmalar, denetlemeler toplamını hem "üstben diye adlandıracak, hem de öznenin bir süre sonra bu özellikleri içselleştirdiğini vurgulayarak, bir yerde en önemli adlandırmalarından biri olan "psişik aygıt (Alm. apparat) kavramına ulaşacaktır. İnsan öznelliği üç parçaya bölünmüştür. Freud'un 1922 yılında yazdığı, bu buluşların öncüsü olan bir makaleyi de Lacan bir süre sonra Fransızcaya çevirecektir. Ama Freud'un son dönemi de Lacan'ın ilk dönemidir. Şimdilik biz bu yüzden Freud'u bu çalışmalarıyla bırakıp Lacan'a dönelim.

Lacan'ı Katolik bir ailede yalnız bırakmıştık. Dedesinin taşraya yollanması da onu pek doyurmaz. Sonuç olarak laik cumhuriyetçi bir okula değil dinci diyebileceğimiz Stanislas Koleji'ne gitmektedir. Gerçi kendisine en yakın yazar olarak göreceği James Joyce ve birçok yönden çağdaşlığı başlattığına inandığı Descartes gibi böyle bir Cizvit Okulu atmosferi, ona da hem derin düşünme olanağı sağlayacak, hem de onu tutarlı bir yazı arayışının peşinden gitmeye itecektir. Ama okulda pek arkadaşı yoktur. Aristokratik havalar atarak başkalarından farklılığının tadını çıkartırken

aynı zamanda kendisine hayran olacağı filozoflar bulmaktadır. Önce Spinoza onu mest eder. 17 yaşındayken evinin duvarlarını ondan alıntılarla süsler. Birkaç yıl sonra kaleme alacağı ilk tezi, Spinoza'dan alıntıyla başlatacaktır. Spinoza ona Hıristiyan ilahiyatını sorgulama imkânı verir ama birkaç yıl sonra da bu sefer Nietzsche'yi keşfeder. Bu filozof da onu din dışı bir düşünce ufkuna götürür. Yine aynı yıl babasının müşterilerinden bir kadınla ilk cinsel deneyimini yaşar. Paris'te Adrienne Monnier'nin kitabevine sonradan Julien Green'in sevgilisi olacak olan Robert de SaintJean ile birlikte dadanır. André Gide, Jules Romains, Paul Claudel burada rastladığı birkaç yazardan en önemlileridir. Ama Shakespeare and Co. Kitabevi'nde James Joyce'u, romanı Ulysses'i okurken görmek, onda Platon'un Sokrates'i dinlemesi gibi bir etki yapar. Ortada daha Freud yoktur ve ilk olarak onun adını duyduğunda artık ailesinin kendisine verdiği din eğitimini reddetmekle meşguldür ama Robert de SaintJean'ın anlattığına göre, o sıralar politikayı düşünmekte, sağcı Charles Maurras'ın parlamentoya karşı gelen demokrasiye meydan okuyan "Action Française toplantılarına katılmaktadır. Sonra birden karar verilir: Tıp okunacaktır. Acaba bu kararda o sıralarda evlerinin boğucu havasından başka türlü kaçan kardeşlerinin etkisi olmuş mudur? Kardeşi MarcMarie papaz olmaya karar verir, Hautecombe Manastırı'na gider. Kızkardeşi ise evlenip Hindiçini'ye yerleşir. Lacan ailesinin çağa ters eğitimi, çocuklarında gedikler doğurmuştur.

Lacan kendi içindeki boşluğu, bilinçdışının içyüzünü araştırmadan önce tıp fakültesinin o zamanki ustalarıyla birlikte çalışarak gidermeye çalışmaktadır. 4 Kasım 1926'da Paris Psikanaliz Derneği'nin kurulduğu sıralarda, Lacan ilk hastasını hocası Théophile Alajounin'e tanıtıp bilimsel bir sunum yapmakta, incelediği bu durum konusunda açıklamalarda bulunmaktadır: 65 yaşında bisiklet gezintisi sırasında birden beliren tikleri epey klasik bir tarzda incelemektedir. Fransız tıp çevreleri henüz Freud'a kapalıdır. Lacan edebiyat aracılığıyla psikanalize yaklaşacaktır aslında: gerçeküstücüler dergilerinde psikanalizi yüceltmekte, onu yüzyılın devrimi olarak görmektedirler. Fransız tıp çevreleri Freud'un görüşlerini kâh Alman olması kâh Yahudiliği nedeniyle suçlamaktadır. Sadece gerçeküstücüler, bu arada J. Cocteau, A. Gide gibi yazarlar psikanalizin kökten birtakım yeniliklerin habercisi olduğunu düşünmekte, onun doğrultusunda yazıp çizmeyi sürdürmektedir. Bu konuda Freud'un kendisinin, onlara pek

güvenmediğini de belirtmeden geçmeyelim. André Breton'a düşleri kuru kuru anlatmanın kendisine pek de şiirsel gelmediğini söyleyecek olan Freud, düşlerle ya da bilinçdışıyla ilgili buluşlardan toplumsal alanda bir devrim çıkacağına filan da inanmaz. Bu son konuda Freud'a katılacak olan Lacan yine de gerçeküstücüler aracılığıyla psikanalize yöneldiğini unutmayacak, gerçeküstücülerin hayal gücü konusundaki düşüncelerini paylaşmasa bile en azından kendi yazma biçiminde onların kimi özelliklerini alacaktır:

A) "Alice Harikalar Ülkesinde adlı romanında Lewis Carroll'un yaptığı gibi sözcük oyunları (Joyce olsun gerçeküstücüler olsun bu tutumu sistemleştirmişlerdir) sürekli olarak metinlerde bulunur.

B) Birtakım bağlantıları hiç göstermeyip ani geçişler yaparak okuyucu hem şaşırtılır hem de ona bir bakıma çalışma alanı sağlanır. Tembel tembel bir metni tüketeceği yerde kendisinin de katkıda bulunması gereken bir okuma sürecine girer.

C) Birbiriyle ilgisiz gibi görünen alanlara sıçramalar yapıp oralarda özdeşlikler, benzemeler, çekimler bulunur, bunların dökümü yapılır.

D) Anlatıdan çok formüllere, birtakım özetlere, çıkarımlara yer verilir.

E) Bunlar sadece gerçeküstücülere bağlanabilen onların da 19. yüzyıl sonu kapitalizm karşıtı bir yazı biçimi geliştiren edebiyatçılardan alarak geliştirdikleri özelliklerdir. Ama Lacan'ın tarzını sadece gerçeküstücü dil kullanımları yönlendirmez, öte yandan Cizvit okulunun da katkılarını unutamayız. Öldüğünde mezarı başında ağabeyi Marc, Katolik öğreti olmasaydı Lacan'ın psikanalizinin gerçekleşemeyeceğini bile söyleyecektir. –Jésuite yani İsacı okullara Osmanlıların yakıştırdığı bu sözcüğü seviyor ve böyle bırakıyoruz. Protestanlığın ortaya çıkmasından sonra Katolik ülkelerde Protestanlığı bir yanıt olarak geliştiren bu okullar Descartes'ın okuduğu "La flèche başta olmak üzere yine bir ilahiyat öğretisinin geliştirilmesini de körüklemişlerdir.–

F) Lacan'ın yazı dilini sadece bunlar da etkilememiştir. Buna bir de tıp eğitimi gördüğünü ekleyelim. Fransız klinik çalışmalarında görülen nesnel olma çabası da, onun tıp diline bizdeki hukuk diline özgü bir bilgiçlik katar. Sanki yasanın kendisi, geri çevrilmesi kabul edilemeyecek bir ilkeyi

doğrudan bildiriyormuş gibi tepeden inme bir eda da bulunur Lacan'da kimi zaman. Bunlara demin sözünü ettiğimiz şiir okulunu da eklemeliyiz. 19. yüzyıl sonu Fransız edebiyatının ulaştığı zirvelerden biri olan Sembolizm ve onun peygamberi Mallarmé, Lacan'ın yazış tarzını hep etkileyecektir. Mallarmé doğrultusunda yapıtlar veren P. Claudel, P. Valéry, A. Gide'e özgü bir tür neoklasik hava, 21. yüzyıl Fransız düzyazısını da özel bir konuma taşımıştır.

G) Son olarak da yine bir dörtlüyü tamamlama adına bunlara Fransız sosyal bilimlerinin dilini ekleyelim. 20. yüzyıl başında, Fransız sosyolojisinde E. Durkheim–G. Tarde ikilisinin ters yönlerde gelişen –biri bütüncü, biri bireyci– toplum anlayışları vardır. Tarde, Lacan'ın da yeşil ışık yaktığı, önceleri pek ciddiye alınmamış çalışmalarında bireylerin "taklit gücünün toplumsal mekanizmaları oluşturduğunu savunmuştur. Bu iki eğilimden yararlanan Marcel Mauss'un verme, değiştokuş, çalma vs. üzerine çalışmaları LéviStrauss'tan, Bataille'a, Derrida'ya kadar bütün araştırmacılara yeni alanlar sunarken, F. de Saussure'ün buluşlarıyla sonuçlanacak A. Meillet, M. Müller ve benzeri dilbilimcilerin dili kendine özgü bir yapı olarak görmeleri bu konudaki ezberleri bozar. Bütün bu silsilenin karmaşık etkilerini benimseyen, üstelik bunlara kendinden de katkılar yapan bir dil tarzı ararsak, o zaman ortaya "Lacanca olarak adlandırabileceğimiz böyle bir dil çıkar. Formül de artık dil aracılığıyla kendini iyice gösterir. Lacan "bilinçdışı bir dil gibi yapılandırılmıştır derken ona karşı gelenler şu iki özelliği unutur:

> 1) Bu formülde "gibi yakıştırması fazladan değildir. Gibisi fazla diyemeyiz bu durumda. Dille bilinçdışı arasında bir benzerlik söz konusudur, aynılık değil.
>
> 2) Fransızcada dil anlamına gelen iki sözcük vardır: La langue ve le langage. Bunlardan birincisi kurallar toplamı olarak tamamen bizim dışımızdaki dildir. İkincisi ise dilin özel kullanımını içerir. Sözgelişi çiçeklerin dili derken bu ikinci sözcük kullanılır. Birincisinin kullanılması imkânsızdır. 1960'larda yapısalcılık çevresinde, "Sinema langue mıdır yoksa langage mi? diye bir tartışma çıkmış, bu tartışma langage kararıyla son bulmuştur. Bilinçdışı sinema yazı vs. gibi dilin özel bir kullanımına yakındır daha çok. Bu kullanım deneyime, Lacan'a karşı gelenlerin en çok üzerinde durduğu itiraz noktalarına elbette açıktır.

Kimileri Lacan'ın dilini zor buluyorsa, bunun nedeni bu 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı dil ve kültür pratiğine aşina olmamaktan, dilin bu özel kullanımına yabancı olmalarından ileri gelmektedir. Yoksa Lacan'ın kendine özgü bir kapalılığı yoktur. Tıpkı bilinçdışı gibi Lacan'ın yazıları da onlarda sadece bilinçten yola çıkarak ulaşıp özetlenebilecek bir öğreti arayanlara kapalı kalır elbette. Heidegger'in varlık konusunda önerdiği gibi ancak oluruna bırakırsak o, bize kendini açar. Oluruna bırakmak, aynı zamanda bilgilerle donanmak ama bunların hakikate dönüşmesi için sabretmek gerekir. Ama Kafka'nın biz insanlar üzerine dediği gibi: "Sabırsızlıkları yüzünden vaat edilmiş ülkeye giremediler.

Ne olursa olsun Fransa Freud'un buluşuna pek ilgi duymaz gibi görünür genellikle. Hatta Freud'u bildiklerini bildiğimiz birtakım psikiyatrlar, sözgelişi Henri Claude, onun Fransızlara özgü Latin dehasını anlamadığından yakınacak ve onu Latinleştirmeye çalışacaktır. Öyle ki Fransa'daki ilk psikanaliz derneğini kuranlarda da aynı düşünce devam edecek, sözgelişi bir Edouard Pichon, bu görüşü hep tekrarlayacaktır. Daha çiçeği burnunda Lacan ise bu psikiyatriye yönelmiştir.

Nörolojiden psikiyatriye geçen Lacan, 1927'den 1931'e kadar SainteAnne Hastanesi'nde akıl hastalıkları ve beyin araştırmaları kliniğinde, valiliğe bağlı polis özel kurumunda, Henri Roussel Psikiyatri Hastanesi'nde çalışır ve doktor olur. 1930'da dinamik psikiyatrinin bulunduğu Zürih'teki Burghözli Kliniği'ne giderek, Jung'un hocası Bleuler'in yerine gelen Hans Maïer ile çalışır. Sonra SainteAnne'a, Parislilerin gözünde bizim için bir zamanlar Bakırköy'ün temsil ettiği hastaneye döner.

Bakırköy deyince çocukluğumda birisi için "Bakırköy'e yollayalım onu sözünün delirdi anlamına geldiği yılları birden anımsayıveririm. Ben Mudanya'da yaşardım ve kasabada olsun Bursa'da olsun böyle Bakırköy efsaneleri türemişti her yerde. Tıpkı Freud'un ilk hastalarının kadın olması gibi, bu anlatılanların en ilginci de kadınlarla ilgili olanlarıydı. Gerek kendi babaannemin kocasından ayrıldıktan sonra tuhaflaşıp yarı delirdiğiyle ilgili söylentiler, gerek Bursa'da sokaklarda cepleri taşlarla dolu bir halde dolaşan deli Ayten‘i görmek için merakımdan bir gün onun karşısına çıkıp gözlerinin içine bakabilmem bu dönemle ilgili en önemli anılarımdandır. (Bu metinde arada bir öznel anılar da ekleyeceğiz böyle. Descartes kendi olma sürecinde okuyucusunun yöntemine kendisini yerleştirmesi

gerektiğini önerdiğinden bu yana, bir yazarı en iyi anlama yönünün kendi yaşadıklarımızı onun düşüncelerine örnek olarak sunduğumuzda gerçekleşeceğini biliyoruz. Yazılarını anlamak isteyen okuyucunun da kendisinden bu yazılara katkıda bulunması gerektiğini belirten Lacan'da aynı düşünceyi izlemiştir. Bilim öznesi olarak belirlediği Descartes felsefesinin, birtakım çağdaş yazarlara itici gelmesine karşın Lacan'da olumlu bir konumda olmasının nedeni ona göre Descartes'ın asıl bölünmenin bilim öznesinde yaşandığına olan inancıdır.)

Mudanya'da ben küçükken bir iki deli kadından dem vurulurdu. Öyle ki ben deliliği kadınlara özgü bir ayrıcalık olarak görürdüm. Bunun nedeni de onların bakışlarındaki bir özellikti. Sabit bir noktaya bakarmışçasına gözlerini size dikerlerdi. Yukarıda andığım deli Ayten'in yanında tam olarak deli değil de kasabalıların tuhaf olarak gördüğü bir Fakihe Hoca Hanım vardı sözgelişi. Çalıkuşu örneği bir aşk kırgınlığından sonra deniz kenarındaki, biz çocuklara şato gibi gelen evine kapanmış, inzivaya çekilmiş, duvarları "Lütfen gürültü yapmayınız vs. gibi yazılarla doldurmuştu. Annem terzi olduğu için o evin içine girebilme lüksüne sahip olmuştum ben. Sabahları erkenden denize girer, sonra balkonunda genellikle kitap okurdu. Kitaplarını ileride bana bırakacağını vurgularken de bir gün bana, hâlâ kütüphanemde duran bir şiir kitabını armağan etti. Kendisi yazmıştı şiirleri. Üzerinde "Âşık ve Maşuk yazıyordu. Âşığı biliyordum da maşuktan bir şey anlamamıştım. Kendisi anlattı: "maşuk âşığın sevdiği kişiydi, Arapçada me, ma ile başlayan sözcükler geçmiş zaman ortaçlarıydı. Bunlardan ad da yapılırdı. Sonradan Fransızcada da bunun geçerli olduğunu öğrenecektim. Maşuk Fransızcada "Aimé, âşık olunan kişi, kadın olursa da "Aimée. İnsan adı olarak da kullanılırmış ama bu adı taşıyan hiçbir Fransıza rastlamadım. Marcel Proust'un romanında böyle bir kahraman var. Belki de bu yüzden Fransız yazarı Jacques Rivière "Aimée adlı bir roman yazıp onu da Proust'a adamış.

Belki de bu yüzden de benim değil de Lacan'ın rastladığı yarı deli kadınlardan biri olan Marguerite Anzieu, yazmış olduğu romanlardan birinin kadın kahramanına "Aimée adını vermiş. Evet, işte Lacan'ın doçentlik tezinde asıl adı Marguerite olan bu kadına Lacan takma ad olarak, kadının yazdığı romanlardaki kadın kahramanın adını yani "Aiméeyi kullanarak bu maşuk, "aimée sözcüğünün yine karşıma çıkmasını hazırlamıştır. Maşuk sözcüğüyle karşılaşınca benim yarı deli kadınları

anımsamam da böylece yasal bir hava almış oluyor nerdeyse. Lacan'ın, Freud'un ve benim çocukluğumun kadınlarını birleştiren bir köprü söz MaşukAiméesevilen oluyor. Ama Lacan'ın bu konudaki özelliği bir yalana dayanıyor. Kadının gerçek adını gizleyerek bu kahraman gerçekten onun adıymış gibi davranan Lacan, bu kadının yıllar sonra tekrar ortaya çıkacağını bilemezdi elbette. Gerçekten de kadının oğlu, "Didier Anzieu adıyla ünlü bir psikanalist olacak ve bir yandan "deriben kavramını psikanalize taşırken öte yandan da Freud'un gençlik dönemini inceleyecektir. (Tedaviden sonra hiç bilmeden ancak Türk filmi diye adlandırabileceğimiz bir durum ortaya çıkar: Marguerite, Lacan'ın babasının son hastalık döneminde eve aşçı olarak alınır. Önce kimliğini çıkaramadığı bu kişinin Lacan'la ilgisini öğrenince pişman olur, hemen oğluna haber salıp, her şeyi anlatır. Hiç kuşkusuz oğlunun Lacan'ın öğrencisi olması onun canını sıkmıştır, tepki gösterir, karşı gelir.)

Gerçi 20. yüzyılın başındaki ikinci sınıf Fransız yazarlarından Pierre Benoit bizim vatan millet Sakarya alaylı adıyla geçiştirdiğimiz romanlarının kadın kahramanlarının adlarını hep A ile başlatırmış. Bu yazara hayranlıkla karışık bir kin duyan Marguerite, yazarın anlattığına göre onunla da konuşmuş, onun romanlarını tanıtmak istemiş. Bu arada romanlarını yolladığı Flammarion Yayınları'ndan olumsuz yanıt alınca gitgide içine kapanmaya başlamış ve onun değerini anlayamayan insanlar arasında kaldığına kendini iyice inandırmış. İlk aşkı kendisinden yüz çevirmiş, eşcinsel arzular duyduğu, önceleri aristokrat olan ama sonradan burjuvaya dönüşmüş bir kadından yana da hayal kırıklığına uğramış olan Marguerite, romanlarını İngiltere sarayına Galler prensine yollamayı bile göze almış. Aracılığıyla dünyayı kurtarmayı düşündüğü bu romanların birincisi bir köy romanıdır. Adı da "Oyun bozucu (Le détracteur). Annesi öldükten sonra âşık olduğu Aimée'ye tam kavuşacakken köye dışarıdan gelen yabancılar oraya kötülüğü de getirirler, komplolar sonucunda her şey mahvolur ve Aimée sevdiği David'e kendini vermek istemesine rağmen trajik gelişmeler buna engel olacaktır. Aimée can verir, annesi cesetin başında umutsuz kalır. İkinci romanda da "Sakın Gocunmayın (Sauf votre respect), bu sefer aynı kahramana benzer bir kadın Paris'e giderek orayı fethetmeye çalışacaktır.

Çocuğuna aşırı ilgi gösterdiği için bazen onun gelişmesini önlediği düşünülen Marguerite, bir ara kliniğe kapatılır; çıktıktan sora da kafasına Paris'e gidip orayı fethetmeyi koyar. Açıklaması da hazırdır: Paris'te onun

çocuğuna zarar veren kişileri bulacak, aklı sıra çocuğunu onların elinden kurtaracaktır. Tiyatroya gittiğinde de adını andığımız yazarın, Pierre Benoit'nın bir oyununun uyarlamasında onu seyreder. Sinema oyunculuğu da yapan Huguette Duflos'nun bir iki sinema filmini de izler. Eski kadın sevgilisine mektuplar yazar. Ona bu oyuncudan ilk o söz etmiştir. Bütün gazeteler bu kadının kocasıyla olan kavgalarından hatta tiyatrocularla sorunlarından bahseder. Oysa Matmazel C. de N –soyluyken sınıfından bir altsınıfa geçmiş yani düşmüş bir sevgili müsveddesi– onun bunları hak etmediğini söylememiş midir? Üstelik de bu kadın postahanede onun şefidir.

Onun gözünde bu meslek önemli değildir zaten. O kadın başka türlü bir kadındır. Diğer kadınlardan farklıdır. Kendisi de öyle olmalıdır. Gitgide bu oyuncunun, kendisinin layık olduğu bir yeri işgal ettiğine inanır. Günlerden bir gün de 25 Nisan 1931'de psikanalizde eyleme geçme –passage à l'acte– adı verilen olayı gerçekleştirir. Bıçakla oyuncuya saldırır. Bıçağı eliyle tutarak ölümden kurtulan Huguette bile ona acır, şikâyetçi olmaz. Hemen bir sayıklama (délirehezeyan) sürecine girer ve kendini kaybetmiş bir halde SainteAnne'a getirilir.

Tam bir yıl boyunca Lacan bu kadını inceleyip psikiyatri alanındaki doktora tezini yazacaktır. "Kişilikle İlgisi Açısından Paranoyak Psikoz adlı bu uzun inceleme şu bakımlardan ilgimizi çekmelidir:

1) Lacan, "Bu tezimi bugün yayınlasam yüzüm kızarır, diyecek kadar bu tezden zamanla uzaklaşacaktır. Marguerite Anzieu'ye psikanaliz uygulamamıştır. Bu açıdan daha psikanalizi bilmediğini söylemiştir sonradan ama buraya kadar yaşantısıyla ilgili edindiğimiz bilgiler bunu yalanlar. Zaten tezin içerisinde de psikanalize göndermeler vardır. Lacan psikanalize ilgi duymakta ama henüz uygulamamaktadır.

Asıl uzaklaşma nedeni "kişilik gibi biraz ahlak biraz metafizik kokan bir sözcüğü kullanmasıdır. Sonradan kişilik=paranoyak psikoz zaten, diyerek bu tutumu yeniden eleştirel bir gözle ele alacaktır.

2) 1923–1938 dönemini ayrı bir dönem olarak ele almamızın bir nedeni de aslında Lacan'ın bu dönemde sadece yazmış olmasından kaynaklanıyor. 1966'da yayınlanacak olan "Yazılar, bir yerde onun yapıtlarını edebiyat açısından inceleyen JeanMichel Rabaté (d. 1949) adlı bir Lacan

yorumcusunun dediği gibi yazı değil kaydedilmiş sözlerden oluşur. François Wahl (d. 1925) adlı epey sabırlı, bilgili, felsefe birikimini bu işe adamış bir Fransız filozof, Lacan'ı bir tür Sokrates olarak görmüş, onun Platon'u olmak istemiş ve onun sözlerini, konferanslarını o zamana kadar verdiği seminerleri yazıya geçirmiş, düzeltmiş, Lacan'a göndermiş, bu ikili çalışma sonucunda da "Yazılar adlı kitabın metni elde edilmiştir.

Oysa incelediğimiz dönemde böyle bir durum söz konusu olmadığı için Lacan kendisinin kaleme alıp düzelttiği yazıların tam tamına gerçek üreticisidir. Şöyle ki; 1932 yılında Aimée üzerine tezi yayınlanacak, aynı anda da Freud'un 1922 tarihli "Kıskançlıkta, Paranoyada ve Eşcinsellikteki Birtakım Nevrotik Mekanizmalar adlı makalesini Fransız Psikanaliz Dergisi için çevirecektir. Bu tutum Lacan'ın çağının Fransa'sındaki psikiyatrik bilgiden memnun kalmadığının da göstergesidir. Artık psikanalize yönelmektedir ama henüz Freudçu değildir. Eksikliğini aynı zamanda felsefeye yönelmekle de gidermeye çalışmaktadır. 1931 yılında Alexandre Koyré ile Henry Corbin'in kurdukları Felsefe Araştırmaları dergisi de ilgisini çeker. Koyré'nin Rusya'dan gelir gelmez himayesine alıp yetiştirdiği A. Kojève'in derslerine gider. Georges Bataille'ı, Michel Leiris'i, "Felsefe Araştırmaları dergisinde tanır, "Benin Aşkınlığı üzerine bir inceleme yayınlayan JeanPaul Sartre ile burada tanışır. 29 Ocak 1934'te okuldan arkadaşlarından birinin kardeşiyle evlenir. Düğünden bir süre sonra tanıştığı Georges Bataille'ın karısı Sylvia Bataille ile tanışınca ise asıl onu arzuladığını anlar. (Sylvia önce onu dışlar ama Yahudi ve epey aydın bir aileden gelen bu arada sinema oyunculuğu da yapan bu kadın, Georges Bataille'ın ona zorla kabul ettirmeye çalışacağı bazen uç cinsel deneyimleri paylaşmak istemez. 1938'de üstelik de Lacan'ın karısı üçüncü çocuklarına hamile iken yeniden rastgele karşılaştıklarında o da Lacan'ın aradığı aydın olduğunu anlar.)

1932'de Lacan, Fransız kamuoyunu epey meşgul eden Papin kardeşler cinayetini inceleyen bir yazı yayınlar. Birden çalıştıkları evdeki efendilerini öldüren bu iki kardeşi Marguerite olayında olduğu gibi paranoyak psikoz vakası olarak görmektedir. Onlar da aslında kendilerini cezalandırmak istemişlerdir.

3 Ağustos 1936'da Marienbad'daki Uluslararası Psikanaliz Kongresi'ne Lacan "The lookingglass (ayna evresi) adlı bir bildiriyle katılır. Kavramı

Henri Wallon'dan almıştır ama Kojève, bildiriye Hegel kokan birtakım yorumlar getirmiştir. Yine de Wallon'u hiç anmaz, kaynağını belirtmez. Konuşması 10 dakika sonra Ernest Jones tarafından durdurulur. Süre bitmiştir. Lacan kalkar ve Nazilerin tertiplediği Berlin olimpiyatlarını seyretmeye gider. Orada ayna evresinin canlı bir uygulaması vardır. Aynı yıl "Gerçeklik İlkesinin Ötesinde makalesini yazar. Freud'un "Haz İlkesinin Ötesindesine bir gönderme, bir yanıt, bir yeniden irdeleme çabasıdır bu. Bulduğu bu aynadaki hayal onu öyle mest eder ki doğan kızına Caroline adının yanında bir de "image yani hayali ekler. (Bu metinde "imge diyemeyeceğiz, bunun nedeni üzerinde biraz genel bir açıklama yapmak gerekecek: imge sözcüğü buna iyi bir örnek oluşturabilir. Doğrudan doğruya Fransızcadaki imgeden çalınarak Türkçeye getirilenortadaki a'nın yok olmasıyla imgeye dönüşen sözcük tam psikanalitik bir hadım etme örneğidir, "a gidince sanki sözcük Fransızlığını yitirmiş ama Öztürkçeye aktarılmıştır. Olabilir, diller arasındaki ilişkiler tıpkı insanlar arasındaki ilişkiler gibi verme, ödünç alma, hırsızlık, değiştokuş gibi ekonomik özellikler içerir. Ama bu işlemlerin örtbas edilmeleri durumunda, bunun da ortaya çıkarılması gerekir: İmge Öztürkçe filan değil özlatince bir sözcüğün Türkçeye aktarılmasıyla oluşmuştur. Edebiyat ve felsefe metinlerinde zoraki bir kullanım dışında, bir de kız ismi olarak kullanılmasının ötesinde pek bir yerleşikliğini gözlemleyemedim.

Ne yazık ki aslında daha başka yollara da gidebilecekken Öztürkçe tam doyurucu bir düzeye ulaşamamıştır. Eğer psikanaliz için "cançözüm diyebilseydim sözgelişi, bunu benimserdim. Çünkü psyche'nin Yunancadaki anlamı daha çok, cana yakındır, analiz de çözüm demektir. Ama bunu bugün diyemiyorsak, bilimfelsefe dilinde sadece birtakım kişiler göğüslerini gere gere bu dili kullandıklarını söyleyebiliyorlarsa ama yine bu, Türkçeyi anadili olarak kullanan hemen hemen herkese yadırgatıcı geliyorsa, bunun anlaşılmazlığından şikâyet ediliyorsa, sadece şunu söyleyebiliriz: Öztürkçe artık yapabileceğini gerçekleştirmiş bir aşamadadır –elbette hiç olmamış gibi yapamayız tarih açısından da gerekliydi bir yerde.–[9] Öztürkçede önerilen bir yığın sözcük, hele hele Cumhuriyet döneminin, sembolik olanı yani Osmanlıyı reddetme döneminde yerleşmiştir de. Ama bu sembolik reddetme, reddedilenin gerçekte yeniden gelmesi sonucu günümüzde ÖztürkçeOsmanlıca karışımı bir bilim dili türemiştir ki Türkçeye zarar da verebilir. Bu konuda ileride yeniden

açıklama yapmaya çalışacağım ama şimdilik konuyu kapatalım. İmage karşılığı imgeyi bu kitapta hiç kullanmayacağım. Türkçede "image, "hayal anlamına gelir. Kökeninin Arapça olması onu yabancı yapmamıştır. Söz konusu olan, Türkçe içerisinde 20. yüzyılda çıkmış bir akımın, daha doğrusu müdahaleyle dil değiştirme çabasının karşısında ya da yanında olmak değildir. Birtakım sapmalar sonucu Öztürkçeciliğin HintAvrupa dillerinin birtakım özelliklerini Türkçeye aktarmakla sonuçlanma gibi tam çelişkili yani kendi özüne ters bir alana kaymasından ileri gelmiştir bu.[10] Kökeni Latince olan "imge nasıl benimsenmişse o da sürdürülebilir. –"İmgeyi beğenmemizin başka nedenlerini de açıklayacağız. Şimdilik şunu söyleyelim ki Latincede "image heykelden Tanrı kalıplarına da verilen addı.– Bu arada psikanalizde bu "hayal, Latincedeki "imagodan ayrılmıştır. İkisi de "imge diye çevrildiğinden ortada bir kavram karışıklığı oluyor. "İmge dersek de yine öbürü anlaşılacağından sözcüğü "imago diye bırakıyorum. "İmago bir yerde sıradışı hayallerin toplamından oluşur; öznenin geliştirdiği özenle, bir sanat yapıtı gibi üzerinde çalışarak, anlamlı kıldığı özel hayaldir. Lacan "imagolara "bilinçdışı canlandırmalar adını vermektedir.[11]

Lacan ayrıca "imagedan türeyen "imaginairei başına "L koyarak tekrar isme dönüştürüyorsa, burada bunu da Türkçeye çevirmemiz gerekir. Yani birtakım psikanaliz kitaplarında görüldüğü gibi "imgesel olarak çevirmek eksik ve yanlıştır: "Hayali olan diye çevirmek gerekir. Niye mi? Çünkü "hayali olan deyince altta durup (substance), hep aynı kalan, hiç değişmeyen bir öz düşüncesinden kurtulmuş olabiliyoruz: 20. yüzyılın birçok düşünürü gibi Lacan da özcülüğe karşıdır. "Hayali olan sadece gerçeklikteki birtakım oluşumları kavrama dönüştürerek yeniden ele almamızla ortaya çıkan bir adlandırmadır: Yoksa bunun arkasında, sürekli aynı kalan bir öz yoktur.

Aslında yavaş yavaş psikanalize girişi de buradan olur Lacan'ın. Zira Fransız düşüncesinde yani Lacan'ın çevresini düşünürsek psikiyatrlarda, o sıralarda bu "özcülük epey yaygındır ve Lacan, ancak bu "özcülük düşüncesinden sıyrılarak kendini bulacaktır.

Sembolik olan bir düzene öznenin girmesini sağlayan Oedipus kompleksi, Lacan için bir "öz değildir sözgelişi. Bir efsane ya da bir benzetme (metaforun Yunancası başka yere götürme. Günümüz Yunancasında da

"dolmuş gibi bir anlamı var, ne istiare ne eğretileme ona uyuyor yani). Eğer çok genel anlamda kullanırsak günlük dilde Fransızcada "benzetme anlamında kullanılır. "Benzetilenin ya da "benzeyenin kullanılmasıyla oluşan "açık ya da kapalı benzetme zaten Arapların geliştirdiği, Avrupa'daki yine son retorik incelemelerde ortaya çıkan bir özelliktir. Lacan, Freud'un yoğunlaştırma kavramı (dichtung) için bunu kullanmıştır. O da şuradan ileri gelir: düşlerde bazen bir kişi aslında birçok kişinin yerine konulmuştur. Bir tek arkadaşın yanı sıra annebaba vs.'nin varlığı da bindirilerek yorumlanmalıdır: ama bilinçdışı eğer bir benzetme yoluyla onları bir araya toplamışsa bir metafordan söz edilebilir (Bu yüzden benzetme ile yetinebiliriz).

Kendisini erkek ya da kadın olarak görebilmesi için üzerinden geçtiği bu aşama anne arzusunun yerine baba adının koyulmasıyla üç adımda gerçekleşir. Gerçek bir nesnenin hayali olan eksikliği çocukta bir kriz gerçekleştirir. Lacan buna abazalık da der çünkü gerçek nesne memedir, gerçekte sembolik bir nesnenin eksikliğini duyan anneye yönelen çocuk ikinci aşamada fallik aşamaya gelmiştir artık. Anneyi kontrol edebilmek için hayali olan babaya karşı rekabet duyguları geliştirir. Hayali fallusun (phallus) yani hayali bir nesnenin sembolik eksikliği olan üçüncü kısımda, çocuk babasıyla aşık atamayacağını da anlar (Çocuğun hadım edilmesi budur). Teorisi geliştiğinde tam bu tarzda özetleyeceği bu özsüzlük yoluna Lacan bu yıllarda girer.

1938'de ise Henri Wallon'un ricası üzerine Lacan Fransa'da o yıllarda yayımlanan bir ansiklopedide bir makale yayınlayacaktır: "Bireyin Yetişmesinde Aile Kompleksleri. Bu makale onun artık psikanalize en yakın makalesidir. Çünkü kendisi artık aynı zamanda 1932'den itibaren Rudolph Loewenstein'la[12] sürdürdüğü psikanalizin sonuna gelmiş, Freud'un koyduğu ancak psikanalize olmuş birinin psikanalist olabileceği kuralına uymuştur. Almanya'dan kaçan bu göçmen psikanalist ile arası iyi olmamıştır ama savaş ona yarayacaktır. Psikanalist olması gereken Rudolph bir Yahudidir. Ve o dönemin toplumsal koşulları bir Yahudinin psikanalist olmasını hoş görmemektedir. Bu yüzden, Edouard Pichon, Lacan'ı önerir. Lacan için, psikanalist olmak öyle ya da böyle artık meslek haline gelmiştir.

3) Peki Lacan, Marguerite olayında niye kadının gerçek adını saklamış, onun üstüne üstüne giderek hayatının bütün ayrıntılarını öğrenip

kullanırken böyle pervasız bir davranışta bulunmuştur? Bu sorunun yanıtı çok kolaydır. Lacan Marguerite'de kendisini tıpkı bir aynada görür gibi seyretmiştir. Marguerite onun hayalidir. Lacan'ı okuduktan sonra aynanın sadece gerçek bir ayna olmadığı, bizim anne başta olmak üzere, birçok kişinin yüzünü ayna gibi kullandığımızı söyleyen Winnicott haklıdır. Marguerite'in oğlu Didier Anzieu de haklıdır: Freud daha çok fobiknevrotik özellikleri taşır ve bunlar olmasa belki de psikanalizi kuramazdı. Heidegger'in Lacan'ın kendisine yolladığı yazılarına şöyle bir göz attıktan sonra da bir arkadaşına "Bu psikiyatrın kendisinin bir psikiyatra ihtiyacı var, sözü Zizek başta olmak üzere birçok Lacancıyı kızdırmış görünüyor. Ama Heidegger'in bilmiyor gibi yaptığı bir gerçeği yani normal denilen insanların hiçbir özelliği olmayan bir psişik yapı düşlediklerini, böyle bir şeyin de olmadığını biliyoruz. Lacan'ın da psikoza daha yakın olması hiç kuşkusuz kendisinin de böyle birtakım özellikler taşımasındandır. Bunda da gocunacak bir şey yoktur. Böylece psikozu daha yakından tanıma fırsatını bulmuş oluruz. Lacan, Marguerite gibi eyleme geçmemiştir ama bir yandan da psikanalistlerin topunun karşısına geçip onları lanetlere boğması Freud'u anlamamaktan başlayarak psikanalistlerin çoğunu kaba bir deyim kullanacak olursak adam olmamakla suçlaması, böyle bir psikozun özelliğidir hiç kuşkusuz. Yakın arkadaşlarından Althusser'in de böyle bir psikoz sonucu karısını öldürmesi, bu arada 18. yüzyıldan Rousseau'dan bu yana Batıya karşı gelip de sonradan bu tür sıradan psikozlara dönüşmenin – G. Nerval, E. A. Poe, F. Hölderlin, F. Nietzsche vs.– sosyolojik nedenleri de vardır. Lacan'da en azından bu sürecin bir dökümü ve ortaya konulması, formüllere dönüşmesi vardır. Ayrıca Lacan psikozla ilgili bu psikiyatri tezini Freud'a da yollamış ve "Tezinizi yolladığınız için teşekkür ederim gibi sadece nazik ama dahası olmadığı için Lacan'ı hiç de memnun etmeyen bir yanıt almıştır. Zaten Lacan edebiyat eleştirilerinde bir yazarın hayatının doğrudan doğruya yazdıklarını etkilemesine karşı çıkarken onun aynı zamanda bir çözümleyici yanı olduğundan da yola çıkmaktadır. Poe, psikotiktir ama her psikotik Poe değildir. Poe aynı zamanda bu psikozun bütün elamanlarının dökümünü yapmakta hem doktor hem hasta olabilmektedir. Ayrıca psikanalizin bize öğrettiği bir nokta da şudur ki bu özellik psikanalizi psikiyatriden ayırmaktadır. Hiçbir zaman sınıflandırmaların kalıcılığına inanmamak gerekir: dinamik psikiyatriden ayrılarak gelişen psikanaliz bütün psişik özellikleri Sapıklık (sadizm – mazoşizm), nevroz (histeri ve obsession yani takıntı nevrozu), psikoz

(paranoya ve şizofreni) şeklinde üçe ayırarak Newton'un gücü sadeleştirmesi gibi bir sadelik getirmiştir. Ayrıca çocuğun çokyönlü sapık olduğunu bulmakla da (ve Lacan'dan beri ekleyebileceğimiz daha çok anne ile olan ilişkilerden alınan nevroz ile; daha çok baba ile ilişkilerden alınan psikoz) bu özelliklerin oynaklığında bulmuştur. Yani dünyada yüzde yüz bir psikoz ya da bir nevroz bulmak imkânsızdır: bunların hepsini karıştırarak yaşıyoruz. Klinik vakalar hiç kuşkusuz bunlardan birine sabitleşmeyi daha çok vurgulayabiliyor. Bu kitabı yazarken ben daha çok psikotik eğilimlerimi giderebilirim, bir okuyucu ise daha çok nevrotik yanını gündeme getirebilir: Ayrıca yazma sürecinin dışında yaşadıklarımı daha çok sapıklık ya da nevroz belirleyebilir elbette. Bu arada Lacan sapıklık diye ne yazık ki sadece edebiyatçılardan hem de iki büyük edebiyatçıdan ödünç aldığımız ve en azından evrensellikleri açısından son derece sıradan özellikler taşıyan bu iki özellikten başka bir şey olmadığı için hayıflanır. Psikanaliz bu kadar gelişmesine karşın acaba niye doğru dürüst yeni bir sapıklık bulamadı diye şikâyet eder?[13]

4) Son olarak da Lacan'ın bu dönem yazılarında sonradan da ortaya çıkacak bir özelliği sergilenmektedir. O da şudur: Birbirlerine ters hatta yan yana düşünülmesi zor birtakım düşünceleri Lacan, onların hayal bile etmediği alanlara kaydırır. Kavrayışlarını kendi amaçları doğrultusunda seferber eder ve bunu hep birtakım yerleşmiş düşünceleri altüst etmek amacıyla yaptığı için de ortaya yeni bir öğreti, yeni bir tez yeni bir anlayış çıkar ya da çıkmasına olanak sağlanır. Sözgelişi Lacan'ın Aimée ilgili tezinde psikanaliz değil de fenomenoloji kulanılır. Bu tutum, Lacan'ın psikiyatristlerin doğallık ideolojisini eleştirmesini sağlar. Ama kısa bir süre sonra Karl Jaspers'in 1913'te yayınladığı "Genel psikopatoloji incelemesine başvurulur. Oysa Jaspers, Husserl fenomenolojisini hiç beğenmez, durmadan eleştirir çünkü onu özcü bir felsefe olarak değerlendirir. Ama Lacan ondan sadece süreçliliği ve ikiye bölünmeleri almıştır. Bir süre sonra ise Freudçu üçlemeler girer devreye. Bütün bu değişik adları, öğretileri yer yer birbirleriyle karşılaştırarak Lacan'ın yapmak istediği, Fransız psikiyatrisinde o zaman egemen olan constitution (temel bir ilke doğrultusunda hastalık oluşumu yani kalıtımdan ileri gelen bir özün bulunduğu) inancını yıkmaktır aslında. Yine sadece sosyolojik açıdan değil de kuşaklara özgü bir tutum olarak incelenirse, içeriği bu tezden çok değişik olmasına rağmen JeanPaul Sartre'ın "Varlık ve Hiçlikinde de aynı hava

vardır. Onda da Hegel, Husserl, Heidegger üçlüsü Fransız akılcılığına karşı seferber edilmişlerdir ama bazen uyuşmazlıkları ortadan kalkmıştır bazen de inandırıcı olmayan bir tavırla bazı konularda aşıldıkları varsayılmaktadır. Lacan'ın 1938'den psikanalist olana kadarki bu dönemi Freud'u yarım yamalak bildiği ama ortaya atılarak birtakım değişiklikler yapmak için yanıp tutuştuğu yıllardır. Bu arada psikanaliz Fransa'da diğer Avrupa ülkelerine göre 15 yıllık bir gecikmeyle başladığı için Fransız ilk kuşak psikanalistleri dünya psikanalistleri açısından ikinci kuşakta yer almaktadır. Lacan da ikinci Fransız kuşağına dolayısıyla, dünya açısından da üçüncü psikanaliz kuşağına bağlı kalmaktadır.

B - ÖĞRETİLENLER

Psikoz Öğretisinin Başlangıcı

1) Maşuk Örneği

Lacan'ın bu dönemde ürettiği metinlere geçmeden önce daha tam geliştirilmiş olmasa da bir iki ilke doğrultusunda yazıp çizdiklerini bir öğreti ya da en azından bir öğreti başlangıcı olarak özetleyebiliriz.

Her şeyden önce altını çizmemiz gereken en önemli özellik şudur: Freud bilinçdışını bulduğuna göre artık benliği tahtından indirmek gerekecektir. Gerek özne kavramının gelişmediği eski Yunan'da gerek de Rönesans sonrası Avrupa'sında Batı kültürünün bireyleri kendilerini bir benlik şişirmesi çevresinde sunmaktan, pazarlamaktan, paralamaktan hoşlanırlar. 17. yüzyıldan sonra İngiltere'de Locke, Fransa'da Descartes bu benliğin en önemli hazineymiş gibi altını çizmişlerdir. Oysa bu benlik kendini aldatma yeridir. Hatta psikanalizin temel sonucu bu olmalıdır. Freud öznenin benliğini ideal ben ile ben ideali arasında bölmüştü önce. İdeal ben, öznenin kendisini başkalarına gösterirken olması gerektiğini düşündüğü noktaydı. Benin ideali ise sözgelişi belirli bir meslek seçimini kendine örnek olarak göstermesi, ya da doğrucu olmak vs. nitelikleri gibi tam gerçekleştiremese bile kendine ulaşılacak ilke olarak alması sonucunda varılan noktalardı. Sonradan, ikinci topiğinden yani 1923'ten itibaren Freud, benliğin zaten üstben tarafından yönlendirildiğini, ayrıca bu üstbenin altben ile suç ortaklığı yapmaya hazırken benliğe pek o kadar sıcak bakmadığını göstermişti. Zaten zaman açısından önce altben oluşuyor, sonra üstben ortaya çıkıyor, bu ikisinin çatışmasını çözmek için son olarak beliren benlik ise ikili bir çatışmanın kurbanı oluyordu. İki eski düşman olan üstben ile altben birleşip benliğe saldırırken, bazen de iki arada bir derede kalan benlik karşısında, yine kapışıyorlar, anlaşmazlıklarını ortaya koyuyorlardı.

Durum böyleyken Freud'un ölümünden sonra psikanalizde, psikanalizin amacının benliği kuvvetlendirmek olduğu şeklinde evlere şenlik bir öğreti gelişti. Lacan'ın daha bu dönemden başlayarak karşı geldiği işte bu –İngilizce söyleyelim– "Ego psychology denilen şey sonra da allem edip kallem edip başka adlarla sözgelişi self (kendilik) psikolojisi adıyla yeniden hortlayan anlayıştır. Eğer Freud bilinçdışı diye bir şeyi bulmuşsa, ortada

savunulması gereken bir sonuç varsa, o da hiç kuşkusuz benliğin yeterli olmaması, kendini aldatması, benlikten yola çıkarak bir düşünce geliştirmenin aldatıcı olacağıdır.

Kısacası Lacan, Aimée üzerine geliştirdiği tezde şunun altını çizmektedir: Benlik aslında kendine dönük bir süreçte ortaya çıkar. Benlik Narsis gibi kendini aldatır. Eski Yunan'daki efsanede Narsis'in yakışıklı bir delikanlı olduğu, kendine âşık olduğu, onu seven Ekho adlı kıza hiç yüz vermediği gibi. Kızcağızın onun söylediği sözlerin sonunu tekrar etmesini bile kendini onlarda tekrar duyabildiği, görebildiği için benimsemiş olduğunu biliyoruz. Sonunda ırmağa kendi hayaline, bu hayali gerçek zannederek onunla sevişme amacıyla atlar ve ölür. (Bâki, kendisine yüz vermeyen sevgilisine "nergis gibi kıyamete dek çeksin intizar der. Bu dilek, sevgilisinin dönüştüğü çiçeğin de bir ceza olduğunu gösterir. Çünkü nergis insandan çiçeğe dönüşmüştür).

Marguerite Anzieu, gittikçe kendinden başka kimseyle ilgilenmemeye başlamıştır. Öldürmeye çalıştığı oyuncu da kendisinin bir hayalidir. Daha kendisi doğmadan önce etekleri tutuşarak ölen ablasının yerine doğmuştur. Bu efsaneleri kendisine sürekli anlatmış, öğretmen okulunu kendisine layık görmemiştir. Postahane gibi yerlerde çalışmayı da kendisine yedirememiştir. Bu aşırı kendine dönüklük, üç yıl onunla çıkan sonra da onu terk eden sevgiliyle de ayyuka çıkmıştır. Çünkü Marguerite o kişinin kendisine layık olmadığını düşünmüştür. Belki sadece içinde geliştirdiği belki de postahane şefi Bayan C ile yaşadığı somutlaşmış olan eşcinsel aşk da aristokratik bir kadına duyulan ama aslında onun yerinde kendini gördüğü bir duruma dönüşmüştür. Benliği şişmeye yüz tutmuş, artık zaten her yerde kendini görmeye başlamıştır.

Freud, önce 1914'te "Narsisizme Giriş başlıklı bir inceleme yayınlamış, bu incelemede "Narzisstliche Objektwahl –narsisik nesne seçimi– kavramını ortaya atmıştır. Buna göre onun libido adını verdiği keyif alma süreci sadece başkasına değil kendi kendisine de yatırım yapar. Böylece iki tane nesne seçimi vardır: bir tanesi destek yoluyla başkasına diğeri narsislik yolla kendimize yöneliktir.

Freud, daha 1915'te "Psikanalitik Teoriyi Çürütmüş Gibi Görünen Bir Paranoya Vakası adlı makalesinde bu konuyu yeniden işlerken "Saldırılan

aslında sevilendir ya da sevilmiş olandır diye yazmıştı. Lacan'a bu söz rehberlik etmiştir.

Son olarak da Lacan'ın Fransızcaya çevirdiği 1922'deki makalesinde ise Freud, daha da ileri giderek kimi durumlarda söz konusu ikinci yolun, yani ikinci seçimin nesnenin narsislikle benimsendiği yolun başkasını benlik hayali olarak aldığını belirtir. Başkası ve benlik aynı anda yatırım nesnesi olur. Nesnenin narsislik seçimi yerine "aynı cinsiyetten nesne seçimi yani eşcinsellik de irdelenir. Makalenin adı zaten "Kıskançlıkta, Paranoyada ve Eşcinsellikte Nevrotik Mekanizmalardır. Bu üç durumda da ona göre "Gefühlsumwandlung yani duygu değişmesi vardır. Saldırganlık narsislik bir aşka dönüşebilir.

Süreç şöyledir: Özne aynı cinsiyetten bir başkasına ya da başka bir nesneye önce saldırganlık duyarken bu duygu aşka dönüşür, saldırgan bir itkiye karşı bir tür tepkidir bu. O dönemde Freud bunu "kardeşlik kompleksinin eriştiği bir nokta olarak görür. Kıskanç da aynı yöntemle aslında sevilenin (maşuğun), kendine değil de rakip olarak görülen yanındakilere aşk yatırımı yapmakta sonra bunu tersine döndürmektedir. Kıskanan kişi kendisi, kıskandığını iddia ettiği kişiye değil asıl onun ilgi duyduğunu iddia ettiği öbürüne arzu duymaktadır. (Freud bu düşüncesini karısını kıskanarak deliren Schreber örneğinde somut olarak kanıtlayabilecektir.) Paranoyada da aynı şekilde ilerleyen narsis olma süreci vardır: öznenin bir türlü benimseyemediği ilkel bir rekabet duygusu ona saldıran kişideymiş gibi gelir ona. Saldırdığını iddia ettiği kişi ona, gerçekleşmiş bir kendine rekabetin somutlaşmış biçimi olarak görünür. Eşcinsellikte ise kardeşle rekabet terk edilmiş ve rakip sevilen, âşık olunan bir nesneye dönüşmüştür. Bu maşukluk şekilleri görüldüğü gibi narsisliğin evreleridir.

1924'te Freud bu doğrultuda "Mazoşizmin Ekonomik Problemini yazar. Bu makaledeki en önemli yenilik onun "Strafbedürfnis (Almancada da sözcükleri yan yana koyup bizde olduğu gibi yapıştırabilirsiniz) ceza ihtiyacı dediği daha doğrusu sorun olarak ortaya koyduğu özelliktir. Freud, bir türlü iyileşmeyen bazı hastaların "kötü bir evlilik yaptıkları zaman, paralarını kaybettiklerinde ya da tehlikeli organik bir hastalığa yakalandıklarında birden iyileştiklerini yani psikanalizde sorun yaratan belirtilerin ortadan kalktığını gözlemlemiştir. Acaba bilinçdışı bir suçluluk

duygusu mudur söz konusu olan? Hayır der Freud, hastalar da bu açıklamayı kabul etmeye pek yanaşmamaktadırlar. Söz konusu olan bir cezalandırma ihtiyacıdır. Yasanın bir yaptırımı ortaya çıkmış, özne onun tarafından cezalandırılmıştır. Ahlak bilinci Oedipus kompleksini cinsel içeriğinden sıyırarak üstbeni geliştirmekte, annebabanın bazı özelliklerini öznenin içselleştirmesi sağlamaktadır. Oysa mazoşizm ahlak duygusunu yeniden cinsel içerikle doldurmakta, keyif alınan bir noktaya sabitleşme, bağlanma, takılmaya neden olmaktadır. Özne annebabanın gücü tarafından ceza hakkı istemektedir sanki. Toplumsal duyguların da nesnenin ilkel seçimine bağlı kaldığını öne süren Freud doğrultusunda Lacan bu iki makaledeki düşünceleri birleştirir. Aimée ikinci narsisizm adı verilen bu evreye yani benliğe yatırım yapılan evreye takılı kalmıştır, bunun nedeni de kendinde mazoşizm geliştirmesinde yatar.

Aimée sayıklamalarında kız kardeşine duyduğu saplantıdan sıyrılmaya çalışır, temeldeki saldırganlık ve düşmanlığı başka kişilere aktarır. Sürekli başarısız olur, çünkü hep kendisinin hayalleriyle karşılaşır. O zamana kadar psikiyatriye göre bu tutum entelektüel bir eksiklikti. Lacan'a göre ortada psişik sentez sorunu vardır, işte kendisi bu psişik senteze "kişilik adını verir. Bir sentez bir birleştirme bir toparlama sırasındaki süreçte kişiliğe bir saldırı gibi gelen bir uyumsuzluk etkisi vardır. Lacan bu konuyu 40 hastada incelediğini, bunlardan 20'sinin paranoyak psikoz olduğunu, Aimée'yi bir tür prototip (örnek tip) olarak incelediğini açıklar. Onun kişiliğinin üzerinde durulması onu aynı zamanda biricik kılmıştır ve "kendi kendini cezalandırma paranoyası söz konusudur. Psikiyatrların uyumsuzluk gördüğü yerde hasta ile psikiyatri arasındaki uyumsuzluk gündeme getirilmektedir. Bu durumu iyice anlamak ve bunun için de yeni bir anlayış gelişmesi gerekmektedir. 19. yüzyılda kişilik bölünmesi ya da ikili kişilik gibi adlandırmalar vardı bunun için. Karl Jaspers'ın incelemeleri ve fenomenolojik araştırmalar sonucu buradaki uyumsuzluğun hiç de bir ayrı kişilik oluşturmadığını anlamalıyız. Dahası Freud'a kadar uzanarak Freud'un ikinci topiğini tam sindirirsek aynı benliğin içinde ayrı bölümler olduğunu anlayabilir, bu uyumsuzluğu aynı kişiliğin ayrışması olarak anlayabiliriz. Görülüyor ki Lacan'ın Spinoza'dan aldığı felsefe ilkesi "Monizm yani tekçiliktir. Kişiliği, bir tek durum içerisinde yer değiştirmeler aracılığıyla anlayabiliyoruz. Yoksa içine şeytan girmiş gibi bir ikinci

kişiliğe geçmiyoruz. Gerçi bu şeytan sözcüğünü kullanarak abartıyoruz. O dönemde psikiyatride söz konusu olan iki açıklama vardı:

a) Organikçi teori, hastadaki sayıklama (délirehezeyan) sürecinin bir vesile ile birden ortaya çıktığına inanıyordu. Karakterde doğuştan gelen bir bozukluk, bir eksiklik arıyordu.

b) Organopsişik denilen bir ikinci görüş de sayıklamanın birtakım psikoz olaylarına yanıt oluşturduğunu düşünüyordu. Bilindiği gibi bu tür psikoz olayları düşlere kapılma, algılama bozuklukları, bellek oyunları yani bir türlü doğru anıyı değil de yerine konulmuş olanları hatırlama gibi özelliklerdir.

Bu iki açıklama da psikozu bir eksiklik, kişilik dışı ikinci bir yerden gelen başkalaşmalar olarak görüyordu. Lacan'a göre bu durumda sayıklamanın içeriği, niye şu ya da bu konuya saplandığı, ortaya çıkışında sıralanan özellikler açıklanmamış kalıyordu.

c) Bir üçüncü açıklama çabası da kişinin yaşadıklarındaki yaralayıcı (travmatik) olayların gariplikleriyle ilgiliydi. Yaşadığı bölgedeki taşralı bir şair bozuntusuyla yaşadığı uyduruk aşk, soyluyken sınıfından aşağılara düşmüş postahane şefi Bayan C. ile karşılaşması sözgelişi onun başına gelenler toplamıdır. Bizim Türk filmi diye adlandırdığımız senaryolarda da kahramanlar başlarına gelenlerle belirlenir ve delirmeleri ölmeleri vs. meşru kılınır.

Ama bu durumda Lacan şöyle bir soru sorar: Bu özel olaylar niye hastanın psikozu seçmesiyle sonuçlanmıştır? Hasta pekâlâ bu durum karşısında nevrotik özellikler de gösterebilirdi, yaşadıklarının arabesk labirentlerine nevrozla yanıt verebilirdi. Oysa eğer psikotik ayrıca da paranoyak psikotik özellikler sergiliyorsa bunu nasıl açıklamalıyız?

Lacan bu konuyu, Aimée'nin yaşadıklarıyla ilgili süreçleri didik didik araştırmıştır bu açıdan (Aimée nin gerçek hayattaki karşılığı olan Marguerite de ona bütün belgeleri, bütün ayrıntıları vermekten pişman olmuştur, çünkü onları geri istediğinde Lacan ona yardımcı olmamış, bu belgelerin nerede olduklarını bilmediğini söylemekle yetinmiştir. Bu belgeler hâlâ ele geçmemiştir ayrıca).

Sadece bununla da yetinmemiş Aimée'nin en önemli yakınlarından bir iki kişiyle tanışmıştır. Bunların başında da Aimée'nin ablası gelmektedir. Denilebilir ki Lacan'ın Freud'da bal gibi de bulduğu halde müritlerin tam olarak görmediği bir nokta da şudur: İnsanların kendi ailelerinden birinin delirdiğini düşündükleri sırada, aslında o kişinin, o ailedeki birtakım olayları, oluşumları, bilinçdışı istekleri vs. daha duyarlı bir düzeyde yaşayarak içinde yansıtma süreci vardır. Yani o kendi kendine ya da organik bir eksiklikten değil o ailedeki sorunlara yanıt vermek için, ya da oradaki belirtileri günümüz psikanalistlerinden Geneviève Morel'in çok güzel bir deyimiyle "uzatma amacıyla geliştirmektedir. Elbette bilinçdışı bir tekrar zorlamasıyla oluşan bir süreçtir bu. Türkçede bu "uzatma sözcüğünün günümüzde kullanılan anlamını da buna eklersek, psikoz belirtilerinin uzatmaları oynadığını söyleyebiliriz.

Lacan'ın sorguladığı iki önemli kişiden soylu kökenli Bayan C, ona Lacan'ın tezi boyunca Bayan Z diye adlandırdığı oyuncu Huguette Duflos'dan kendisine de ilk söz açan kişi olduğunu anlatmıştır. Sarah Bernhardt gibi önemli bir oyuncu olan bu kadın ona göre farklı bir kadındır. Marguerite'in gitgide hayranlık duyacağı bu kadınla özdeşlemesi de kolay olacaktır; çünkü ailesi ona sürekli olarak farklı olduğunu kafasına kakarcasına tekrarlamaktadır.

Marguerite'in ablasına gelince, amcasıyla evlenen, hiç çocuğu olmayan bu kadıncağız da, kocası öldükten sonra Marguerite'in evine kardeşi daha sekiz aylık evliyken yerleşmiştir. Elbette bu gibi durumlarda olduğu gibi kardeşine kendini adamış, ölü doğan ilk çocuktan sonra da kardeşinin üzülmesini önlemek amacıyla yeni doğan çocuğun asıl annesi olmuştur. Aslında Marguerite'in çocuğunu elinden alan böylece ablası olmuştur. Lacan'a göre bu nokta bütün bu öykünün en önemli özelliğidir. "Aimée'nin ablasının eve dışarıdan girmesi, bu çiftin işlerinin pratik yönetimini üstlenmesiyle sonuçlanmıştır diye yazar (Kişilikle İlişkileri Açısından Paronayak Psikoz, s. 231) tezinde.

Uyumsuzluk işte buradadır: Marguerite bilincinde ablasına hiçbir suçlama yöneltmemektedir. Psikiyatrın ondan beklentisi budur: çocuğumu elimden aldı, evde her şeye karıştı demesi, onu suçlaması, sızlanmasıdır. Bu noktada uyumsuzluk, uyuşmamama hali vardır. Çocuğunun kaçırılacağını, ta Paris'ten birilerinin gelerek onu mahvedeceğini düşünürken bunun

arkasında ablasının olduğunu dışlamakta, çocuğunun zaten kaçırılmış olduğunu, ablasının ona el koyduğunu varsayım olarak geliştirebileceğini es geçmektedir. Hayalinde onunla özdeşleştiğini anlayamamakta, Lacan ne kadar ısrar etse o da o kadar inkâr etmektedir (daha psikanalitik bir inceleme süreci yani analiz söz konusu olmadığı için Lacan da henüz dolaylı bir yolla hastaya bunu itiraf ettirmeye çalışmamaktadır).

"Bu kadar sert bir biçimde inkâr edilen, diye yorumlar Lacan, bir yerde itiraf edilmektedir. İçinde bulunduğumuz durumda Aimée, kız kardeşine çocuğunu kaçırdığı suçlamasını, sayıklamasına yöneltmekte. Bu da sayıklamasını sistemli kılmaktadır. Oysa bu suçlamadan abla sürekli olarak muaf tutulmaktadır. Bu analiz yardımıyla anlamını belirlediğimiz bir suçlamadır. (Kişilikle İlişkileri Açısından Paronayak Psikoz, s. 233)

Kendini beğenmek ve kendini suçlamak arasında gidip gelen, kendini cezalandırmakla sonuçlanan, asıl suçlanılan kişiye de kendi hayalinden varıldığı için onun hedef dışı sanıldığı durum paranoyak psikozdur böylece.

2) 1933'te Gerçeküstücü Dergi Minotaure'da Yayımlanan Makale "Paranoyak Cinayet Nedeni: Papin Kardeşler Cinayeti

Söz konusu olan yine iki kardeştir. Adları Christine ile Léa Papin'dir. Yetimhanede yetişmiş bu iki kızdan büyüğüne babalarının uzun süre tecavüz ettiği ortaya çıkacaktır. Beraberce hizmetçilik yaptıkları evin sahibi Bayan Lancelin ve kızı Geneviève'i öldürmüşlerdir. Basının onlara Marguerite olayından daha fazla ilgi duymasının nedeni bu olayın gerçeküstücülerce göklere çıkartılıp, gerçeküstücü bir eylem olarak sunulmasıdır. Sartre da onların burjuva ahlakına karşı çıkan kahramanlar olduğunu düşünmektedir. Cinayetten sonra hiçbir ses duymadan bayılmaları, daha önce karakola giderek sızlanmaları gibi; "kendilerine saldırıldığını iddia etmeleri de bunu kanıtlamaktadır. Christine, kızkardeşinin kocası olacağı bir gelecek düşlemekte, "daha güçlü olmak için işlediği bir cinayet yüzünden hapse atılmasını anlamamaktadır. Zamanın ünlü doktorlarından Benjamin Logre onları hapisten kurtarır ve onların saralı histeri, cinsel sapıklık ve saldırıya uğrama düşüncelerine yakalanmış hastalar olduklarını kanıtlamaya çalışır. Mahkeme sonucunda Léa çekeceği hapis cezasından sonra annesinin yanına gitme hakkı kazanır. Ölüm cezası ömür boyu hapse çevrilen Christine ise sürekli krizler geçirdiği için Rennes'deki tımarhaneye kapatılacaktır.

Yine iki kız kardeşin, birbirlerini suçlamaları, bu arada eşcinsellik süreçlerinin dışlanması, Ionesco'nun bir oyun başlığını anacak olursak "İki Kişilik Hezeyan, toplumsal çatışmaların ortasında patlak veren bir kendi kendini cezalandırma paranoyasıdır. Lacan histeri ve sara açıklamalarını kabul etmez. Olaya Aimée olayına benzer bir paranoya yorumu getirir.

Lacan'ın bu konudaki incelemesi gerçeküstücülerin yayın organ "Minotaure dergisinin 3. sayısında 1933'te çıkar (sonradan Aimée ile ilgili tezin sonunda Seuil Yayınları'nda ek olarak yeniden yayınlanmıştır).

Bu incelemesinde Lacan bir hatta iki adım daha atmıştır:

Birincisi evet, daha önce iddia ettiği gibi yine paranoyanın narsisizme dayalı bir hastalık olduğunu vurgulamaktadır. Ama şimdi ayrıca Freudçu anlamda benliğin narsisizme bağlı olarak anlaşılması gerektiğini öne sürmektedir. Benlik bilgiye, tanımaya vs.'ye dayanan bir ilke falan değildir artık, narsisizmin temelini oluşturur. Bu tutum ona ileride 1946'larda benliğin yapısının paranoyak olduğunu ileri sürmeye götürecek, o zaman psikanalizi "öznede bir paranoya yönetimini sağlayan bir çıkarım olarak belirleyecektir.

İkincisi Lacan artik Kojève'in derslerini izlediği için alttan alta Hegelci bir iki kavram kendini göstermektedir. Bunların en önemlisi elbette Kojève'in Lacan yorumunda en çok üstünde durduğu noktadır: Efendi–köle ilişkileri. Papin kardeşler efendilerinin iktidarına son vermek istemişler, bu açıdan kendi içlerinde taşıdıkları ideal benliklerine de saldırmışlardır. Kapitalist toplumlardaki efendi–köle ilişkisi taşrada en çok hizmetçiler–efendiler arasında göze çarpmaktadır. Jean Genêt de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yazacağı "Hizmetçiler adlı oyunda Papin kardeşlerden esinlenerek polise ihbar ederek hapse girmesine neden oldukları beyefendinin tam hapisten çıktığı gün adamın karısını da öldürmeye çalışmalarını ve bunu ertelemek zorunda kaldıkları için birbirlerini yok etme sürecine girmelerini –Hegel'de olmayan iki ayrıntıyla beraber– işleyecektir. Hegel'de sonraya bırakma süreci de yoktur, içe atılmak ya da dışlanmak zorunda kalan bir gücün, öznenin kendisine ya da kendisine en çok benzettiği hayaline karşı saldırganlaşmak da. Ama bilinç ve bilincin geçirdiği evrelerin süreci vardır. Lacan için bu da önemli olacaktır. Kişilik kavramı artık bu incelemede yok olmuştur. Lacan kendinin bilincinden söz açmaktadır. Bu kısa makalenin

Lacan'ın ilk Hegelci makalesi olması, onu kısalığına ve gerçeküstücü bir dergide sanki rastgele yayınlanmış gibi olmasına rağmen, onu önemli kılar.

3) Ayna Evresinin İlk Şekli, 1936'daki Uluslarası Psikanaliz Kongresindeki Sunuş

Eğer bir ilerlemeyi her seferinde yeni bir ekleme mantığı içerisinde sunacaksak, benlik bu sunumla daha maddeci, daha bilimsel bir açıklamaya bağlanır: kendi vücuduna. Daha önceleri kardeşlerde özdeşleşme olduktan sonra hayallerle uğraşıyor ve onların dışta bıraktıkları bir noktanın nasıl olup da onları yönettiklerini görüyorduk. Şimdi bu özdeşleşmenin, hayal kurma sürecinin kaynağına inerek oluşumunu irdeleyebiliyoruz. Benlik narsisik olmuştu sonra da tanıma değil kendine yatırım yapmaya eğilim göstermişti. Şimdi de benlik hayal içinde Yahya Kemal'in bir Mehlika Sultan'ı imişcesine belirip, hayallere gark olup, sonra da bir hayal içinde yok olmaktadır.

Darwinci psikolog Wallon, çocuğun gelişim sürecinde altı aylık olduktan sonra kimi hayvanlardan ayrışmaya başladığı gözleminden yola çıkarak, çocukları incelemiş, kendilerini aynada tanıdıkları süreyi altı ay olarak belirlemiştir. Hayvanlar karşılaştıkları ayna, su vs. gibi yerlerdeki yansımalarının kendi yansımaları olduğunu bilmezken insan yavrusu bunu anlamaktadır.

Lacan Wallon'dan öğrendiği bu ilkeyi Wallon'un adını dışlayarak kendi buluşuymuş gibi sunar Marienbad'da. Hiç kuşkusuz kendisi bu buluşu daha değişik yorumlarla zenginleştirmiş, her şeyden önce bir evre, ayna evresi olarak ele almış, buna Hegel kökenli bir iki açıklama da eklemiştir. Ama yine de Wallon'un adının dışlanması hiç kuşkusuz kendisinin psikozda bulduğu ilkelerin nasıl kendi yaşantısını ve yazıp çizdiklerini de yönlendirdiğinin bir örneğidir. Bu narsisik kendini beğenme süreciyle ilgili olarak, birinci elden dinlediğim bir vakayı da buraya eklemeliyim. Başka Lacan kitaplarında okuyucunun bulamayacağı bir ek de bu kitap da böylece bulunsun (acaba bu da bizim narsisik sürecimiz midir yoksa sonra göreceğimiz gibi bir yüceltme olabilir mi, o da tartışma konusudur).

Paris'teki bir kokteylde Lacan Michel Serres'e rastlar. Bilim tarihiyle ilgili ilginç araştırmalar yapan filozofun yanına yaklaşan Lacan "Biliyor musunuz der ona, "bütün atılan palavralar arasında bir tek sizinkileri

beğeniyorum. Hınzırlığı tutan Michel Serres "Anladım ama der, "çıkaramadım siz kimsiniz? Lacan tamamen narsisik bir horoz kabarmasıyla "Ben, der, "Jacques Lacan'ım Michel Serres bu sefer daha da acımasızlaşır. "Özür dilerim, diye yanıtlar, "ben sizin adınızı hiç duymadım. Lacan da bu durumda kıpkırmızı olur (Michel Serres'in yakın arkadaşlarından olan bir hocamdan öğrendiğim bu olay da, bütün bu anlatılanlara, bunları bulan kişinin de kaçınılmaz olarak bağlı olduğunu göstererek ekmeğimize yağ sürmektedir).

Değil mi ki benlik narsisik bir yapı içerisinde kendisine libidinal keyif alma amacıyla yatırım yapılan bir nesnedir, o zaman bu nesnenin oluşumuna kadar gerileyip Freud'un ilk narsisizm dediği noktaya ulaşmak gerekir. Böylece evrensel olarak benliğin oluşumu kesinleşmektedir. Bunun felsefe açısından önemi şudur: 1927 yılında Heidegger'in "Varlık ve Zamanda Husserl'in doğrultusunda geliştirdiği tez doğrudur. İnsan içine kapalı bir kutu değildir. İlkel narsisizm bize, cıvıl cıvıl dışarıya doğru gerçekleşen bu atılış sırasında başkasına açılan olayları zaman içerisinde geleceğe atılım olarak yaşayan bir yaratığı, hep bir mekânda bulunup bu mekânı kurtlu peynir gibi zamanla boşaltan bir yaratığı, insanı verir. Çünkü hayal gördüğü kendisi de kendinin dışındadır. Aynadaki ben onun içinden dışında olmayı başaran bir nesnedir. Bu dışımdaki ben benim. Başkası da bana ayna olursa eğer, artık benliğim hayaller arasından aynalarda yansıyarak çıkar; öncesinde yoktur zaten.

Lacan bu durumu açıklarken 20. yüzyıl başında Louis Bolk'un[14] bulduğu biyolojik ilkeye de gönderme yapar. İnsan yavrusu prematüre doğmakta, olgunluğa ancak başkalarının bakımıyla ulaşmaktadır. Sinir sisteminin gelişmesi insanda yetersizdir. Onu başkalarına muhtaç haline getirir.

Ama çocuk, aynı zamanda çevresindekilerin de hareket ettiğini görünce geleceğinin böyle olacağını da anlar. Oturduğu yerden bütün bir dünyaya açılma sürecini başlatır. O da yürüyecek, o da kıpırdayacaktır vs. Speculum yani aynadan der Lacan, spekülasyon yani oturduğunuz yerden yapılan değerlendirmeler türer. Göz en önemli organ, zihin sembolü organ olur.

Ayrıca çocuk bütünlük düşüncesini de bu süreçte bulur. Kendini aynada tamamlanmış olarak seyreder. Parça parça algılayabildiği vücudu toparlanmış, bir birlik ve bütünlük sunmuştur kendisine. Bu başkası için de

geçerlidir. Bir bütün olarak algılanır artık. 6 ila 18 ay arasındaki bu aşamada benlik oluşur.

Wallon bu dönemi anlatırken en çok bu ayna evresinin tanımayı belirlediği üzerinde duruyordu ama Lacan ise çocuğun aynı zamanda kendinden geçmesinin, sevinmesinin üzerinde durur. Başkasının hayali çocuğa neşe kaynağı olur. Ağzından ünlemler dökülür. Bu dıştaki hayal kimlik verici ve oluşturucudur. "İmago eskiden Roma'daki heykellerken, şimdi heykel gibi kıvamlarıyla benliğe önceleri boşken dıştan içeri doğru dolarak bir benliğe yerleşmektedir. Daha önce de açıkladığımız gibi işte hayalle farkı da budur. Hayaller kendimizin dışta bulunmasıyla başlamıştı aynada. Oysa imagolar nesnelerin görüntülerinden çıkarılacaktır. Sözgelişi "meme imagosu diyecek olursak bu birçok meme gördükten sonra egonun onu oluşturarak, bu arada kendi tarihine göre bu memeye kattığı ek nesnelerle besleyerek yarattığı imago olacaktır. Heykelin duruşu gibi bir sabitlik vardır bunlarda. Oysa hayal yakalanamazlık sürekli oynaklık gösterir. İdeal ego bunlardan çıkar oysa "baba imagosuyla karşılaşıldıktan sonra "ego idealine geçilecektir. Çocuk kız olsun erkek olsun, önce anaya sonra babaya yönelirken baba yasasını içselleştirerek de Oedipus'u çözmüş olur. Ego ideali meslek edinme, ahlaklı olma vs. gibi alanlara yönelirken ideal ego kendini narsisik olarak gösterme peşindedir.

"Kendilik duygusunda der Lacan, "özne başkasının hayaliyle özdeşleşir ve başkasının hayali ondaki bu duyguyu yakalayıverir. (Yazılar, s. 181)

4) Gerçeklik İlkesinin Ötesinde

Benliğin yapısı hiç de öyle gerçeğe uymak, dünyaya uyum sağlamak, toplamsallığa yönelmek değilse, zihin yoluyla gerçekleştirdiğimiz özdeşleşmeler bilginin temelini oluşturur, kaynaklar böyle sağlanır. Bu yüzden Lacan, Freud'un ikinci topiğindeki üçlüye yani üstben, altben ve benliğe "kişiliğin hayali mevkileri adını verir ve bunlara bir dördüncüsü olarak da "ben zamirini ekler. Zamir olarak beni benlikten ayırır. Benlik ayna evresinde yalnızken, öznenin kendini tanıyabileceği bir yer de gereklidir. Bu aslında fiil çekerken ortaya çıkar. Geliyorum, gidiyorum'un sonunda kullanılan ben, bu zamir bendir. (Fransızcada bizde olduğu gibi sona değil başa gelir) "Le moi ve "je yani, "benlik ile "zamir ben ayrımına dayanan Lacan, bu ayrılığı derinleştirerek hayali ve sembolik arasındaki ayrılığa gelecektir. İmagolarla özdeşleşerek yabancılaşan ben ile kendini bir

süreklilik içerisinde tanıyan ben, yine bir birliğe sahiptir ama arada, bir gidişgeliş alanı çıkmıştır. Bu alan Lacan için o dönemde şu açıdan önemlidir: Marienbad'daki serüvenini hayal kırıklığıyla noktalayan Lacan, Freud'un devrimine sahip çıkmak istemektedir. Metinde "ikinci analitik kuşaktan söz ederek onları sahiplenmekte ya Fransa'daki yeni kuşağın ya da Marienbad'da bıraktıklarının başına artık kendisi geçmek istemektedir. Bunun için de artık Freud'unkine paralel (Spinoza'daki çeviri yorum anlamında) metinler yazmakta ve kuramlarını derinleştirmektedir. Bu makalenin devamında iki tane daha makale geleceğini müjdeler. Birinin adı "Hayalin Gerçekliği, öbürü "Bilgi Biçimleri adını taşıyacaktır. Ama Heidegger'in bir türlü yazamadığı "Varlık ve Zamanın ikinci cildi gibi Lacan da bu yazıları kaleme alamayacaktır.

5) 1938'deki Aile Ansiklopedisinde Yer Alan "Bireyin Yetişmesinde Aile Kompleksleri

Bu dönemin bu son yazısında Lacan ansiklopediyi hazırlayanların istediği tarzda bir yazı olmadığı için yazıyı bir iki kere yeniden yazar. Öte yandan Lucien Febvre adlı büyük tarihçi ve onun çevresindeki bir iki kişi daha, bazı başlıklar ekleyerek, metni yeniden yazıp Lacan'a yollarlar ve metni daha anlaşılır hale getirmeye çalışırlar. Çünkü yayıncı Monzie "Bu ne biçim dil böyle, bunu normal dile çevirin diye kükremiş, eğer düzeltilmezse metnin yayımlanmayacağını bildirmiştir.

Lacan, bu incelemede karamsardır. Batı uygarlığının sanki sonuna geldiğinin, bu arada baba otoritesinin zayıflamasının bu uygarlığın o döneme ait en önemli özelliği olduğunun altını çizmektedir. Hatta bu durumu beklenmedik bir biçimde Bergson felsefesine dayanarak açıklamaktadır. Kapalı ahlakla açık ahlak Bergson'un yaptığı bir ayrımdır. Bergsan kapalı ahlakların sadece yaptırımlarla yürütüldüğünü oysa açık ahlak görüşünün özenme, açılma gerektirdiğini savunmuştur. Lacan anne yasağının böyle kapalı bir topluma özgü olduğunu düşünmektedir. Babaya dayalı toplumların –ki tarihçilere göre Yahudi tektanrıcılığının çıkışı da eski Yunan'daki birtakım sancılar da– anneye dayalı toplumlardan babaya dayalı toplumlara geçişinin sancılarıdır. Lacan ise bunu olumlu bir aşama, açık ahlak görüşlerine bir geçiş olarak yorumlar. Annenin yasaklanması bir yaptırımdır ve bir baskı başlatır ama baba otoritesinin bir ikili ilişkiyi –çocukla annenin suçortaklığına dayalı ikili ilişkisini– böylelikle bir başka

dünyaya açması, yeni bir alana kaydırması bir umut getirir. "Bu kritik anı diye yazar Lacan, "Bergson'un ahlak görüşünü temellendirirken başvurduğu duruma benzetebiliriz. Bilindiği gibi Bergson yaptırımın tamamını yaşamı savunma işlevine indirir; bunun aracılığıyla kendi kapalılığı içerisindeki insan gruplarını birleştiren bağı kastetmektedir. Bunun tam tersinde ise yaşantıyı aşan bir atılımı, bu grubu açan her harekette bulmaktadır, bu hareket bu bağı evrenselleştirmektedir. Annenin yasaklanmasında gerek psikanalist gerek sosyolog temel yaptırımın somut biçimini görebilirler, aynı zamanda babacı otoritede ise toplumsal bağın "açılmasını gözlemleyebilirler. Oedipus çatışmasının işlevi bu durumda bastırmaya bir söz verme ideali getirmektir. Bergson'un bu ayrımından, aynı zamanda hiç kuşkusuz bu düşünürün de Yahudi olması dolayısıyla insanlık tarihini yeniden okurken de yararlanan Lacan, "Bergson tarihe Yahudi peygamberciliğiyle gönderme yapar diye belirttikten sonra şöyle sürdürür yazısını: "Yahudi peygamberciliğini, diye yazar, "anne tapınmalarına kendilerini adamış topluluklardan ayrılan bu halkın, bu tür tapınmaların baştan çıkarıcılığına direnerek baba idealini gündeme getirmek için çırpınmasından, kendisini seçilmiş bir halk olarak görmesini anlayabiliriz. Kişinin istediklerini ve ideallerinin evrenselleşmesini diyalektik olarak babacı halkların tarihlerinde bulabiliriz. Bunun kanıtı da hukuk tarzlarının ilerlemesidir. Eski Roma bunu hem bir güç hem bir bilinç olarak yaşamıştır; bunun sonucunda da patriyarka (adını verdiğimiz) bir baba iktidarının ayrıcalıkları bütün yığınlara ve halklara yayılmış. Baba iktidarı gerçekleşmiştir (s. 58, Diğer yazılar).

Hiç kuşkusuz bu söz verme çevresindeki görüşler aynı zamanda Marcel Mauss'un 1924'te geliştirdiği "Verme Üzerine Denemeye de gönderme yapmaktadır. Buradan da sonrdan gerek J. Derrida, J. Kristeva, P. Ricœur'ün bağış, verme, çalma değiş tokuş üzerine psikanaliz, felsefe karışımı çalışmalarına gerek de Daniel Sibony ve Fethi Benslama gibi psikanalistlerin tektanrıcı dinler üzerine yapacakları çalışmalara yol açmış olur Lacan.

Makalede kompleks sözcüğü bol bol kullanılmaktadır. Sonradan Freud'un Oedipus ve Hadım kompleksi olarak ikiyle sınırlayacağı indirgeme çabası gerçekleşmediği için, kompleks çok genel olarak, Jung'un önerdiği biçimde karmaşık durumların her biri için kullanılıyordu. Lacan girişte, aile kurumunu biyolojik olarak değil de bir gelenek aktarma kurumu olarak

aldığını belirttikten sonra "aile psikolojisinin somut etmeni olarak kompleks başlığıyla konuyu irdelemeye başlar. Açıklamalar sırasıyla gelir: Önce sütten kesme kompleksi incelenir. Sonra "dışarıdan birin gelmesi kompleksi adı verilen kardeşi olma sürecine geçen çocuktaki tepkiler anlatılır. Sonra da Oedipus kompleksine geçilir. Bunlar evrensel süreçler olarak gösterilirken ikinci bölümde patolojide aile komplekslerine geçeriz. "Aile temalı psikozlar ve "aile temalı nevrozlar ayrı ayrı ele alınır. İncelemenin sonunda tarihin sonu havası veren bir durum belirir. Lacan ailenin o dönem Batıdaki durumundan yakınır (bu arada hem kendisi karısından ayrılma aşamasındadır hem de çocukluğundaki aile tablosu bir kâbustur onun için elbette), Batıda artık Baba imagosu gerilemiştir. Ayrıca bu imago kadınlar tarafından da sahiplenildiği için tam bir karmaşa yaşanmaktadır. "Evlilik kariyeri nevroz kültürünün seçilmiş alanıdır gibi bir gözlemden sonra Lacan şöyle düşünür: "Kadının erkekçe davranması –erkekliği protestosu– Oedipus kompleksinin son ucudur (sonucudur).

Psikanaliz de Lacan'a göre 19. yüzyıl sonunda Batı toplumlarındaki karmaşıklıkların, eksikliklerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Toplumsal bir yaradır o da.

Antropolojik, psikanalitik, felsefi yönleri olan bu yazıyla Lacan artık Freud gibi psikanalizin verilerini evrensel bir insanlık tarihi yazmaya doğru kaydırmaya başlamıştır. Ama henüz elinde bunun için geliştirilmesi gereken bir sözcük hazinesi, bir kavramlar topluluğu bir de sentaks yani bunların sıralanacağı düzen tam belirmiş değildir. Freud'un neresini alayım, neresini satayım diye uğraşan öbür müritlerinden ayrılıp Freud'un buluşunun tamamını, bilinçdışının önemini anlaması biraz daha vakit alacaktır.

C - METİNLER

a) "Kişilikle İlişkisi Açısından Paranoyak Psikoz (1932)

(Metin Spinoza'dan bir alıntı ile başlar.)

"Quilibet unius cujusque individui affectus ab affectu alterius tantum discrepat, quantum essentia unius ab essentia alterius differt.

Etika, 3. kitap, 57. öneri

Lacan'ın çevirisi: "Herhangi bir bireyin herhangi bir duygulanması, onun başka bir bireyin duygulanmasından, birinin özü öbürünün özünden ne kadar ayrılıyorsa o kadar uyumsuzluk gösterir (o zamana kadarki çevirilerde buradaki sözlerden gerek "differt, gerek de "discrepat, "ayrılır diye çevrilirken Lacan birinci fiil için uyumsuzluk sözcüğünü öne sürmüş, "uymaz diye çevirmiştir. (Fransızcadaki saygın Pléiade çevirisi hâlâ ikisi için de "ayrılır der) Lacan için söz konusu olan, bu uyumsuzluğu Spinoza felsefesinin ana düşüncelerinden biri olan paralellik içerisinde yorumlamaktır. Maddi ve manevi süreçler arasında bir çeviri paralelliği vardır Spinoza için.

Ayrıca Lacan için bu uyumsuzluk –discord– psikiyatrist ile hastası arasında yaşanan bir uyumsuzluktur.

Bu uyumsuzluk için şöyle der Lacan:

"Bununla psikozdaki belirleyici çatışmaların, kastedilen belirtilerin ve tepki itkilerinin, normal kişiliğin gelişmesini, toplumsal gerilimlerini, kavramsal yapılarını, gelişmelerini tanımlayan anlayış ilişkileriyle uyuşmazlık içerisinde olduğunu ortaya koymak istiyoruz böylece (s. 343).

Kişilik konusunda Lacan "Anlaşılabilir ve düzenli bir gelişmedeki birlik (s. 39) tanımını verir bu bağlamda "Aimée'nin kişiliği ona doğrudan doğruya kavga ederek, karşı gelerek, böylece paranoyak tepki adıyla oluşmuş olan terime hakiki bir örnek teşkil etmesine izin vermez. Kızkardeşi Aimée'ye karşı gücünü, çevrenin onu pohpohlamasından ve otoriter bir kadın olarak onu görmesinden ve uygun görmesinden değil, Aimée'nin kendi bilincinden almaktadır. Aimée kız kardeşinin niteliklerini,

erdemlerini, gayretlerini değerlendirmeyi becerebilmiştir. Kendisinin gerçekleştirmesi imkânsız olan varlık hayalini bir açıdan sunabildiği için kardeşinin boyunduruğu altına girmiştir. (s. 232). Bu yüzden de onunla içten içe bir çekişmeye girişmiştir. Bu konuyu Lacan şöyle sürdürür: "Onu aşağılayan, onun yerini alan kişiyle çekişmesi sesini çıkarmadan gerçekleştirdiği bir çekişmedir, sadece onunla ilgili olarak sarf ettiği sözlerdeki ikiye çekilebilir tuhaf deyimlerde dile gelir. Bu yüzden Aimée kızkardeşine değil başkalarına yöneltir nefretini. "Yıllar boyunca sayıklamaları, saldırgan bir edime geçmekten kaçıp kurtulmak için başvurulan bir tepkidir (s. 234). Bilinçdışı saldırgan itki sayıklamalarında ortadan kalkmış gibi görünür. Bu yüzden "edimin amacına ulaşmasıyla sayıklamalar da ortadan kalkar. Aimée'nin cinayet girişimi kendi kendini cezalandırarak hukuk devleti tarafından cezalandırılmaya bir "çağrıdır, vicdan muhasebesine götüren bir çatışma söz konusudur kişilikte (s. 400). Şiirsel bir formül bunu şöyle sonuçlandırır:

"Kendinden geçmiş bir şekilde kendini yok ederken sevdiği varlığı onu saldıran kişi olarak düşünmektedir (s. 395–396).

İlginç bir noktada Aimée'nin ailevi değil de toplumsal ve dini konularda iddialı konuşmalar yapmasıdır. Rousseau'nun herkesi kendisine saldıracak düşmanlar olarak gören paranoyasıyla bu açıdan benzerlikler gösteren bu durum konusunda bu tür kişiliklerin en çok nerelerde bulunacağını da gösterir:

"Devlete kusursuz hizmet verenler, kendi rollerinin önemine inanan öğretmen, hemşire, memur, mükemmel işçiler, coşkun çalışkan kişiler, değişik dinlerdeki girişimlerin ve ahlaki olsun, politik olsun, toplumsal olsun genel olarak bireyüstü özellikler gerektiren cemaatlar bu tür "kendini verme özverisi isterler (s. 269).

Lacan bu tür özveriyi hemen ardından geliştireceği gerçeklik ilkesinin ötesinde kendi adına isteyecek, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Saatleri Ayarlama Enstitüsünde Türkiye'nin; Fassbinder'in 42 filminde de Almanya'nın bir yüzyıllık psikotik kalkınma macerası da böylece gündeme getirebilecektir.

b) Gerçeklik İlkesinin Ötesinde (1936, Marienbad) AğustosEylül 1936

Analist, öznenin değişik etkilerle kendisinde yankılanıp kırılan hayalinin birliğinin bilincine varması için çalışır; yerine göre özne bu hayali ya bilir ya ete kemiğe büründürür ya da oynar. Burada analistin nasıl müdahale ettiğini açıklamayacağız. Açıklamanın iki düzeyine de başvurararak yani hem yorumlayarak hem de duyguları kullanarak aktarma yoluyla her kültür çabasında bulunan bir işlemi gerçekleştirir; ama bunun zamanlamasını sabitlemek öznenin tepkileri doğrultusunda geliştirilen teknik bir meseledir; bunun hızını ayarlamak ince iştir, analist bu yolla bu tepkilerin ritminden haberdar olur.

Sadece şu kadarını söyleyelim; özne, hayalinin bir süreç içerisinde yaşandığı ya da yeniden yapılandığı deneyimin peşinden koştukça, davranışı bunlara doğrudan gönderme yapmaz, anılar gerçek yoğunluklarını yeniden ele geçirirler. Analist artık verip verebileceğini vermiştir, semptomlar çözümlendiğine göre kişilik de tamamlandığı için analistin gücü artık gereksizleşmiştir.

Deneyimin, nesnel deneyimin tartışılması bir psikanalizi oluşturan deneyimler dizisinde olup bitenlerin fenomenolojik açıklaması böyledir. Eğer amacı bir yanılsamayı ortadan kaldırmak olmasa bu bir hokkabaz işidir denebilir. Psikanalizin terapötik eylemi hokkabazlığın tam tersine ikili bir hareket olarak tanımlanabilir. Yayılmış sonra da kırılmış olan hayal, geriye dönüş içerisinde önce gerçeğe benzetilerek (yedirilerek) sonra gitgide gerçekten ayırt edilir yani kendine özgü gerçekliği içerisine oturtulur böylece bir eylem bu gerçekliğin etkililiğinin de tanığı olur.

Ama o zaman da hokkabazlık değilse de sadece bir teknik diye bize itiraz edilebilir. Ayrıca deney olarak nesnellik koşullarına ters temellendiği için bilimsel gözleme de dayanmıyor denilebilir. Zaten bu deneyimi nesne ile gözlemci arasında sürekli bir karşılıklı iletişim olarak tanımlamış bulunmuyor muyuz? Gerçekten de niyeti ona niyet olarak kendisine ne iletiliyorsa özne harekete geçtiği zaman gözlemcisine bununla ilgili bilgi verebilir, hatta biz bu yolun en başat gelen bir yol olduğu üzerinde durduk; bunun tersine dönersek kendisiyle hayal arasındaki benzeşme aracılığıyla öznede bu işlevin kökenini gözlemci altüst eder. Oysa bu altüst etmenin ilerleyişi esnasında hayali ortaya çıkarabileceği için biz kendimiz bu sürecin oluşturucu yanını kapatmamış bulunuyoruz.

Gözlenilen sistemde sabit bir gönderme noktasının yokluğu, gözlem süresinde özel hareketin gözlemin içerisinde yer alması –her alanda bir yanlışa kaynaklık edebileceği için geri çevrilirken– öznelliğe yer verilmesi, bütün bunlar sağlıklı bir yönteme meydan okuma gibi gelebilir.

Gözlemci kendi kişiliğiyle ilgili özellikleri gözleminde örtbas edebilir mi? Buluşlarının sezdikleri başkalarına sayıklama gibi gelebilir ve onun derin olduğunu iddia ettiği görüşleri hangi deneyime bağladığını pek de çıkaramayız. Hiç kuşkusuz hakikatin kendini ortaya döktüğü yollar önceden bilinemez hatta birtakım matematikçiler bile rüyada gördükten sonra hakikate ulaştıklarını itiraf etmişler ya da son derece sıradan durumlardan hakikate gittiklerini söylemişlerdir ama yine de insan kendi buluşunu düşüncelerin saflığına daha uygun bir tutumla açıklamanın daha iyi olduğunu düşünür. Tıpkı Sezarın karısı gibi bilim de kuşkuya yer vermemelidir.

Kaldı ki epeydir biliminsanının ünü hiçbir risk içermemektedir. Artık bir insan kılığı olmadan örtülerini açabilmektedir. Ve bilimin her türlü ilerlemesi insana benzer bir özelliği silmiştir. Bütün bu itirazların temelinde duygusal direnmeler taşıdığını alaylı bir yolla gözlemleyebiliriz ama onların ideolojik yanlarına yanıt vermeden de geçemeyiz. Epistemolojik alana açılarak kendimizi kaybetmektense her şeyden önce fizik bilimine bir bakalım. Her ne kadar çağdaş ilerlemelerinde sezgisel bütün kategorilerden arınmış gibi görünse de yine de onu oluşturan zekânın yapısını epey çarpıcı bir biçimde verir

Meyerson fiziğin bütün süreçlerinde zihinsel bir özdeşleşme biçimini göstermiş, ayrıca insan bilgisini oluşturucu bir biçim olarak bu özdeşleşmeyi sıradan düşüncelerde bulmuştur. –Işık fenomeni gönderme ölçüsü olarak alınırsa, eylemdeki atom da insan duygularına daha karanlık bir şekilde alınır.– Bu ideal noktalar aracılığıyla fizik insanla başlatılır ama aynı zamanda fizik bu kutuplar çevresinde döner, bu da deneyime hiç başvurmayan bir düşünce geleneğine daha önce de gösterdiğimiz gibi epey benzeyen kaygı verici bir insan bilgisi kuramı oluşturmaz mı?

Ne olursa olsun fiziğin sözgelişi güç kavramında indirgediği antropomorfizm düşünceye dayalı bir antropomorfizm değil psikolojiktir. Yani insan niyetinin yansıtılmasına dayalıdır.

c) Aile Kompleksleri (1938)

1) Sütten Kesilme Kompleksi

Sütten kesilme kompleksi insanın ilk çağlarındaki ihtiyaçlarını belirleyen parazit tarzındaki beslenme ilişkisini psişik yapı içerisinde sabitleştirir; anne imagosunun temel biçimini canlandırır. Buradan yola çıkarak en arkaik ve en durağan duyguları aile ile bireyi birbirine bağlayarak temellendirir. Burada psişik gelişmenin en ilkel kompleksine değinmiş oluyoruz. Sonraki bütün komplekslerle birleşecek olan bu komplekstir; daha bu en ilkel döneminde kültürden ileri gelen faktörlere tamamıyla dayalı olduğunu ve içgüdüden tamamen farklı olduğunu görmek çarpıcıdır.

Yine de iki özelliği onu içgüdüye yaklaştırır:

Sütten kesilme kompleksi bir yandan insan türünde o kadar yaygınlaşmış genel özelliklerle ortaya çıkar, onu türün bir özelliği olarak görebiliriz; öte yandan psişizm içerisinden biyolojik bir işlevi anatomik olarak ayrıklaşmış bir aygıtın uyguladığı bir işlevi yerine getirir: süt verme. Bu yüzden anneyle çocuk arasındaki sosyal davranışları bile bir içgüdüye bağlayarak açıklayan öğretiler olması anlaşılabilir. Ama böyle yapınca içgüdünün temel bir özelliği ihmal edilmiş olabilir. Açık bir şekilde görünen fizyolojik düzenlemeler ne olursa olsun, anne içgüdüsü hayvanda beslenme sona erdirilince ortadan kalkar. İnsanda tam tersine sütten kesmeyi koşullayan bir kültür düzenlemesi vardır. Bu düzenleme onda egemendir. Memeliler sınıfında ortak olan bezin fizyolojik döneme karşılık gelen sütten kesmenin kendisi de bu devre ile sınırlansa bile durum böyledir. Gerçekte gözlemlenen birtakım geri kalmış uygulamalarda açık bir şekilde doğaya karşı gibi görünse de –bu uygulamalar ortadan kalkmış değildir– bu kuralları içgüdüye dayalı fizyolojide aramak çok kaba bir yanlışlık olur. Daha gelişmiş kültürlerin idealinde geleneklerin tamamında olduğu gibi süt kesmede de tanımlamalarda doğaya uygun kurallar aranır. Sütten kesme kendi içerisinde zorunluluk taşıdığı için çoğu zaman psişik bir yaralanmaya neden olur. Bireylerde bunların etkileri zihinsel anoreksiler, ağızda oluşan toksikomaniler, gastrik nevrozlar olarak psikanalizde karşımıza çıkar. Bireyde bir sarsıntı yaratsın yaratmasın sütten kesme biyoloijik ilişkinin yarıda kalmasına neden olduğu için kalıcı bir iz bırakır. Bu hayati kriz psişik bir krizle kendini ikiye katlar. Çözümlenmesi diyalektik bir yapıya sahip olan krizlerin bu hiç kuşkusuz birincisidir. Durum şöyle

gözükmektedir: İlk defa olarak bir hayat gerilimi zihinde kastedilen bir özelliğe dönüşüp çözümlenir. Bu kastetme amacıyla sütten kesilme ya kabul edilir ya da reddedilir. Bu kasıt epey basit gelir. Çünkü daha benlik gelişmemiştir. Kabul etme ya da reddetme bir seçim olarak ele alınamaz. Çünkü ortada bir ben olmadığı için çelişkili olarak görünmezler; ama beraberce var olan bu ters kutuplar özünde ikili bir tutumu ortaya çıkarırlar. Üstelik onlardan biri öbüründen daha önemli bir şekilde kurulmuş olur. Gelişmenin devamını sağlayan krizler esnasında bu temel ikilikler diyalektik düzeydeki birtakım psişik ayrılıklar olarak çözümlenecek, gitgide daha üst düzeye ulaşacak ama gitgide geri dönmek de imkânsızlaşacaktır. İlk olarak önem kazanmış olan yan birkaç kez tersine dönebilecek ve bu yüzden de çok değişik aşamalardan geçecektir; ama zamanla kendine özgü bir hava bulacak, benimsetecektir. Bunu yeni kategorilere benimsetecek ve yaşadıklarını böylece işleyecektir.

Bu kompleksteki olumlu yönü temellendiren şey sütten kesmenin reddidir. Çünkü burada beslenme ilişkisinin imagosunu yeniden yapılandırmaya çalışmıştır. Bu imago içerik olarak çok küçükken kendine özgü duyumlarla içeriği açısından verilmiştir. Ama ancak zihinsel olarak organize olduğu ölçüde biçimlenir. Oysa bu aşama nesnenin biçiminin ortaya çıkmasında yer aldığı için bu içerikle bilinçte canlandırılamaz olarak görülürler. Fakat daha sonraki psişik deneyimlerde söylediğimiz gibi zihin yapılarında biçimlendirilmelerinden dolayı bilinçte yeniden türerler. Sonraki psişik deneyimlerde çağrışım yoluyla yeniden gündeme getirilecekler ama bilgiye dönüştürüldükleri nesnel içeriklerden artık ayrılmaz olacaklardır. Şimdi bu biçimleri ve bu içerikleri çözümleyelim.

İKİNCİ BÖLÜM

ARZUNUN TAHTEREVALLİSİ

(1938 – 1953)

Seminerlerinin ilkinde Lacan'ın kullandığı

bu benzetmeyi nasıl anlamalıyız?

(Freud'un Teknik Yazıları, s. 174)

Ana Gibi Yâr Olur mu? Kompleksler ve Bilinçdışının Kalıntı Olarak Oluşumu Birer Araştırma Konusu Olarak Buradan Çıkabilir.

A - YAŞANILANLAR

Anadolu'da lohusalara uygulanan bir âdet vardır. Çocuk doğduktan sonra uzun zaman çocuğuyla yalnız kalırsa, kadının ona zarar vereceği düşünülür. Bu yüzden yatağının başına iki hafta kadar bir cin kovucu konulur. Birden ortaya çıkıp çocuğu kaçıracak cinlerden hem anneyi hem çocuğu koruyucu olarak dine yönelik bir açıklamayla birlikte sunulur bu tutum. Cumhuriyetle birlikte kadınlar bu konuda daha gerçekçi olurlar. Ne yârdan geçerler ne serden. Bir yanda din kökenli açıklamalar kalır, bir yandan da işin içine bilim karışır. Benim annem de komşularımızdan Nurten Abla'yı bu işle görevlendirmiştir ama her ikisi de bana bu acayip geleneği sorguladığımda "psikolojik aslında derlerdi. Çocuk yeni doğduğu için kadının daha aklı başında değildir. Kendi içinden çıkan bu varlığa bağlılığı onu birden yutmaya kadar varabilir, çocuğa zarar verebilir.

Hollandalı biyolog Bolk'un 20. yüzyıl başlarında bulduğu insan yavrusunun diğer canlılara göre olgunlaşmadan doğması, prematüre olarak dünyaya gelmesi ve ona bakan annenin de Lacan'ın deyişiyle "yavrusunu dişleri arasında çenesinde tutan ve çenesini her an kapayabilecek olan bir canavara dönüşebilmesini bu gelenekten daha iyi şekilde bilinçli hiçbir şey somutlaştıramaz sanırım.

1938–1953 Lacan'ın Freudlaşma dönemidir bir yerde. Oedipus kompleksi –annenin çocuğa bağlılığı ve çocuğun buna yanıt vermek zorunda kalması– yoksa sadece çocuğun anneye bağlılığı değildir. Oedipus ki "oedi yani şişmiş ve "pus yani ayak anlamına gelir. Bu anlamı, terk edildiğinde Oedipus'un ayaklarını ısıran ve paralayan ısırgan otlarının oluşturduğu şişliklerden almıştır. Hatta efsanenin bir versiyonunda da Oedipus'un ayaklarını şişleyen bizzat annesi Jocaste'dir. Bütün ayrıntılarıyla en çok da

ikinci perdesiyle –Sophokles "Oedipus Kolona'dayı "Oedipus Tyrannusun devamı olarak yazmıştır– incelenir. Bu arada sadece sonu değil başı da önemlidir bu öykünün. Oedipus'un babası bir skandalon yani bir rezalet çıkarıcıdır (topallama anlamı da var Yunancada). Gittiği bir düğünde genç bir delikanlıya gönlünü kaptırmış, onu kaçırmış ve inanışlara göre Eski Yunan'a eşcinsellik uygulamasını getirmiştir. Babasını öldürmesinin bir nedeni de bu gencin intikamı ya da onun yerine konulmaktan çekinmesidir. Bu yüzden de Oedipus'un devamı bir tek sözcükle özetlenebilir: Hadım olma.

Lacan, eğer bir öğreti olarak yeni bir şey önerecekse, bunu Freud'da, bulması gerekmektedir artık. Birinci bölümde belirtmiştik: Şimdiye kadar yaptığı gibi, daha doğrusu şimdiye kadar diğer psikanalistlerin de yaptığı gibi, "Freud'un şurasını kabul ediyorum ama burasını pek sevmem türü nazlanmalardan vazgeçmiştir. Lacan'ın, Freud'un buluşunu bir bütün olarak aldığı ve bu bütünün yani bilinçdışının bulunuşunun insanlık tarihi, felsefe, cinsellik, ahlak, politika vs. alanlarını yani kültürün tamamını nasıl etkilediğini, nasıl sonuçlar çıkaracağını açıklamaya başladığı, incelediği dönemdir bu dönem.

Savaş başladığı zaman Lacan, üçüncü çocuklarına hamile olan karısından ayrılmayı düşünmektedir. İkinci çocuğu Thibaud daha yeni doğmuş (1939), üstelik birtakım hastalıklara yakalanmıştır. Lacan, karısının ağabeyi olan Blondin'e, ancak bir cerrahi ameliyatla kurtarılan bu çocuğun kendisine verdiği kaygılardan söz etmiştir. Sibylle 1940'ta doğduğunda ise artık Lacan eve pek uğramamaktadır. Karısı ise aslında boşanmayı pek istememektedir. Oysa Sylvia da hamiledir ve ondan doğacak kız çocuk Judith, Lacan için dizginleyemeyeceği bir tutkunun nesnesi haline dönüşecektir. (Ben Judith'le Vincennes'de öğrenciyken tanıştım. O zamanlar politik görüşü birçok genç gibi Çin yanlısı bir komünizmi savunmaktan yanaydı.)

Lacan 1938'den itibaren Sylvia ile yaşamaya başlamıştır. Alman işgalindeki Fransa'da boşanmak zordur. Sylvia Yahudi olduğu için işler daha da karışmıştır. 1940'ta Lacan Pau'daki Fransisken tarikatının hastanesinde yardımcı doktor olur. Fransa'nın faşizme kaymasından, Pétain hükümetinin Almanlara teslim olmasından hiç kuşkusuz rahatsızdır ama direniş hareketlerine de katılmaz. Kahramanlık göstermek ya da kahraman olmaya çalışmak yapısında zaten yoktur. Sylvia'yı güney Fransa'ya yollar.

Onun, Yahudi olduğunu belirtmesine kızar ve bu resmi kâğıtları yırtar. Artık 15 günde bir Marsilya'ya yolculuk yapmakta, sonra Paris'e geri dönmektedir. Fransa'daki hastanelerin geri zekâlılar tarafından yönetildiğine inanır, onlara veryansın eder. Bir yerde savaşa katkısı bu olmuştur. Onun tezini okuyan herkes, Fransız psikiyatrisinin sefaletini anlamakta, bunun için savaşmak gerektiğine inanmaktadır. Marsilya'da ilk hastasına, Rus Yahudisi Georges Bernier'ye rastlar. Onun aracılığıyla İngiliz hayranı olmaya başlar. Bu dili iyi bilmemektedir. Hemen oturur harıl harıl İngilizce çalışır. Bir yandan Hemingway'in Çanlar Kimin İçin Çalıyor adlı romanını okurken öte yandan T. S. Eliot'un şiirlerini Fransızcaya çevirmeye başlar. Hele hele İngiliz kralı James'in 1611'de bir heyete çevirttiği ve birçoklarına göre orijinal metin kadar güzel olan "King James Version of the Bible (Tevratın Kral James Çevirisi) onu büyüler.

Karısı onu yola getiremeyeceğini artık anlamıştır. Ayrılmayı ister. 15 Aralık 1941'de resmen ayrılırlar. Lacan, Sylvia ile savaş bittikten sonra ölümüne dek oturacağı Paris'teki Lille Sokak 5 numaradaki yeni evine taşınır. Georges Bataille'ın ona bulduğu bu ev, arkadaşının karısıyla beraber olmasına rağmen aralarının iyi olduğuna işarettir bir bakıma. Ama ne Lacan, Georges Bataille'ın roman ve şiir denemelerinden beğeniyle bahsedecektir ne de Georges Bataille onu ciddiye alacaktır. Yine de Lacan'ın Sylvia'dan ilk kızı doğunca babasının adını taşıyamayacaktır çocuk. Georges Bataille hiç tereddüt etmeden çocuğun kendi adını taşınmasına izin verir. Oysa 1934'de Sylvia'dan ayrılmıştır. Ama bu resmi bir ayrılık değildir. Yahudi bir kadının birden tek başına kalmasını önlemek için kâğıt üzerinde evlilikleri sürmektedir. Böylece Judith uzun yıllar kendi babasının değil annesinin ilk kocasının soyadını taşıyacaktır. Lacan'ın psikanalize katkılarından olan baba adının bir kaynağının, dedesine olan nefreti olduğunu söylemiştik. Buna kendi adını en sevdiği kızına verememenin de eklendiğini vurgulamalıyız.

Savaş sırasında gençliğinin kitapçısı Adrienne Monnier yeni bir kuşağı ağırlamaya başlamıştır artık. JeanPaul Sartre, Albert Camus, Michel Leiris, Maurice MerleauPonty, Simone de Beauvoir, Georges Bataille. Leiris Lacan'ı bu yeni aydınlarla tanıştırır. 19 Mart 1944'te hep beraber Picasso'nun 1941'de Alman işgali Fransa'sında yazmış olduğu ve insanların gıda yoksunu bir dönemdeki arzularıyla dalga geçen oyununu oynarlar: "Kuyruğundan Yakalanan Arzu.

Bu kişiler de yapıtlarında ona pek yer vermeyeceklerdir ama Lacan Picasso dahil bir yığın müşteriyi de böylece bulacaktır. 1945'te beş haftalık bir İngiltere yolculuğu onun İngiliz hayranlığına tuz biber eker. İngiltere'ye iyice hayran olur. Bu arada İngiliz psikanalisti Wilfred Bion'un makalelerini okur. Bunlar aslında kendisinin yeni yöneliminde Kojève'in seminerlerinden daha fazla yer tutar. Fransa'da Lacan'ın adı filozofa çıktığı için Hegelci yeri gereğinden fazla abartılmıştır. Oysa Lacan'da Hegelcilik kendisinin de dediği gibi pedagojik bir rol oynar. Psikanalistleri dogmatik uykularından uyandırmaya yöneliktir. Ama bu uykudan uyandıktan sonra geliştirdiği öğretide diyalektik aşamalar o kadar önemli rol oynamaz. Oysa Türkçeye bir gün tamamıyla çevrilmeyi hak eden bir psikanalist olan 1897 Hindistan doğumlu Wilfred Bion, Melanie Klein Okulu'nda yetişmiş sonra da çok önemli çalışmalarda bulunmuştur.

Bu arada İkinci Dünya Savaşı'nda psikanalizin durumuyla ilgili biraz bilgi vermemiz gerekiyor. Ne yazık ki Almanya'da psikanaliz Nazizmin gelmesiyle gerilemekle kalmamış, kimi tarihçilerin Jones, kimlerinin de Jung aracığıyla oluştuğunu söylediği bir Nazizmle suç ortaklığı yapma projesine dönüşmüştür. Jung, Freud'un Yahudi psikanalizini dışlar ve bu psikanalizi Yahudi özelliklerinden arındırarak bir Avrupa bilimi haline getirmeye çalışır. Bu psikanaliz, tarihe bir utanç sayfası, bir kara leke olarak geçecektir. Fransa da benzer düşünceleri taşımaya hazır birtakım kişiler vardır. Nazizmle anlaşmaya çalışırlar. Yahudi psikanalistlerden bazıları intihar eder. Diğerleri sözgelişi Lacan'ın psikanalisti Loewenstein Amerika'ya kaçar. Marie Bonaparte ayakta kalmaya çalışır. Fransa'nın kuzeyinde Brötanya bölgesindeki evine gider. Paris'teki daireleri didik didik edilir. İngiltere'de ise bir yandan Anna Freud babasının ölümünden sonra psikanaliz kuramları ve kurumlarını sahiplenmeye çalışmakta, öte yandan ise Melanie Klein çocuklarla çalışarak altben üzerine önemli çalışmalar yapmaktadır. İngiliz psikanalizinin kurucuları ise ikisinin arasında kalmışlardır. Psikanalizde yeteri kadar kavga çıktığı için ılımlı davranıp ortalığı yumuşatmaya çalışan Melanie Klein olacaktır. Kabaca özetleyecek olursak Anna Freud Amerika'daki deneyiminden de yararlanarak psikanalizde en çok benliğe önem vermekte ve benliğin güçlendirilmesinin analizin amacı olduğunu dile getirmektedir. Amerika'ya giden göçmenlerin, Heinz Hartmann, Rudolph Loewenstein, Ernst Kris'in de benimsemesiyle "Egopsikoloji olarak ün kazanacak bu görüş, hiç kuşkusuz Freud'un

buluşlarını budamakta, onun bilinçdışı ağırlıklı çalışmalarını indirgemektedir. Freud hiçbir zaman benliğin sahiplenmesiyle bilinçdışının sorunlarının ortadan kalkacağına inanmamıştır. Anna Freud'un uzmanlaştığı konu olan benin dirençlerinin bilinçdışı kökenli olmaları nedeniyle ancak bilinçdışına kadar giden bir çözümlemeyle açıklanmaları gerektiğini düşünmüştür. Melanie Klein çocuklar üzerine çalışmalarında benliğin oluşumundan önce alt benliğin evrelerini ortaya çıkardığı için Lacan gibi üstbenlik üzerinde duran birine daha yakındır. Çünkü Freud altbenle üstbenin birbirlerine dönüşebileceklerinin, birinin güçlenmesinin öbürünün de güçlenmesine neden olduğunun üzerinde durmuştur.

(Lacan bu durumu üstbenin özneye keyif alma emri verdiğini söyleyerek özetleyecektir ileride.)

Ne olursa olsun İngiltere'nin Lacan'a öğrettiği önemli bir şey vardır. O da Fransız toplumbiliminin dikey incelemelerle yetinmesine karşılık düşey incelemeleri içeren diğer bir inceleme tekniğinin olduğudur.

Savaş bittiğinde Lacan arada bir tek satır bile yazmamıştır. Daha önceki döneminin yazıya yönelik çabalarının yerini, şimdi bir araştırma dönemi almıştır. Sartre'ın "Varlık ve Hiçlik kitabı yayımlanınca her ne kadar birçok psikanalistin yapamadığı incelemeler içerdiği için kitabı övse de Sartre'ın özgürlük düşüncesine, elbette hiç katılmaz. Öznenin kendi başına, bu arada neredeyse bir yük gibi taşıdığı, bir özgürlük anlayışı yerine akıl yürütmelerle topluma katılan öznenin özelliklerini sergileyen "Hapishanedeki Üç Kişi başlıklı mantık araştırmasını geliştirir (bkz. ek metinler).

Lacan her perşembe eski karısına uğrar. Malou adını verdiği bu eski sevgili artık Lacan'a tapmaktadır. Lacan'la ayrıldıklarını çocuklarından gizler. Çocuklar, babalarının bir başka kadınla olduğunu ve ondan da bir çocuğu olduğunu çok sonra öğreneceklerdir. Öznelliğin bilince indirgenmesine karşı çıkan Lacan, Fransa'da o sıralarda ortaya çıkan kavram felsefesi–özne felsefesi çatışmasında Canguilhem ve savaşta öldürülecek olan Jean Cavaillès gibi kavramcılığı savunanların yanında yer almaktadır. Bizce ancak özne felsefesinin doğrultusunda geliştiği için kavram felsefesinin ille de ötekine karşı gelmesi gerekmez ama Fransız aydınlarının tarihinde ya bu deve ya bu diyar tarzı inatlaşmalar çok olmuştur.

Bu dönemde yani iki kadınlı çifte bir hayat süren, bu yüzden de yapıtları saplantılı bir biçimde gerçek bir çift hayat–çift–ikizçift–liğe dönüşen– aynı motiflerle bezenmiş olan Poe'ya hayran olur. Lacan'ın yaptiğı en önemli keşif Claude LéviStrauss'un yapıtlarıdır. Alexandre Koyré'nin verdiği bir yemekte onunla tanışır. İkisi de sanat yapıtları ve edebiyat meraklısıdır. Daha çok bu konulardan konuşurlar. Sonradan Claude LéviStrauss paraya çok ihtiyacı olduğu bir dönemde Hint kökenli eşyalarını satışa çıkarınca bunların yarısından çoğunu Lacan alacaktır. Büyük ressamların tabloları, ilkel sanat eşyaları, önemli kitaplar biriktirmek artık Lacan'da tutku haline gelmiştir. Bir zamanlar ona İngilizce öğreten eski hastası Bernier bir gün ona rastlar: Lacan bütün Paris'te kara geyik derisi aramaktadır çünkü bunlardan yaptıracağı özel mokasen ayakkabıları çok özel bir kumaştan yaptırdığı takım elbisesine eşlik edebilecek düzeyde görmektedir. İki saat aradıktan sonra bu istek yerine gelir. Cimriliğiyle paralel giden bu tür özellikler Lacan'ın gitgide anal karakter belirtilerine büründüğünü de kanıtlar elbette psikanalitik bir göz için. Kendisi de bunun farkında olduğu zamanlarda, içindeki anal doyumsuzluğu böylece tatmin ettiğini söyler. Parçalanmış bir aile yaşantısı vardır; bu yüzden de Claude LéviStrauss'un yazdıklarında en çok da "Aile İlişkilerinin Temel Yapılarında aileden değil de akrabalık ilişkileri üzerinden yürüyen bir açıklama sistemiyle karşılaşmak onu çok heyecanlandırır.

Ne olursa olsun artık Ece Ayhan'ın diliyle söyleyecek olursak "üzerine dedikodular üretilmektedir. Bu arada hastaları seansta IPA'nın istediği gibi 50 dakika değil de daha kısa tuttuğu, üstelik bunu savunduğu, birtakım uluslararası psikanalitik ilkelere uymadığı vs. de ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra epey bölünmüş olan Fransız psikanaliz çevrelerinde artık bir yenilik patlak vermelidir. Lacan psikanalizin görevinin öznenin topluma uyum sağlamasını elde etmek olduğuna inanmaz. Dünyanın düzensizliğini anlamasını ister ondan. 27 Eylül 1953'te Roma'da bir konuşma yapar. Ağabeyi aracılığıyla dinci çevrelere, tanıdığı sosyalistler aracılığıyla İtalyan komünistlerine haberler uçurulur. Epey değişik çevrelerden gelen bir dinleyici kitlesi karşısında "Sözün İşlevi ve Alanı adlı konuşmasını yapar. Bu konuşmanın temel amacı kendi tedavi yöntemini açıklamaktır.

Artık köprüler atılmıştır. Lacan IPA'dan atılacak Fransa'daki psikanalistlerin bir kısmı orada kalırken o kendi okulunu kuracak, kendi

yolunu sürdürecektir. 1953 tarihinden başlayarak Lacan, "Freud'a dönüş adlı bir ilkenin savunucusu olarak öğretisini 26 yıl sürecek seminerler halinde vermeye başlamıştır. İmago, Latin Tanrılarının heykelleriydi; Lacan Tanrıların heykellerini yıkmakta artık Freud'un ve kendisinin heykelini başkalarının bilmediği ölçütlerde yeniden kurmaktadır.

B - ÖĞRETİLENLER

Paul Claudel küçüklüğünde kilisede geçirdiği bir kriz sonucu dine dönmüş bir yazardır. Kahramanları Peyami Safa'nınkiler gibi sürekli kendilerini sorgularlar çünkü kötülük yapma eğilimlerinin baskın çıktığı anlar çoktur. Eleştirmenlerin Balzacçı triloji adını verdiği üçlemesinde Hüseyin Rahmi Gürpınar'a yaklaşır daha çok: Unutulmayacak bir "Utanmaz Adam yaratır. Toussaint de Turelure gibi Tenten çizgi romanlarını andıran bir ad taşıyan bu kahraman hizmetçilik yapan bir aileden gelir ama 1789 ‘la başlıyan Fransız Devrimi sırasında, 1793'teki karışıklıklarda "kasap lakabı alacak kadar türlü türlü (Turelu) dalavere çevirir. Bu arada Napoléon, hapsettiği papayı hizmetçilik yaptığı aileden biri kaçırınca onunla evlenme hazırlığı içerisinde olan Sygne de Coûfontaine'i kandırır. Kuzeni Georges'un kurtarılması karşılığında Sygne Toussaint'le evlenir. Kaç yüzyıllık aile mahvolmuş, devrim hırslı bir burjuvazinin aristokrasiyi mahvetmesiyle sonuçlanmıştır.

Adı "Rehin olan bu birinci oyundan sonra trilojinin ikincisi "Ekmek Aslanın Ağzındada Fransa'nın Cezayir'i bizden koparttığı 1830'lu yıllara geliriz. Sygne ile Toussaint'in oğulları Louis, Cezayir'de savaşmış, Polonyalı Lumir'le nişanlanmıştır. Oğluna Cezayir'deki Mitica bölgesinde yer satın almak için para vermek şöyle dursun, Yahudi metresi Sichel ve adı Almancada "hiçbir şeyi olmayan anlamına gelen onun babası Habenichts'le birlikte yeni entrikalar peşindedir. Bakanlar kurulu başkanlığını yaptığı için ona güvenen oğlunun nişanlısı, Polonyalı Kontesi soyup soğana çevirir. Ayrıca onu arzulamaktadır. Polonya'ya geri dönen kadının olayları anlatması sonucu Louis babasını öldürmeye kalkar, ateş eder, ıskalar, ama utanmaz adam korkudan ölür. Ailenin tunçtan İsa heykeli Ali Habenichts'e yok pahasına satılır.

Üçüncü ve son oyunda 18691871'lere geliriz. Louis ne yazık ki babasının metresiyle evlenmek zorunda kalmıştır. "Aşağılanan Baba adını taşıyan bu son bölümde Pensée adlı bir kör kız kahramandır. Bergman'ın kadınları gibi farklı davranarak ailenin lanetini bozacak gibidir. Louis'nin babasının metresinden, Sichel'den doğan bu kız, papanın yeğeni ve manevi evladı Orion de Homodarmes'e âşıktır.

Türkiye'de az bilinen bu oyunun sonunu söylemeyelim. Ama Lacan'ın "Transfer adlı seminerinde (1960–1961) Sygne de Coufontaine'i bir ölüm taşıyıcısı olarak Antigone ile birlikte incelediğini belirtelim. Annesinin arzusunu gerçekleştiren Hamlet –Lacan'a göre gerçekleştirmek doldurmak değildir–, sevgilisi Alkibiades'in gerçek arzusunu başkasına aktaran Sokrates, güzelliğiyle meydan okumayı birleştirip ailesinin arzusuna kendi imzasını katan Antigone ve ölü doğan, ailesini kurtarmak için en başından kendini bir davaya kurban eden Sygne belli başlı ölüm kahramanlarıdır (Aristophanes ile Molière'de bunların ikizleri at koşturur, sadece gülünçleşmişlerdir).

Oyunun sonunda Sygne'in yüzünü buruşturarak sahnede kalmasını Antigone'nin asıldıktan sonra sarkan diliyle karşılaştırır Lacan. "Tahammül edilen yaşamın buruşturduğu bu yüz, güzellik açısından konumu için, Kreon'un onu asılı bulduğu zaman sarkan dilinden ve ölümün buruşturduğu yüzden daha zedeliyicidir der. Nereden çıkmıştır bu ölüm? Hep vardır ama savaş onun altını çizmiştir. Buradan yola çıkarak Lacan, Claudel'in Yunan tragedyalarının gerçek ruhunu bulduğunu öne sürer. "Uğruna savaşılan bir davanın kaybedilmesi üzerinedir bu anlam.

İkinci Dünya Savaşı, tam da o sıralarda Hegel felsefesini öğrenen Lacan'a, ölümle ilgili bir boyutu inceleme, çalışmalarına ekleme fırsatı vermiştir. Freud aynı sorunla Birinci Dünya Savaşı süreciyle ilgili de karşılaşmıştı. Savaş boyunca hastalarının iyileşmek istemediklerini gözlemlemiş, geçmişteki olayları bilinçdışından gelen verilerle hastalara açıklayınca bunların geri geleceğine inanmış ve bunları canlandırarak onları iyileştireceğini düşünmüştü. Oysa hastaların canı bu tür bir canlandırmayı çekmiyordu artık. Sadece belirtilerini ya da travmatik anılarını tekrarlamakla yetiniyorlar ve bunun böylece sonsuza kadar gidebileceği izlenimini veriyorlardı. Bu gözlemlerden yola çıkarak Freud, birtakım bilinçdışı eğilimlerin pek değişmediklerini de görerek "Ölüm İtkisi kavramına başvurmuştu. Genel olarak itkilerin canlılıkla ilgili olarak geliştiğini düşünen biyolog, sosyolog vs. gibi o zamanki biliminsanlarının şimşeklerini üzerine çekmişti. Lacan bu "ölüm itkisini artık araştırmalarının temeline oturtmaktan kaçınmayacaktır. Çünkü bu, bir yandan paradoks olarak aykırı yapısıyla insanlara bazı konularda meydan okumasını da sağlar. Bu kavram ve kavramın üçlü yapısı, her üçlü yapıyı tamamlayan asıl etken olarak ele alınabilir. Lacan, dördüncü öğenin ölüm olduğunu artık sık

sık tekrarlayacaktır [Edip Cansever'in "Yetişir kendi ölüm törenine yeniden / ve ölüm o gözü pek savaşçı (Bir Gün ki) dizelerini unutmayalım].

Ana tetikleyici, asıl usta vs. diyerek ölüm de psişik süreçteki yerini yapıları harmanlayan ve düzenleyen bir dördüncü elaman olarak alınca, bu konuda yapılması gereken açıklamalar da daha karmaşık bir özellik gösterecektir.

İtkinin Almancası "trieb, İngilizceye "drive olarak çevrilebiliyor; aslında İngilizcesinde bile Almancadaki bazı nüanslar yok oluyor. Fransızcada "pulsion olarak önerilmişti. Son zamanlarda "dérive diye çevirenler de var. Türkçede "güdü var ama "içgüdüyle farkını anlatana kadar "içgüdü ile "güdü karıştırılabiliyor. Onun için değişik bir anlam öbeğinden sözcük alabiliriz. Birincisi Lacan, kavram "vücut ile "ruh arasında bir yerde olduğu için, onun biyolojik olarak ele alınmaması üzerinde çok durmuştur. İkincisi "trieb, "dérive ve "drivedaki "sürüklenme, itilme anlamı "itkiyle daha iyi verilmektedir.

1) Mantık Zamanı (1945)

Daha 1935'te Lacan'ın matematikçi arkadaşlarından André Weiss ona bir mantık bulmacası öğretmiştir. Hatta bu bilmeceyi çözemeyen Lacan'ın sabah üçe doğru Weiss'ı yatağından uyandırıp yanıtı almaya çalıştığını da bu uyandırmaya epey içerleyen Weiss'tan öğrenmiş bulunuyoruz.

Hapishanenin birindeki müdür üç tutukluyu çağırıp onlara şöyle der: "Baylar nedenlerini söylemeyeceğim ama içinizden birini serbest bırakmaya karar verdim. Hanginizin olduğunu bulmak için de bir sınavdan geçireceğim sizi: işte sadece renklerinin değişik olduğu beş tane disk var burada, üçü ak ikisi kara. Hangi rengi seçtiğimi söylemeden sizlerin sırtlarınıza bunlardan birer tane ekleyeceğim. Kim kendi rengini öbürlerinden önce bulursa onu serbest bırakacağım. Bundan sonra üçünün de sırtına beyaz bir disk koyar. Belirli bir düşünme süresinden sonra üç mahkûm da ilerler ve kendisinin beyaz olduğunu söyler. Müdür aynı zamanda onlardan açıklama beklediğini de söylemiştir. Bu yüzden onlara nasıl olup da sırtlarında beyaz bir disk bulunduğunu anladıklarını sorduğunda şöyle derler:

"Ben bir beyazım. Bunu nasıl mı biliyorum şöyle: Baktım ki yanımdakiler beyaz şöyle düşündüm, eğer ben beyaz olsaydım ikisi de bundan şunu çıkarırdı: ‘Eğer ben de siyah olsaydım, derdi; öbürü hemen kendinin beyaz olduğunu anlayıp çıkardı.' Çıkmadığına göre ben de siyah değilim. İkisi de beyaz olduklarını düşünerek çıkacakları halde çıkmadıklarına göre, demek ki ben de onlar gibi beyazım. Bu yüzden kapıya geldim sonucu bildirdim. (Yazılar, Seuil Yayınları, s. 198)

Demek ki insanlar, karşısındakilerin içinden geçenleri tahmin etme sürecinden sonra böyle bir kanıya varmışlardır. Bu açıklamaları incelersek şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Karşımdakinin tepkisini bekledim çünkü ben iki tane beyaz görüyorum. Olur, da bir tek ben siyah olsaydım, bu durumda karşımdakiler –ki onlara B ya da C diyelim– bu durumda bir siyah görecek şöyle düşünecekti: "Ben de siyah olsaydım iki siyah görerek öbürü çıkardı oysa çıkmadığına göre demek beyazım. Böylece üçü de beyaz olduklarını anlamışlardır.

Elbette burada iki tane daha akıl yürütme geliştirilebilir. Birincisi şöyledir: Eğer A iki siyah görseydi hemen çıkardı beyaz olduğunu anlardı. İkincisi de şöyle olabilir: Ve eğer A bir siyah bir beyaz görse şöyle düşünürdü: Ben C olsaydım ve iki siyah görseydim çıkardım. C çıkmadığına göre demek beyazım.

Lacan'ı burada ilgilendiren şudur: İnsanlar insan topluluklarına bağlı olmak için, bir cemaat içinde yer almak için kendilerini başkalarını yerine koyarak akıl yürütürler. Burada Lacan bu sofizmi (mantık açısından tuhaflık içeren akıl yürütmelere verilen addır) uzun uzun tartıştıktan sonra şu bölme işlemine varır. Mantığı zaman içerisinde ele almalıyız. Mantık zamanı vardır ya da zaman mantığı: Bakma anı, sonra anlama zamanı ve sonuca varma dönemi. Verilen örnekte mahkûmlar önce bakmışlar sırtlarda var olan verileri görmüşlerdir, sonra kendilerini başkalarının yerine de koyarak akıl yürütüp anlamaya çalışmışlar, sonra da sonucu çıkartıp başkalarına bildirmişlerdir. Lacan'a göre şu aşamalardan geçmişlerdir:

1) İki siyah karşısında olunca beyaz olduğumuzu biliriz (Verilere göre bu böyledir. İşte bu da Lacan'ın "sembolik olan dediği özelliktir). İki siyah karşısında bakma anını getirmektedir gündeme.

2) Eğer ben siyah olsaydım, karşımda gördüğüm şu iki beyaz kendilerinin beyaz olduğunu anlamakta gecikmezlerdi.

3) Bir an evvel kendimin beyaz olduğunu öne sürüyorum ki benim baktığım şu beyazlar kendilerinin ne olduklarını benden önce anlamasınlar.

Toplumsal yapıya katılmanın altında böyle bir akıl yürütme vardır. Bir an evvel öznelliğini kolektif bir mantığa sokma acelesi var olduğu için Sartre'ın varoluşçuluğuna karşı Lacan, insanın özgürlüğünden kuşku duyacaktır. Makalesini şöyle bitirir:

1) Bir insan bir insanın ne olmadığını bilendir.

2) İnsanlar kendi aralarında insan olduklarını kabul ederler.

1) —Bir an evvel kendimin insan olduğunu öne sürüyorum yoksa korkarım öbür insanlar benim insan olmadığımı bana kanıtlayacaklardır.

Her türlü insan özümsemesinin altında yatan bu mantığın bir barbarlık özümsemesi olduğunu da gösterir. Son dipnotta da Freud'un 1920'deki kolektif akıl yürütmeyi inceleyen makalesinde "kolektif olanın, bireysel olanın öznesinden başka bir şey olmadığını kanıtladığını belirtir (Yazılar, Seuil Yayınları, s. 213).

C - METİNLER

1) Psikanalizde Saldırganlık (1948)

> Fransızca konuşan psikanalistlerin 11. kongresinde 1948 Mayıs'ının ortasında Brüksel'deki toplantıda sunulan bu bildiride Freud'un ölüm itkisi buluşu üzerine geliştirilen 5 tez bulunmaktadır.

1. Tez: Saldırganlık öyle bir deneyimde ortaya çıkar ki kendi oluşumu özneldir.

Psikanalitik deneyimin fenomen olarak ele alınmasına dönmek boşuna sayılmaz. En temel verilere geri dönmesine rağmen bu düşünce hep ihmal edilmektedir.

Psikanalitik eylem sözlü bir iletişim içerisinde yani anlamın diyalektik bir kavrayışında geliştirilmektedir. Bu açıdan bir başkasının doğrultusunda ortaya çıkan bir özneyi varsaymaktadır.

Fizikteki birtakım ideallere uyarak bu özneyi modası geçmiş diyerek silemeyiz. Bir kayıt makinesiymişçesine ortadan kaldırılsa bile sonucun yorumunda yine de kişisel olarak yanılma payı vardır.

Bir anlamı sadece bir özne anlayabilir. Bunun tersi de doğrudur. Her anlam fenomeni bir özne gerektirir. Psikanaliz sırasında bir özne kendini anlaşılabilir bir özne olarak ortaya koymaktadır. Ve gerçekten de anlaşılır bir öznedir:

2. Tez: Deneyim esnasında saldırganlığın aynı zamanda bir niyet olduğunu da görürüz. Vücutta bozukluk oluşturma hayali olarak kendini sunar ve ancak bu tarzda ele alınırsa etkileyicidir.

3. Tez: Saldırganlığın kaynakları analizin tekniğine neden olan ilkeler konusunda da karar verilmesini sağlar.

4. Tez: Saldırganlık narsisik adını verdiğimiz bir özdeşleşme tarzına bağlı olarak gelişen ve insan benliğinin biçimsel yapısını olduğu kadar onun dünyasının özel varlıklarla olan ilişkisini de belirleyen bir eğilimdir.

5. Tez: Saldırganlığı insan benliğinin niyetlerine bağlı olarak ele almak ve mekân kategorisi içerisinde göreceli olarak değerlendirmek, çağdaş

nevrozlarda ve uygarlığın hoşnutsuzluklarında ki rolünü anlamamızı sağlar.

2) Ayna Evresi (1949)

> (1936 tarihli metin kaybolmuştur. Lacan 10 yıl sonra konuyu yeniden ele aldığında değişik bir metin hazırlamıştır. Zürih'te 17 Temmuz 1949'da yapılan 16. Psikanaliz Kongresi'nde sunulan bildiridir.)

Ben işlevinin oluşturucusu olarak psikanaliz deneyiminin bize gösterdiği biçimiyle ayna evresi.

13 yıl önce son kongremizde ilk defa tanıttığım ayna evresi, Fransız grupların şöyle ya da böyle artık kullanmaya başladıkları bir kavram olsa da yeniden dikkatinize sunmak bana önemli göründü:

Her şeyden önce bugün psikanalizin bize sunduğu deneyimlerde "benin işlevini anlamakta bu kavram bize yardımcı olacaktır. Ama bu deneyim cogitodan çıkan her türlü felsefeye doğrudan doğruya karşı gelmemizi sağlar.

Karşılaştırmalı psikolojide kullanılan, bir olayın yardımıyla açıklanan bir davranışı açıklama yoluna başvuruyoruz. Belki de aranızda bunu hatırlayanlar vardır. İnsan yavrusu her ne kadar kısa olsa da bir dönem, araç kullanma zekâsı tarafından şempanzelerce aşılır ama aynadaki kendi hayalini hayal olarak tanır. Bu tanıma Köhler'in zekâ eyleminde en önemli zaman olarak gördüğü içinde bulunan durumu algılamaya örnek teşkil eden AhaErlebnis "jeton düştü mimiğine tam uyan bir tanımadır (Aha Erlebnis yaşamanın verdiği sevinçle dile getirtilen bir ünlemdir).

Maymunda olduğu gibi hayalin kıpırdamazlığı kontrol altına alındıktan sonra tükenen bu eylem, insan yavrusunda bir dizi jestle tekrar ortaya çıkar. Çocuk sıçrayarak hayalin yansıttığı çevresindeki hareketleri benimseyerek oyun alanına girer. Bu sanal karmaşadan onun yansıttığı gerçekliğe, oradan da kendi vücuduna ve diğer kişilere hatta yanında bulunan bütün nesnelere geçer.

Baldwin'den beri bildiğimiz gibi bu olay çocuk 6 aylıkken gerçekleşebilir. Ayrıca biz daha yürüyemeyen hatta ayakta duramayan bir bebeğin karşısında durakaldık. Herhangi bir insan desteği ya da suni bir destek onu

rahatsız ediyordu ama (biz Fransızcada bunlara "ınga bebek diyoruz) bu desteğin oluşturduğu engelleri neşe ile oraya buraya atılarak aşıyor; şöyle ya da böyle eğik bir konuma gelerek hareketsiz kalıyor ve hayalinin anlık bir görünümünü sabitleştiriyordu.

Bu etkinlik bizim ona verdiğimiz anlamı çocuk 18 aylık olana kadar sürdürür,– bu da bize libidinal bir dinamizmi, bugüne kadar sorunmuş gibi görünen bir dinamizmi gösterir. Aynı zamanda insan dünyasının varlık yapısını açarak paranoyak bilgiyle ilgili düşüncelerimizin içine katılır.

Ayna evresini psikanalizde bu terime verdiğimiz anlamıyla bir özdeşleşme olarak anlamalıyız:

Özdeşleşme öznede bir hayali benimsediği zaman ortaya çıkan bir değişikliktir. Bu evrenin etkilerine önceden hazırlıklı olması, psikanalitik teoride antik bir terimi yeniden kullanarak dile getirdiğimiz imagoda yeteri kadar belirtilmiştir.

3 Psişik Nedensellik Üzerine Söyleşi (1946)

> (28 Eylül 1946 Bonneval'deki psikiyatri günlerinde bir rapor içerisinde sunulmuştur.)

1) Deliliğin organik açıklamalarının yanlısı olan (organisist) Henri Ey'in organo– dinamizmimin eleştirisi.

2) Deliliğin temel nedenselliği.

3) Hayali olanın tarzının psişik etkileri.

Öznenin tarihi şöyle ya da böyle tipik olan birtakım ideal özdeşleşmeler dizisi içerisinde gelişir. Psişik fenomenlerin en saflarını bunlar teşkil eder çünkü imagonun işlevini temelinden ortaya çıkarırlar ve biz benliği bu oluşumların merkezi bir sisteminden başka türlü ele alamayız; bu sistemi de hayali yapısında olsun libidinal değeri içerisinde olsun bu oluşumlar gibi anlamak gerekir.

Bilimde bile göz göre göre öznenin varlığı ile ben'i karıştıranlar vardır ki bunların üzerinde bile durmayacağız ama sıradan görüşlerden bile ayrıldığımız bir nokta var: bu da benliği, organizmayla ilişkisinin sentezi sonucunda özdeşleştiren bir anlayıştır, bu anlayış bizce ne idüğü belirsiz bir

anlayıştır çünkü öznel bir sentezi nesnel terimlerle tanımlamaya çalışmaktadır.

Henri Ey'in konumu budur, daha önce alıntı yaptığımız bölümde şöyle bir formülü var: Ben'in zedelenmesi son çözümde işlevlerinin bozulmasıyla ilgilidir. Henri Ey'i bir yerde suçlayamayız çünkü bu paralelcilik önyargısı öyle güçlüdür ki Freud'un kendisi bile kendi buluşlarını götürdüğü yerin tersine giderek bu anlayışın tutsağı olmuştur. Kaldı ki Freud'un yaşadığı dönemde bu anlayışa karşı çıkmak biliminsanları tarafından dışlanmakla aynı şey olabilirdi.

Bilindiği gibi Freud benliği algı bilinç sistemiyle özdeşleştirir. Bu sistem de organizmanın gerçeklik ilkesine uyum sağlamasını kazandıran aygıtların toplamıdır.

Araştırmalarda yer belirlemek için gördüğünüz gibi güle oynaya Descartes'a da Hegel'e de göndermeler yaptım. Günümüzde klasik felsefeleri aşmak moda olmuştur. Aslında pekâlâ Platon'un hayranlık verici diyaloğu olan Parmenides'den de yola çıkabilirdim. Zira ne Sokrates ne Marx ne Freud aşılabilirler, hakikat tutkusuyla yola çıktıkları için araştırmalarını örtüleri kaldırma tutkusuyla yürütmüşlerdir.

Söz ustalarından birinin, egonun maskesinin bütün iplerinin sanki parmakları arasından kaydığı aziz şair ve romancı Max Jacob'un, yanılmıyorsam Zar Külah'ında yazdığı gibi, "hakikat her zaman yenidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FREUDÇU LACAN

(1953 1973)

Freudçu bir Lacan

Hep yaralar, hep yeni bir darbeyle kan akar

Kum saatinden kara kara damla yaşlarla ağlar

Bırakmışlardır öyle kendi başına çocuğu sarkar

Gölgesi vurur yere kıyılmaz bir adım atar

Bir tane bile melek yoktur ardından gelsin

Kurumuş genzi parayı basan kral bunu ne bilsin

Babası bilmez bunu ne de silahlarıyla çelik yansıtan buzullar...

(Mallarmé, Hérodiade)

Arzunun Yasası baba yasası mıdır ya da Lacan niye Rusya'ya gidemedi?

A - YAŞANILANLAR

Kafka'nın kahramanlarıyla Almodovarınkiler arasındaki aykırılık şudur: Kafka'da sanki herkes yasanın ipiyle dolaşmaya çıkarılmış hayvanlar gibidir. Her an yasa onları suçlu bulmaya, birtakım davranışlarını kendilerinin başına ördükleri çoraplar suçluluk tohumları olarak görmeye eğilim gösterir. Yasadaki bu tuhaf titizliği çözmeye çalıştıkça içinden çıkılmaz bir labirente giren kahramanlar onun tarafından yutulunca Kafka'nın anlatısı da son bulur. Yasanın arzuları susturmaya nasıl eğilimli olduğunu gözlemleriz sanki.

Almodovar ise filmlerinden birine "Arzunun Yasası adını vermiştir. Onun kahramanları arzularının doğrultusunda giderler, kafalarına taktıkları istekler ne kadar yasadışıysa, onların gerçekleştirilmesi de o kadar önemlidir. Babasıyla yattıktan sonra transseksüel olan Carmen Maura'nın canlandırdığı kahraman, adı geçen filmde babasının hevesi geçip onu bir kenara atmasından sonra bile pişman değildir. Kahramanlar yasayla yüzleşmeden bir tür otodestrüksiyona yani kendi kendilerini yok etmeye adarlar kendilerini. İntihar, cinayet gırla gider. "Kötü Eğitimde kara film festivaline giden kahramanlar "Bütün filmler bizi anlatıyor, derler.

İki sanatçı da bize arzu ile yasanın birbirlerini tamamlayan bir süreç içerisinde ele alınması gerektiğini vurgular yine de. Biri yasanın, öteki de arzunun kenarlarında dolaştırır bizi. İşte 1953'te Lacan artık bu noktaya gelmiştir. Bundan sonra bir öğreti geliştirmiş, bu öğretiyi kendi arzusu doğrultusunda pekiştirmiş, ayrıntılarını belirlemiş, daha önceden var olan birtakım yasalardaki gedikleri bularak şimdi kendi arzusunun yasasını delecektir. Elbette Kafka ve Almodovar kahramanlarında olduğu gibi bu uğraş onu da tüketecektir. Arzunun nesnesi olamaz Lacan'a göre. Talebin nesnesi olabilir ancak, bu yüzden de herhangi bir nesnenin kendisine verebileceği bir doyumu, o nesnenin peşinde koşarken o nesneye olan

talepten geri almak, çıkartmak, azaltmak zorunda kalır.[15] Arzu bu yüzden (Freud, "arzu cehenneme götürür diyordu) öznenin çevresini, ölçüsüz doyumunu, doyumsuz dünyasını sonsuz bir alana sokar. Boşluktan, olumsuzluktan gelen kendi yarattığı bir nesnenin peşinden koşmaktadır. Yasaya karşı zannedilir oysa yasa Lacan'a göre onun bu ölçüsüzlüğünü bir nebze olsun dengelemek için önüne çıkmıştır. Arzunun yasası kendi yasasını zorla tutturur. Bu açıdan aslında Kafka'nın kahramanları yasanın önünde arzularını sanki onları yasa önceden biliyormuş gibi yaparak gidermektedirler. Almodovarınkilerle aynıdırlar. Bu açıdan Lacan "yasa arzuyla aynı şeydir, bunlar birbirlerine görünüşte karşıdırlar, der. Arzu, yasanın peşinden gider ona karşı gelmez. "Freud, der Lacan, "tuhaf bir terazi bulmuştur, arzu ile yasa arasında, ikisinin beraber doğduğunu gösteren bir tür beraber uyuşurluk.[16]

Hepimizin yaşantısında öyle bir an gelir ki yaşadıklarımız değil artık söylediklerimiz önem kazanmıştır. Bir öğretinin doğrultusunda yazarçizer oluruz. Lacan'da 1954'ten itibaren böyle bir aşamada bulunacağı için yaşadıkları artık tarihle aynı çizgide gelişir bir yerde.

Elbette birtakım yenilikler vardır: Sözgelişi Guitrancourt'da kendisine satın aldığı yazlık eve daha sık gitmeye başlar. 1951'de ManteslaJolie civarında satın aldığı bu eve "La prévôté adını vermiştir. 1958'de kızı Caroline, kuzeni Bruno ile evlendikten sonra bu evi güzelce döşer.

Lacan 13 Nisan 1956'da doğum gününü burada kutlarken ilk evliliğinden oğlu Thibaut'yu da oraya çağırır, ona yeni ailesini en sonunda tanıtır. İlk karısı Lacan'dan ayrıldığı gerçeğini çocuklarından uzun süre saklamıştır. İşleri olduğu için babalarının onları görmeye gelemediği yalanını söyler onlara. Lacan'ı haftada bir gün gören çocuklar onun bu yalanına inanırlar. Oysa değişik olaylarla, üstelik çocuklar için epey yaralayıcı olaylarla, bu yalan gitgide ortaya çıkar. Bir gün Lacan'ı yeni karısıyla arabada gören Thibaut, büyük bir sarsıntı geçirir. Daha sonra Caroline‘in üvey kardeşi olduğunu da bir arkadaşından öğrenir. Thibaut babasını affedecek ama kızkardeşi, Lacan'a düşmanlığını sürdürecektir.

Karısının aydınlardan oluşan çevresinde en başından beri ilk karsının çevresine göre daha aydın, daha havalı kişilerle tanışma imkânını bulur Lacan. Karısının kız kardeşi Rose, ressam André Masson'la evlenmiştir. Bu

ressam ve onun diğer ressam arkadaşları sayesinde tablo koleksiyonlarını[17] çoğaltır.

Türk elçisi Halil Bey'in Fransız ressamı Courbet'ye 19. yüzyılda ısmarlama yoluyla yaptırdığı ve kadın cinsel organını sergileyen "Dünyanın Kaynağı adlı resmin izini sürer. Ta Macaristan'dan onu buldurup getirtir. Üstüne Masson'un aynı konuda ama çok çağdaş olduğu için ne olduğu pek anlaşılmayan tablosunu yerleştirir ve ancak özel ziyaretçilerine Masson'un tablosunu kaldırarak arkasındaki Courbet resmini gösterir.[18]

1953'te Fransız psikanalistlerinin bölünmesi sonucu o da artık başka bir bölümde yer alır. Aslında o IPA'ya arzusunu kabul ettirmek istemektedir. 1963'te Stockholm'a giderek niye birtakım kuralları değiştirmek istediğini, sözgelişi hastaların psikanalizi sırasında birdenbire onları durdurarak, psikanalizde daha önceden konulmuş birtakım kuralları nasıl bozduğunu, sözgelişi gerekli olduğu varsayılan tedavi süresinin yani 50 dakikanın geçmesinden önce tedaviyi yarıda niye kestiğini anlatmaya koyulur (elbette bunu bilinçdışını ayartmak için yapmaktadır). Ama kendini kabul ettiremez, IPA artık onun için biter ve kendi okulunu yani Paris Psikanaliz Okulu'nu (EFP) kurar. Burada kendi arzusu yasa haline gelmiştir.

Bu arada önce SainteAnne'da 1953–1954 yılında başlattığı seminerleri 1963'ten sonra oradan da ayrılınca Althusser'in yardımıyla Paris Öğretmen Okulu'nda (ENP) sonra da Hukuk Fakültesi'nde sürdürür. 26 yıllık bu seminerlerin ilkinin adı "Freud'un Teknik Yazılarıdır ve Hegel'i Fransızcaya çeviren filozof Jean Hyppolite'e, böylece Freud'daki olumsuzluk kavramlarıyla Hegel'in olumsuzluğunu karşılaştırma olanağını sağlar. Hyppolite bu iki düşünürü karşılaştırır ve olumsuzluğun Freud'da da geçerli olduğunu gösterir. Bu olanak sayesinde Lacan aynı zamanda kendisinin olumsuzluk ve felsefe yüklü söylemini sıradan psikanaliz söyleminden ayırma çabalarını da sürdürür. Bu seminer ilk yayımlandığında Paris'teydim ve bir kitapçıda üstüne bilinçdışının sembolü olarak kocaman bir fil resmi konulmuştu. Ben o sırada kitaba değil de yolda birden vitrine eğilen yaşlı bir kadına odaklanmıştım. Çünkü kadın zebani görmüş gibi bir korkuyla önce titremiş sonra da neme lazım yine de göreyim gibilerden kitapçının vitrinine yaklaşmıştı. O sıralarda yeteri kadar param olmadığı için kitabı almayı sonraya bırakmıştım. Ama ne zaman Lacan'ın seminerlerinden söz edilse hemen gözümün önüne, kitapçı vitrinine hayretle karışık bir korkuyla

yaklaşan o yaşlı kadının yüzü gelir. Bu bölüme, "Arzunun Tahterevallisi adını vermiştik. Bu söz de Lacan'ın bu seminerinde söylediği bir ilkedir (Freud'un Teknik Yazıları, s. 174).

1955'te gidip Friburg'ta Heidegger'i ziyaret eder. Aslında bu kaçamak da yine ona özgü bir arzu serbestliğinden kaynaklanmıştır. Bilindiği gibi Freud'un kızı Anna'nın, Lacan'dan çok Michel Foucault'yu deli eden bir kararı psikanalize kara leke olarak geçmiştir. Kimi tarihçilere göre Ernest Jones'un da parmağı olduğu düşünülen bu yargı şudur: Eşcinseller psikanalist olamaz, dahası bir eşcinseli bir psikanaliz analize bile kabul etmemelidir. Oysa eşcinsel olan ve sevgilisi kendisini terk ettikten sonra bunalıma giren, bu arada Fransa'daki en büyük Heidegger uzmanı olan Jean Beaufret hangi psikanaliste gitse geri çevrilmektedir. Aynı deneyime sahip olan Michel Foucault gibi hayal kırıklığına uğrayacakken Lacan'ın onu kabul edeceğini öğrenir. Günümüzde elbette eşcinsellerin psikanalize gitmesine de psikanalist olmalarına da hiç kimsenin itirazı yok (elbette bu ülkelere, bölgelere göre yine de değişir) ama psikanalist gibi bir bilimin savunucularının böyle bir tutumu benimsemiş olmaları, zamanında Lacan'ın psikanalitik kurumlara saldırısının ne kadar yerinde olduğunun bir belgesidir.

Bu olumlu arzuya açılmalar yanında Lacan yaptığı gaflarla da gündeme gelmektedir. Sanki Marx Brothers filmlerindeki beklenmedik saçma denilebilecek tepkilerle kendi üzerine birçok fıkranın türemesine neden olmaktadır. Bunlardan en ilginci Rusya'ya gitme arzusunun gerçekleşmemesiyle ilgili olanıdır hiç kuşkusuz.

Rusya'da Stalin'in ölümünden sonra psikanalize ilgi duyanların çoğaldığını öğrenen Lacan, birçok kişiye başvurarak Rusya'ya uzun bir yolculuk yapma isteğini dile getirmiş. Ayna evresine kendisine borçlu olduğu Henri Wallon'un öğrencisi komünist partisi üyesi Hélène GratiotAlphandéry'ye "Onlara söyleyecek çok şeyim var. İnsanın uzaya gittiği bu dönemde orada yeni bir psikoloji olmalı diyerek, kızı Judith'in de bu kadınla arkadaşlığından yararlanarak, bu projesini gerçekleştirmeye çalışmış. Rusya Pedagojik Bilimler Akademisi'nden Alexis Léontiev, Paris'e geldiğinde gerek Hélène gerek aynı dileğini ilettiği René Zazzo onu Alexis Léontiev'le birlikte yemeğe davet etmişler. Yemekte Zazzo o sıralarda gündemde olan Gagarin'in uzayda dolaşmasına gönderme yaparak

konuşurken, Lacan atılmış ve "Kozmonot sözünün yanlış olduğunu kozmonot diye bir canlının olamayacağını anlatmaya koyulmuş. Léontiev bunu, Lacan'ın Rusya'nın uzaya gittiğine inanmadığını vurgulamak için söylediğini zannederek, Lacan'ın sözlerine itiraz etmiş. Oysa Lacan bilim tarihi açısından Eski Yunan'da uyumlu bir evrene inanıldığı için buna kozmos denildiğini, oysa Galile'den bu yana böyle bir uyumlu evrenden söz edilemeyeceğini kastetmek için böyle bir atılımda bulunduğunu belirtmek üzere sözlerine şöyle devam etmiş: "Efendim, demiş "kozmonot diye bir şey olamaz çünkü kozmos yoktur zaten. Kozmos sadece insan zihninin bir varsayımıdır. Zazzo'ya "Arkadaşınız hep böyle mi konuşur? diye soran Léontiev, bir daha da Lacan'ın adını bile anmak istememiş. Lacan'ın da Rusya hayali kursağında kalmış. Daha önce tam Melanie Klein'la tanışacakken ona verdiği çeviri sözünü tutmayan, bu yüzden Melanie Klein'ın şimşeklerini üzerine çekip onunla tanışmayı başaramayan Lacan bu olayda da patavatsızlığının kurbanı olmuş.

Gerçi 1964 başında kuracağı okulun üye sayısı 1980'de Lacan okulu kapatmadan önce 680 kişiyi bulacak ve Lacan'ın psikanalize getirisi gitgide çoğalacaktır ama arada bir yaşadığı şeylerin tam hesabını bilemeyecek, kırıcı olmaya da başlayacaktır. Fransızca öğretmeni olarak çalışan bir kadın arkadaşım, kardeşinin ona psikanalize gitmeye başladığını ama bir süre sonra da bıraktığını anlatmıştı sözgelişi. Bu gitgide bir Lacan efsanesinin doğmasına da neden olmuştur bir yandan. "Légende (efsane) Latincede bir kişi üzerine söylenen değil aynı zamanda söylenmesi gereken anlamına geldiğinden bu tür efsaneleri Lacan'ın kendisinin de çoğalttığını belirtmemiz gerekir.

Peki, Yaşadıklarının Gitgide Efsaneye Dönüşmesinin Dışında Lacan'ın Öğretisinin Özellikleri Nedir? Şimdi Bunları Daha Ayrıntılı İnceleyelim.

B - ÖĞRETİLENLER

1) Tetikleyicilerin Yeri –Bilinçdışının Koşul Olduğu Bir Dilbilim– Bilinçdışı Formülleri:

Dili, Batı'da dilbilgisel açıdan incelemiş ilk filozoflar hiç kuşkusuz Platon ve Aristoteles'tir. Platon, isim fiil ayrımını gündeme getirmiş (ad, yüklem), Aristoteles ise bağlayıcı sözcükleri (edat, bağlaç vs.) bunlara eklemiştir. Ama derinlemesine bir dil araştırmasını başlatma onuru Batıda stoacılara aittir. İşareti ikili olarak ele alıp işaretin bir maddi, bir de manevi yönü olduğu üzerinde duran onlardır. Manevi, mana sözcüğünden yani anlamdan gelir. Onun için bu ikiliyi şimdilik bu biçimde konuşlandıralım. İkilinin birleşmesi sonucu ortaya çıkan söz elbette gerçekle tam bağlantılı değildir. Yani "Kaş dediğim zaman k+a+ş sadece Türkçeye özgü bir adlandırma, Fransızcaya geçsem "sourcil, Almancaya başvursam "Augenbraue, İngilizceye uzansam "eyebrow, Latincesini merak etsem "supercilium demek zorundayım. Bu arada Latincesinin Fransızcadaki sözcüğün kaynağı olduğunu da bilebilirim ayrıca, ama ne olursa olsun maddi destek veren elemanların "knin "snin "cnin, kaşın kendisiyle bir ilgisi yoktur. 20. yüzyıl başında stoacıların ayrımlarını yeniden dile getirerek dilbilimi kuracak olan Saussure, bu duruma "keyfilik adını veriyordu. İşaretlerin gerçekte gönderme yaptıkları nesnelerle bir ilişkisi yoktur. Bu arada "kaş derken kaşı göstermeme filan da gerek yok. Onun için 60'larda Türkçeye İstanbul Üniversitesi'nin "gösterge, Ortadoğu Üniversitesi'nin "im diye çevirmeyi önerdiği Yunancada "sema, Latincede "signum, Latin dillerinde "sign, "signe vs. gibi karşılığı olan sözcüğün "işaret olarak kalmasını öneriyoruz. Daha doğrusu bu kitapta bu sözcüğü kullanacağız çünkü "kaş derken herhangi bir gösterme olayı yoktur. "İm de "anlam anlamına gelen bir sözse eğer (hiç inanmadım buna) "işaretin "anlam boyutunun dışında bir de maddi yönünün bulunduğu bu adlandırmayla güme gider. Daha önceleri "imge sözcüğü için geliştirdiğimiz sakıncalar burada da geçerlidir.

Şimdi başta Georges Mounin olmak üzere birçok dilbilimci, Lacan'ın dilbilim kavramlarını kullanmasına itiraz etmişlerdir. Hiç kuşkumuz

olmasın, Lacan onları işine geldiği gibi kullanmaktadır. "Bilinçdışı dilbilimin önkoşuludur diyerek Lacan bu özelliği de vurgulamaktadır. Dilbilimciler dili hep bilinçli bir öznenin ne dediğini bilerek kullandığını varsayarlar oysa Lacan'a göre bilinçdışının bir tanımı da "öznenin aslında ağzından çıkanı kulağının duymamasıdır. Dolayısıyla dilbilimde hep birbiriyle beraber giden işaretin maddi ve manevi yönünü Lacan birbirinden ayırır. Dahası bu maddi yönün sadece dilde değil bütün işaret sistemlerinde yani bilinçdışında da geçerli olduğunu, ayrıca özerk olduğunu iddia eder. Çünkü bu elemanlar öznenin oluşumunu belirlemektedirler, onların tetiklemesi olmasa özne başkalarıyla ilişkiye geçemez, onları duyamaz. "Aga, gigi, agu vs. diye diye büyüyen bebek için onlar önceleri anlamları bile olmayan birer dayanaktır sonra yavaş yavaş başkalarının yönlenedirmesiyle kapı, kaya, kar, kadın, kaş vs. gibi anlamlar ortaya çıkar. Bunlara "gösteren adını vermek çok yanlıştır çünkü hiçbir şey göstermedikleri için zaten özneyi bir zincirleme dünya oluşumuna iterler.

Biz bu kitapta bunlara "tetikleyici adını veriyoruz (signifiant, Fransızcada "sign ve "facere yani "işaret ve "etmek, yapmak, başlatmak, tetiklemek anlamlarına gelen iki sözcüğün birleşmesiyle oluşan fiilin fiilimsisinin geçmiş zaman, yüklemin ortaç halidir. Eski Yunan'da Platon bunlara iki arada bir derede oldukları için "metaksis yani "katkıda bulunan ya da "ortada yer alan adını vermiştir, Arap dilbilimcilerin "fiilimsi Türk dilbilimcilerin "ortaç demeleri buradan kaynaklanır).

"Tetikleyici diyoruz çünkü bunlar dil söz konusu olunca harf olabilir ama dilbilimde hiç yer almayan birtakım ilişkilere girerek, başka yerlerde de bulunabilirler. Sözgelişi sessizlik de bir "tetikleyicidir, bir yalan da. (Geçen gün doktora gittiğimde bana, "sıcak da bu hastalığınızı tetikleyebilir demişti de oradan kaptım zaten bu sözcüğü), eğer Lacan yalnız konuşan varlıklarda bilinçdışı vardır diyorsa ve bu bilinçdışının bir dil gibi yapılandığını söylüyorsa bunun anlamı şudur: İnsanda konuşlanan özellik kastedilen anlam değil harfin, "tetikleyicinin kendisidir. Uzun zaman sessiz duran birisi için, acaba bana ne demek istiyor diye kendi kendime sorabilirim. Çünkü bu sessizlik kızgınlık, küskünlük, fırçalama gibi anlamlara açıkken bir de tam tersine neşe, heyecan barındırabilme anlamlarına sahiptir. Hatta bunlarla ilgisi bile olmayan yorgunluk, bananecilik gibi yönlere de yelken açabilir. Demek ki bu sessizlik çok anlamlı demektir ve benim benliğimde birçok şeyi tetikliyor anlamını taşır. Sadece susmak değil fanteziler

geliştirmek, hayallere kapılmak vs. de tetikler bizi. Bilinçdışımız böyle oluşur.

2) Tetikleyici –Verilen Anlam İkilisi– Denilen ve Deyiş Ayrımı

İşaretin tetikleyen yönüne ters bir de anlam, "işaret edilen tetikleme aracılığıyla kastedilen anlam vardır. Buna da sadece "verilen anlam diyebiliriz. Signe + facerenin birleşmesi Batı dillerinde Latinceden başlayarak anlamı olmak, anlamına gelmek, anlam vermek demek olmuştur Böyle olunca da bunların sadece kavram olduklarının üzerinde Saussure'ün niye durduğunu anlarız. Oysa bunlara "gösterilen deyince Türk öğrenciler sık sık gösterilenin niye kavram olduğunu soruyor çünkü dilimizde gösterilen gerçeğin kendisi anlamına gelir elbette.

Şimdi son bir noktanın üzerinde daha duralım. Lacan'ın Fransa'nın yetiştirdiği en büyük dilbilimci diye nitelediği Emile Benvéniste, Saussure dilbiliminin açamadığı bir soruna önemli bir çözüm sunmuştur.

Stoacılar işaretin iki boyutuna bir de işaret ettiğimizin gerçekteki karşılığını, ayrıca onun üzerine "denileni ekliyorlar ve işareti dörtlü olarak ele alıyorlardı. "Denilenin Yunancası "lekton. Latin dillerine çevrilmesi zordur aslında. Bizde tam karşılığı var: Denilen. Deminki "kaş örneğini ele alacak olursak "kaş yaparken göz çıkarmayayım dediğimizi düşünelim ya da birisi üzerine "kaş yaparken göz çıkardı diyelim. Şimdi burada "denilenin kaşla da gözle de tam bir ilişkisi yoktur. "İyi bir şey yapayım derken işi daha da berbat etti, bu deyimin "denilenidir. "Denilen demek her zaman o sözün açık anlamı değildir. Hıyar derken bir kişi üzerine olumsuz, derya gibi derken olumlu değerlendirmelerimizdir dile gelen. Bütün bunlar dilin çok boyutlu olmasını "denilenin ne olduğunu anlamamız için yorum gerektiğini gösterir. Saussure dilin bu yönünü –hiç kuşkusuz Hıristiyan geleneğinin bu dörtlü işaret yapısını budayıp üçe indirdiği için– yapısal dilbilim araştırmaları kimi konularda yetersiz kalıyordu. İşte bu duruma çare bulmak için "lekton da Fransızcaya çevrilemediğinden Benvéniste –11. yüzyıldan beri Fransızcada kullanılan– yine felsefe kökenli bir ikiliye başvurmuştur. "Denilmiş olan ("énoncé, İngilizceye "statement diye çevriliyor) yani konuştuğum ya da yazdığım zaman ağzımdan ya da kalemimden artık çıkan ve geri döndüremeyeceğim bir şekilde söylenmiş olan, bir de bunu söylerken yaptığım tonlamalarla, el işaretleriyle, ünlem ya da soru işareti gibi yazı işaretleriyle kastettiğim anlamı verme tarzım yani

Türkçesi "deyişim (şimdiye kadarki Türkçeye çeviriler hiç kuşkusuz tartışılabilir ama bu ikili için Türkçede önerilen sözcesözcelem ikilisi, Türkçe diye bir dil var olduğundan beri inandırıcılığı olmayan bir ikilidir bence. Sözce nerden çıktı? "ce, Türkçede genel olarak zarf yaparken bu eke ne gerek var? Benvéniste, Fransızcada 11. yüzyıldan beri kullanılan bir sözcüğü ele alırken bu tepeden inme "sözcelem canavarı nereden çıktı? Bu çalışmada bunların yerine de "denilen ve "deyişi öneriyoruz[19]

Demek ki elimizde dörtlü yapılı bir işaret oluşumu var: "tetikleyici, "verilen anlam, "gönderme yaptığımız gerçek ve "denilen. Bu dörtlüde Lacan için önemli olan "tetikleyicilerin oluşturduğu zincirdir. Bunlar özerk yapıda oldukları için sürekli olarak canlandırma görevleri vardır. Özneyi canlandırırlar elbette, psikanalitik anlamdaki parçalanmış, kendisini ancak ayna evresinden sonra toparlanmış bir bütün olarak varsayan özneyi. Ama bu özneyi onun istediği ya da isteyebileceği gibi bir başka özneye yöneltmezler. Yine bir başka "tetikleyiciye yollarlar. Bu yüzden Lacan "tetikleyiciyi şöyle tanımlar: "Bir tetikleyici bir başka tetikleyici için özneyi canlandırandır Bu mekik dokuma bir zincir olarak olageldiği için ortaya bir sorun çıkar. Bu özne zamanı nasıl yaşamaktadır?

3) Gerçek Olan–Hayali Olan–Sembolik Olan

Lacan'ın "benim özel adım dediği bu üçlü, öznenin zamanı nasıl yaşadığı, dünyayı nasıl kurduğu sorunuyla ortaya çıkar. Lacan, bu aşamada felsefeci kesilir: zaman Heidegger'in "Varlık ve Zamanda 1927'de gösterdiği gibi geleceğe atılan, dünyaya doğru yayılma sürecinde olduğu için de dünyayı tam olarak algılayamayan öznenin belirleyicisidir. Bir "tetikleyicinin etkisinde olarak "a diyen özne, ondan sonra bir ikinci "tetikleyiciyi dile getirdiği zaman arada bir mesafe kalır. İkinci tetikleyiciyi "n bir yandan söylerken bir yandan da artık "tetikleyicilerin birleştirdiği bir gerçeğe yönelir: Ana, sonra baba. İçinde bir şeyler gerilir sonra geri çekilir. Bu gerilip çekilen, kendisini zaman içerisinde veren öznenin zamanlamasını oluşturan şey nedir? Gerçek yani gerilen ve geri çekilen süreçtir. Bu süreci bir ikili yapı olarak birine aktarmaya kalkabilmesi için kendisinin hayalini de görmeliydi özne, bunu da ayna evresinden başlayarak görmüştür işte: bu da "hayal dir, bir "hayal ettir. Bir "hay Allah bundan başka bir şey değil midir acaba, ünleminde dile gelendir. Tevfik Fikret'in "yalnız bu ve yalnız bunun... dediği süreçtir: özne, hayal kırıklığına da uğrayabilir. Bu bitmişlik

sürecini benimseyerek orada "varoluşunu da yiyebilir, der Lacan. Lacan'ın Fransızcada yapmadığı sözcük oyunlarını biz burada yaptık çünkü bunları Fransızcada yapmak mümkün değildir, çünkü Fransızcada gerçek, sadece "res yani "şey sözcüğünden oluşmuştur, eşya gibi bir şeydir. Elbette Lacan'ın başka alanlarda yaptığı sözcük oyunları da Türkçede olmaz çünkü oradaki sözcükler o ikili anlamlara gelmez. Ama dilin iki anlamlılığı üzerinde durmadan bunları çoğaltmadan da Lacan'ın "tetikleyicilerden yola çıkarak gerçekleştirdiği bu öğretiyi anlayamayız. Hiçbir zaman bir sözcük oyunu sadece bir oyun değildir. Onun aracılığıyla kastedilen daima sadece dilin değil, gerçeğin de ikiye çekilebilirliliğidir. Eğer Freud bilinçdışının ürünleri olarak düşleri, belirtileri (semptomları), unutulan ya da sonraya bırakılan eylemleri sıralamışsa bunlarla, sözcük oyunlarını da yani bizim Fransızcadan alarak "espri dediğimiz ikiye çekme üzerine yapılan sürçmeleri de eklemiştir. Bunların ortak özellikleri düşlerin incelenmesiyle ortaya çıkartılmıştır. Çünkü düşler de Freud'un dediği gibi birer "hiyerogliftir. Yani onlar da bizde "tetikleyici mantığıyla ilerler.

Gerçek ile hayali koyduk ama hepimizin bildiği gibi bu durum bize yetmez. Çünkü konuştukça bize verili olan birtakım yasalara, bizi aşan öğrenmemiz gereken birtakım kurallara varırız. Sanki ipler başkasının elindeymiş gibiyizdir insanların oluşturduğu dünyada. Şu ya da bu biçimde oluşmuş ağlar vardır. İşte bunların toplamına da Lacan "sembolik olan adını verir.

Böylece aslında Freud'da bulunmayan ama onun "ikinci topiği diye adlandırdığımız üstbenaltbenben sıralamasından türeyen bir üçlü çıkarmıştır ortaya Lacan: gerçek olan, hayali olan, sembolik olan. Bu sonuncu sözcüğü Yunanca kökeniyle bırakıyoruz çünkü yapacağımız açıklamalarda bu köken bize gerekecek.

Felsefede Kant'ın üçüncü eleştirisi olan "Yargı Gücünün Eleştirisi'nden beri önem kazanan "sembolik olan üzerine düşünme, Kant'ın "güzellik ahlaklılığın sembolüdür demesiyle yeni bir ivme kazanmıştır. Sembolik, doğal bir düzen değil doğallık içerisinde insanın ayırıp yeniden anlam kazandırdığı bir alandır. Kant sembolün dolaylılığı üzerinde durmuştur. Alman idealizminde önemli bir yer edinecek olan Creuzer'e, 19. yüzyılın önemli bir incelemesi olan "semboller üzerine çalışmayı ilham edecek olan bu tartışmalar sırasında Hegel, "her türlü sembolik olanın sembolü Sfenkstir

diyerek Eski Mısır sanatını tarihteki ilk sembolik sanat örneği olarak görecektir. Dildeki bütün "tetikleyiciler toplamı değişik sembolleri yaratır. Lacan'a göre dillerdeki harfler de sözün yazıya geçirilmesinden çok kendilerine özgü bir yapıdan üretilmişlerdir. Lacan'ın hiç de sadece söze önem veren bir düşünür olmadığını kanıtlamaya çalışan Philippe Julien, bu konuda Çin uygarlığı uzmanlarından Léon Vandermeersch'e başvurur. "sözcük haznesini geliştirmek için kullanılan ilk araçlardan biri bir sözcüğü yazabilmek için ona ses olarak benzeyen başka birinin kullanılması olmuştur. "Sağ el anlamına gelen "yazı, "you diye okunur Çincede. Ama "kurban da "you diye okunur, "sahip olmak fiili de "you diye telaffuz edildiğinden bu ilkyazılar bu fiil için de kullanılmıştır Buradan yola çıkarak Vandermeersch "Piktografik yani resme dayalı yazıyla foneticografik yani sesi yazan yazı arasında temel bir ayrılık yoktur, der. Sümer uzmanı ve Fransızcada Gılgameş üzerine en derin incelemeleri yapan Jean Bottero'da aynı düşüncededir. "Bir resmi kullanırken Sümercede aynı sese bağlı birçok anlam olduğundan o resim artık nesnenin kendisini ona eş olan, başka anlamı olan bir nesneyi de dile getiriyordu. "Sembolik olan böylece dilde sesleri, bir de yazıda iz olarak, özellik olarak yazılı harfleri orta çıkarır. Kenarlarıyla birbirlerinden ayrılan bu harfler Lacan için bir başka açıdan da önem kazanacaktır. Bu önem şudur: Bu tür sembolizm sadece dili değil sayı saymayı da içerir. Sembolizm insanların bir iki diyerek nesneleri sıralamalarıyla başlamıştır. Bu arada Lacan'a göre insan topluluklarının önemli bir kavramı olan 1 (bir)lik de böylelikle de gündeme getirilmiştir (tevhid). Bu konuya geçmeden önce sembolle ilgili son Yunanca açıklamayı yapalım. Yunancada –Eski Yunanca– söz konusu sembol bizim "lades kemiği dediğimiz parçanın adıdır. İki kişi iddiaya tutuşurlar, birtakım kurallara uyacak, sözgelişi bazı sözcükleri söylemeyecek, bazı etkinliklerden uzak duracaklardır. Tavuğun kemiğinden bir parça alıp bahse tutuşurlar. Eğer olur da içlerinden biri bu kurala uymayan bir davranışta bulunursa öbürü hemen bu lades kemiğini göstererek yendiğini dile getirir. Sembol işte budur. Bir sözleşme sonucu uyulması gereken kuralları hatırlatan somut bir parça. Eski Yunan'da sonradan her türlü ikili anlaşmalarda, geri alınan, elde bulundurulan kanıt olarak gösterilen parça anlamına gelmeye başlamıştır. Bu açıdan matematikteki kısaltmalarda iki taş derken sadece iki sayısı bulunduğunda o da gerçekteki ikilinin sözgelişi iki taşın bir sembolü olmaktadır.

4) Birlik / Einziger Zug

Sembollerin ortaya çıkışı konusunda Lacan insanlık tarihinde epey gerilere gider. Şöyle ki Lacan mağara resimlerini yapan avcıyı düşünür ve onun her öldürdüğü hayvanı gelip bir işaretle belirtmesinin üzerinde durur. Her işaret aslında hayvanın bir özelliğini belirtir: Öldürülmüş olduğunu anlarız. Ama her seferinde bir çizgi çizmektedir avcı mağara duvarına. Bir çizginin yanında başka bir çizgi yine bir çizgi. Her biri bir hayvanı sembolize eder bu çizgilerin. Avcı iki üç yazmaz: aynı izi aynı belirtiyi durmadan tekrarlar. Lacan gerek sayıların gerek insan özel adlarının bu tür biricik olanı tekrarlama sürecinden çıktığını söyler. Freud, 1921'de yazdığı "Grup Psikolojisi ve Benliğin Analizi adlı makalesinde özdeşleşme sürecini incelerken "ikinci özdeşleşme diye bir süreçten söz eder: "eine partielle, höchst beschränke ist, nur einen Zug der. Lacan bu metni şöyle çevirir Fransızcaya: Söz konusu özdeşleşme "kısmidir, epey sınırlıdır, sadece bir özelliği alır. "Zug burada özellik olarak çevirdiğimiz bir sözcük (Fransızcada "trait unaire demiş Lacan) birleştirici özellik, hamle, çekme, nefes vs. de diyebiliriz. Özel adlar ve özel adlarla özdeşleşmeler de bu yolla olur. Bir hamlede bir özellik çekilir ve sanki çizilir.

5) Tetikleyicilerin Zinciri –Sembolik Olanın Ağı– Arzu ve Keyif

Birbirlerine bağlı bir akıl yürütmeler zinciri üzerinde yürüyoruz bundan böyle. Çocuk doğmadan önce her kültürde temelinde dil bulunan; ayrıca bu dilin yasayı veren, yasakları dağıtan, yaşayan özellikleriyle birlikte özel bir ad gibi etki yapan sembolik bir ağ vardır. Bu dolaylılıkla ancak "tetikleyiciler aracılığıyla karşılaşılır. İnsan yavrusu özne olma sürecinde dili tetikleyiciler aracılığıyla yazar (Türkçedeki bütün anlamlarıyla yazar yani buna hayal gücünden de birtakım özellikler ekler). Böylece gerçek onun için gitgide imkânsızın yer aldığı bir alan olur. Gerçek bir delik onun sembolik ağlarında bir yırtılmadır. Gerçekle karşılaşılınca bu yüzden belki de en iyi tepki çığlıktır. Öznellik parçalanmayı ama bu parçalanmayı özel ad ya da buna benzer işlevleri olan birleştiricilerle tamamlamaya çalışmayı getirir kendisiyle birlikte. Bu tamamlama süreci hiç bitmeyecektir. Hep bütün olmayan bir şey kalacaktır geriye. Teselli olarak belki de "keyif alma kalmaktadır. "Keyif Fransızcada "jouissance aynı zamanda "cinsel olarak boşalma demektir. Ama bu boşalma bir gerginliği de içerir. Cinsel ilişkide ancak benin idealiyle özdeşleşebilir özne. Bu yüzden cinsellikte oran

yoktur. Cinselliğin gerçekleşmesi bizi başkasına ulaştırmaz. Samuel Beckett'in yan yana mastürbasyon yapan kahramanları gibi bir yaklaşma söz konusudur. Kadın diye erkeğin cinsel fantezilerinde yer alan tam, özü aynılık içerisinde devinen bir varlık da yoktur. Kadının kendisi de keyfinin kâhyasını bu tam olarak keyif alamamakta bulur. "Keyif tam olamaz. Hep kâhyaları vardır. Bu yüzden de özne ancak "kastrasyon kayasına çarpınca anlam kazanır. Yani "hadım olma sürecini yaşayacaktır. Erkek kendi organını hep kaybetme korkusuyla yaşayacak, kadın da kendisi de böyle bir sürece girmeyi isteyecektir. Burada kadın, erkek sözcükleri sembolik de olabilir. Klitorisini bir erkeklik organı olarak hayal edip onu kaybedeceğinden korkan kadınlar olabileceği gibi, erkeklik organını bir vajina (Lacan AuluGelle adlı Romalı yazarın vajinaya etimolojik açıklama olarak "bebeğin haykırışı dediğini hatırlatacaktır Roma söyleminde) gibi algılayıp bir penise sahip olmak isteyen erkekler de olacaktır.

"Sembolik olan, yasa ve onun kâhyaları, hayali olan ayna ve ona benzeyen yüzeylerde, bu arada yüzlerde beliren, vücudumun bütünleyicileri (zannettiğim) parçaları, gerçek olan da içimde beni psişik olarak bölen bu gerilimleri yaşayan "tetikleyicilerin bana armağanıdır.

6) Nevroz–Psikoz–Perversion (Sinirlilik–Dış Dünyanın Dışlanması–Sapmalar)

Bu bölümdeki verilerle sonsuza kadar öneri, cümle, yapı üretebiliriz. Ama Lacan bunları ilk olarak ortaya çıkardığında son derece somut bir amacı vardır: "Psikozla nevrozu birbirinden ayıran nedir? sorusuna bir yanıt bulmak. Bu da aslında Freud'u Lacan'la birbirinden ayıran nedir diye de sorulabilir?

Lacan bu konuda diğer birçok noktada yaptığı gibi Freud'da da kendisinin vurguladığı psikotik özelliklerin altının çizildiğini söyler. Freud, kendisinin tanımadığı Schreber adlı paranoyadan ölen bir hâkimin güncesini okurken, onun birtakım şeyleri dışladığını belirtmiş, pek de altını çizmeden "Ververfung deyimini kullanmıştır. Lacan bu sözü oradan alır ve paranoyanın temel mekanizması haline getirir. Yani nevroz, bastırma, içe atma gibi bir yöntem izlerken psikoz tam tersine içerisine hiç almadığı bir şeyi sürekli olarak dışlamaktadır. Lacan önce dilbilgisinden örnek verir. Fransızcada Lacan'ın bu kavramı çevirmek için seçtiği sözcük olan forclusion, Pichon'un gramerci dayısıyla birlikte önceden verdiği bir

dilbilgisi örneğidir. Ortaklaşa yazdıkları bir kitapta bu ikili: Dreyfus davasındaki[20] gerçek suçlu Estarhazy öldüğünde bir gazetede çıkan haberde kullanılan bir cümleyi, örnek verirler. "Dreyfus davası artık kapanmış bir kitaptır. Onu asla[21] açmış olmaktan (hep) pişman olmak zorunda kalmıştır (Onu açmış olmaktan hep pişman olmak zorunda kalmıştır anlamında). Burada kullanılan "asla okuma olayının hiç gerçekleşmediğini hep dışta kaldığını vurgulamaktadır. Aynı söz bir de hukukta bir davanın düşmesini, o davanın hep dışarıya atılarak hiç gündeme getirilmeme durumunu açıklar (zaman aşımı ya da yetersizliklerden dolayı).

Dolayısıyla Lacan bu ayrıma dayanarak "öğretimin özü dediği bir formül geliştirir. Psikoz sembolik olarak dışlamaktadır bazı şeyleri, yok saymaktadır ama gerçekte bu yok saydığı şey onun önüne hep geri gelir. Nevrozun formülü de buradan kendiliğinden çıkmaktadır: Sembolik olarak içeri atılan yani bastırılan geri döner.

Peki, Schreber'in dışarı attığı nedir? Freud onun, karısını kıskanma sürecinde aslında kıskandığı erkeklere alttan alta gizli bir eşcinsel arzu duyduğunu, kendisinin küçükken annebabasını sevişirken görmesi sırasında anneyle özdeşleşmesinden kaynaklanan arzu, nefret, özdeşleşmeyabancılaşma karışımının onun geliştirdiği dünyayı kurtarma projesinde de ortaya çıktığını göstermişti. Schreber dünyanın içinde bulunduğu aşağılık durumdan kurtulmak için herkesin yok olacağı ama sadece kendisinin bir kereye mahsus olarak kadınlaşarak Tanrıyla sevişmesi sonucu ortaya çıkacak çocukların dünyayı kurtaracağına inanmıştı.

Lacan için burada dışlanan, sembolik yapıda hiç yer almayan şey baba adıdır. Biz Türkçede buna soyadı diyoruz ama Lacan Fransızcada ad yani "nom sözcüğünün son harfinin burundan telaffuz edilen bir harf olmasından yararlanarak (Fr. Nasale) bu "nomun söylendiği zaman aynı zamanda Hayır (non) anlamına geldiğini vurguladığından şimdilik bu adlandırma kalabilir. Schreber babayı, babanın adını dışa atmış, çünkü onu tehdit edici, hadım edici bir eleman olarak görmüştür. Ama bu dışa atılan gerçek de ona hep örnek olmuş, babaya tamamen bilinçdışı bir özdeşleşmeyle tekrar etmiştir (Tıpkı Hitler'in nefret ettiği babasıyla gitgide özdeşlemesi gibi). Bu zor durum psikotiğin gitgide dış dünyayla ilişkisini keser, onun her önüne gelen baba adının kendisi için bir tehdit olduğunu sanmasına neden olur vs. vs. Varlığını sürekli tehdit edici diğer varlıklardan korumaya çalışır (Elbette

hiç, "git babanla cinsel ilişkide bulun, böylelikle de kurtulursun diyemeyiz kendisine. Hem bunu hazmedemeyecektir hem de böyle bir tutum bir kurtuluş yolu değildir).

Nevroz ile psikozun böylece ikiye ayrılması aslında Lacan'ın gitgide Freud'da olmayan biraz da Hegelci demesek bile Alman idealizmi kökenli bir kültür kuramı geliştirmesini sağlayacaktır. Aslında kendisi bu konuda ne derse desin, Lacan'ın Freud'dan ayrıldığı bir noktadır bu. Freud biyolojik bir altyapıdan ayrılmayı pek düşünmemişken, Lacan kültürün doğadan ayrıldığını, doğallığını kaybetmiş yaratıklar olduğumuzu düşünür. Kökü Rousseau'ya kadar giden bu düşünce saptamasında Rousseau bu duruma üzülür, hayıflanırken, Lacan sadece kültür edinme sonucu ortaya çıkan tarihi insanlıkla bir tutar, saptar, bildirir, açıklar. Yeryüzündeki bütün psişik oluşumlar tarih içerisinde ortaya çıkan bilinçdışını kanıtlayan süreçlerdir. Zaten bunun böyle 19. yüzyıl sonunda Batıda birden belirmesinin nedeni 17. yüzyıldan Descartes, Galile'den başlayarak Batı kültürünün başka kültürlerde olmayan bilim öznesi üretmesinden kaynaklanmaktadır. Bilim öznesi, Fransızcada "le sujet de la science derken ikili bir okuma gerçekleşebilir söz konusu dilde. "Den ve "in için iki ayrı ek olmadığından da aynı zamanda "in ve aynı zamanda "den anlamına gelir): aynı zamanda bilim özneyi kurar, aynı zamanda özne bilimi. Belirtisiz isim tamlaması olarak kullanınca Türkçede böyle bir iki anlam kayması gerçekleşebilir.

Her türlü sapıklık aynı sadizm ve mazoşizm –ki Freud çocuk cinselliğinin en önemli iki özelliği olduklarını göstermiştir bunların– çocuğun analı babalı büyümesi sonucu anadan nevroz, babadan psikoz aşısı alınmakta, dolayısıyla bunların karışımı olan bizler ortaya çıkmaktayızdır. Böylece Lacan, Freud'un tam olarak söylemediği bir noktaya gelir. Psikanaliz bir normallik kuramı yapamaz. Psikanalizin amacı özneyi dünyaya uydurmak filan değildir. İnsanda Freud bütün bu yapıları devindiren iki ilke bulmuştur. Yaşama ve ölüm. Eski Yunan'daki iki yarı Tanrıdır bunlar: Eros ve Thanatos. Ölüm Lacan'da asıl "tetikleyicidir. Üçlüler o gündeme getirilince dörtlüleşerek bilinçdışının varlığına erişmemizi sağlarlar.

Lacan'ın İngilizceye birçok çevirisi yapılmıştır. Bunlardan yazılarını ve iki seminerini en iyi biçimde çeviren Belçika kökenli Amerikalı psikanalist Bruce Fink, aynı zamanda Lacan'ı her şeyden önce tedaviye getirdiği yenilikler açısından incelerken onun psikoz yorumunu şu şekilde özetler:

psikoz belirtilerini belirli bir kesinlik içerisinde yaşar. Nevroz kuşkular içinde kıvranırken psikoz Tanrının ondan şunu bunu istediğine, ertesi gün şeytanın yeryüzüne ineceğine filan kesinlikle inanır (Türkiye'de böyle kesinlikle psikozlarını dışa vuran bir yığın insana rastlıyoruz her gün televizyonlarımızda).

7) Lacan'ın Bir Başka Yeniliği de Sokratesçi Yanıdır. (Freud'a Olduğu Gibi Sokrates'e de Dönmüştür.)

Ama bu ikili bir Sokrates'tir. Hem söze değer verir hem yazıya. Lacan ömrü boyunca konuşmuştur ve elimizde bulunan birçok metin onun derslerinde öğrencilerin tuttuğu notlardan oluşmuştur. Yazılar metnini de Wahl ile birlikte yazılan bir metin sayarsak Lacan'ın Sokrates gibi sürekli karşılıklı konuşma, hitap sürecinde bulunmuş, bunların kayıt işini başkalarına, zamana, genel olarak her türlü başkalığa bırakmıştır.

8) Tekli Seminerler–Çiftli Seminerler:

Tekliler tetikleyiciler üzerinedir, çift olanlar ise özne üzerine. Kendisi tetikleyicilerin özneyi belirlediğine inanmaktadır zaten.

İlk seminer 1953–1954 yılında yapılmıştır ve tetikleyicilerin büyük başkasının ağ alanını oluşturmalarının, bunun sonucunda teknik olarak analizanın dilini ele alma zorunluluğu üzerinde durulur. Transbiyolojik bir alan olan insan kültürü, tetikleyiciler aracılığıyla varoluş ya da yüklem yargılarına ve buradan da olumsuzluklara neden olmaktadır. Freud'un Teknik Yazıları adını taşır.

İkinci seminer çift sayıların ilkidir, dolayısıyla özneye yöneliktir. "Freud'un Teorisinde ve Psikanaliz Tekniğinde Benlik incelenir. Benlik bölünmüş olarak alındığına göre merkezi yoktur. Bu merkez yokluğunda özne sembolik tarafından bir çağrı içerisinde oluşmakta, hayale kapılarak kendini oraya buraya atmakta ve gerçeği imkânsız olarak karşılamaktadır.

1955–1956'da "Psikozlar ile yine tetikleyicilere, yani Lacan'ın en çok yeni teori geliştirdiği alana ve bu alandaki dışlanmış olan baba adının tetikleme işlevini yerine getirememesinin sonucu tetikleyicilerin yabancılaştırıcı olumsuzluklarına geri döneriz.

Ertesi yıl "Nesne ilişkileri ve Freudçu yapılara özneye döner ve nesne ilişkilerini ilk gündeme getiren İngiliz psikanalistlerinin en büyük eksiklerinin, nesneyi hep tek yanlı incelemelerinden kaynaklandığını anlarız. Özneyle ilişkisi açısından nesne, eksikliğiyle anlam kazanır. Onn yokluğu öznede bugün var yarın yok izlenimini oluşturarak onu yokluğun koruklarıyla emzirir.

Bu çalışmada seminerlerin tamamının bir sunumunu yapmamız imkânsız olduğundan google'a "Le séminaire de Lacan yazan herkesin bunlara kolaylıkla uğraşacağını bildirmekle yetinelim.

9) Lacan'ın bir başka yönü de seminerlerinin 26 yıllık serüveni sırasında incelediği ve artık okuyucu ya da dinleyicinin neredeyse kapanmış bir öğreti haline getirdiği herhangi bir konuyu birden yeniden inceleyip ele alması, böylelikle o konuda da beklenmedik bir yenilik getirmesidir. Bir tek örnek vermekle yetinelim.

Biraz önce nevrozla, psikozun birbirinden nasıl ayrıldıklarını görmüştük. Ama dil açısından ele almadık onların ayrımını. Oysa bir de dilin en önemli özelliklerinden biri olan olumsuzlama, hayır diyebilme açısından da inceleyebiliriz.

Çocuğun büyüme aşamasında kız olsun, erkek olsun önce karınlarından çıktıkları anneye sonra da babaya olmluolumsuz yöneldiklerini biliyoruz. Bu aşamanın ilkine Oedipus, ikincisine hadım "kastrasyon adını veriyorduk. Niye kastrasyon diye sorduğumuzda yanıt hazır: Çocuk anneyi fallik zannederken bunun böyle olmadığını anlar. Fallik ille de erkeklik organı demek değildir. Kızda klitoris, erkekte penis anneye aktararak düşündükleri bir işlev görürken, organın çıkarılabilirliği, yani vücuttan ayrılabirliliği onları eksiklik düşüncesine, oradan kastrasyona götürür. Bu yüzden çocuk cinsel teorileri, annenin kastrasyonu olarak yorumlanabilir.

Ama sapık bunu yok sayar,

Nevrotik bunu inkâr eder,

Psikotik bunu dışlayarak atar,

Böylece bu üç eğilim, bir de hayır demenin üç ayrı yoluyla hem birleşirler hem ayrılırlar.

Bu arada bütün bu bölümlere birden dikkat edersek ortaya şu çıkar:

Ego, hayali olanın ürettiği onun çevresinde gelişen bir gerçektir oysa özne sembolik olanda belirir. Cinsellik ise gerçektedir elbette. Ben, bilinçdışı ve cinsellik arasındaki ilişkiler karmaşa yaratmaktadır.

C - METİNLER

Bu bölümdeki metinler önemli oldukları ama tamamını da çevirmemiz bu çalışmanın sınırları içerisinde imkânsız olduğundan bu öğretilenler bölümünde özetlenen konulardır. Lacan'ın tamamı çevrildiğinde ya da bu kitabın ikinci baskısında belki uzatılabilirler.

Psikanalizde Dilin ve Sözün Alanı ve İşlevi

(26-27 Eylül 1953 Yılında Roma Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde Sunulan Rapor.)

1) Öznenin psikanalitik açıdan kendini gerçekleştirmesinde boş söz ve dolu söz.

Psikanalizin amacı iyileştirme, yetiştirme ya da araştırma olabilir ama bunlar için elinde bir tek araç vardır: Karşındakinin sözü. Bu durumun sıradanlığı onun ihmal edilmesi anlamına gelmez. Neden mi çünkü her söz yanıt bekler.

Şunu göstermeye çalışacağız. Değil mi ki karşıda bir dinleyen vardır, sessizlikle bile karşılaşsa yanıtı olmayan söz yoktur, psikanaliz sırasında sözün işlevinin çekirdeği budur.

Sözün bu işlevinin ne olduğunu psikanalist bilmezken sözün çağrısının daha fazla etkisi altında kalarak ilk önce bir boşluğu dinler. Ve bu boşluğu kendinde bulup boşluğu dolduran bir gerçekliği de sözün ötesinde arar.

Böylece psikanaliz öznenin davranışını, öznenin ne demediğini bularak çözümlemeye çalışacaktır. Ama özneye bunun itirafını yaptırmak için bunun üzerine de konuşması gerekir. O zaman sözü yeniden bulur. Ama kendi yokluğunun algıladığı yankısı karşısında, sadece sessizliğinin ortaya koyduğu bozgunluğa yanıt vermekten başka bir şey yapamadığı için sözü de kuşkulu bir söz olarak kalmıştır.

Peki, öznenin söylediklerinin boşluğunun ötesine yaptığı bu çağrı nedir acaba? İlke olarak hakikate yapılan bir çağrıdır. Daha alçakgönüllü yapılan çağrılar bunun yanında hiç kalır. Aslında en başından beri ve tamamıyla bu çağr,ı boşluğa yapılan bir çağrıdır. Narsisizmin anıtını işin içine karıştıracağı, kendini beğenmişliğini ortaya koyarak başkasını baştan

çıkarmaya çalışacağı, ne olduğunu kendinin de tam bilmediği bir boşluğa yapılan bir çağrıdır bu. "Hep bildiğimiz iç gözlem değil mi bu! diyerek orta malı düşüncelerle yetinenler şimdi de oturup bunun tehlikelerini saymaya başlayacaklardır. Bu tür bir çağrının çekiciliğini daha önceden de tattığı için bunu yeniden kullanacaktır, diye düşüneceklerdir. Ne yazık ki bu gibilerinin kaybedecek zamanları yoktur. Hastayı kalkıp sizin divanınıza yollayıp bu derin ve güzel itirafları sizin duymanızı isterler.

Aslında bir psikanalist deneyim edinirken ilk önce bu tür çağrılarla karşılaşacaktır. Ve psikanaliz gibi bir bilimde iç gözlemden söz etmesi çok tuhaf kaçar.

2) Jean Hyppolite'in Freud'un "İnkâr Kavramı (Verneinung) Yorumu ve Buna Yanıt (1954)

(Lacan'ın Freud'un Teknik Yazıları Üzerine Saint Anne'da verdiği ilk seminerdir.)

Umarım Bay Jean Hyppolite'in lütfedip gelerek bu parlak sunumu bizlerin önünde yapması hem sizin hem onun nezdinde benim rica ederek onu buraya çağırmamdaki ısrarın ne kadar yerinde olduğunu gösterecektir.

Bir kere daha Freud'un bu metninden haberdar olmayan birisinin bile bu metnin her ne kadar iş olsun diye yazılmış, o zamana ve o yere özgü görünse de yorum disiplini adını verdiğimiz yönde hiç tükenmeyen zengin anlamları bulundurduğunu kanıtlamaz mı? Matematikçilerin sonsuz yüzeysel diyecekleri iki boyutlu metinlerden değildir bu. Zaten var olan bir söylemde değeri önceden belirlenmiş metinlerdir bunlar. Oysa Freud'unki bir söze aracı olan bir metindir ve bu söz de hakikatin yeni ortaya çıkışından başka bir şey değildir.

Bu tür metinlere yorumumuzun bütün kaynaklarını uygulamayı uygun görüyorsak, bunun nedenini hiç de öyle bunu yazmış olan kişinin özellikleri üzerine sorular sormak olarak görmüyoruz. Burada bunun örneğini gördünüz, edebiyat ya da tarih eleştirilerinde metinleri ille de yazarla ilişkileri içerisinde incelemek doğru dürüst bir psikanalistin gözünde metne direnmekten başka bir şey değildir. Oysa bizim aracımız metnin bize sorduğu sorulara onun yanıt vermesini sağlamak, böylece metni gerçek bir

söz olarak görebilmektedir; kendi terimlerimizi kullanacak olursak buna "aktarma değeri adını da verebiliriz.

Elbette burada metnin yorumlanması gerektiğini varsaymaktadır. Bir mesajın anlaşılması için kendi içinde geliştirdiği anlama ilkelerini uygulamaktan daha iyi bir eleştirme yöntemi olabilir mi ki? Metnin sahiciliğini en akıllı bir biçimde ancak böyle anlayabiliriz.

Aslında dolu söz, sözünü ettiği, konu ettiği şeyle özdeş olması ile tanımlanır. Ve Freud'un bu metni Bay Hyppolite'ın da açıkça gösterdiği gibi bizim psikanalitik alanın transpsikolojik özellikler gösterdiği tezimizi kanıtlamaktadır.

3) Freud'un "Şeyi

(7 Kasım 1955'de Viyana'daki Nöropsikiyatri kliniğinde sunulan konferansın geliştirilmiş şeklidir.)

Freud'un Viyana'da doğduğu evin önüne Viyana Belediyesi tarafından bir onur plaketi konulmasını Lacan kınamakta ve bu plaketin psikanalistler tarafından hazırlanmamasını psikanalistlerin Freud'a ihaneti olarak görmektedir.

Bu uygulamanın zamanının ve yerinin belirtilmesi.

Viyana'nın opera aracılığıyla sesini yeniden duyurmaya hazırlandığı bu günlerde her zamanki görevini heyecan verici bir tarzda yeniden ele alarak kültür açısından farklılıkları toparlamayı konserler aracılığıyla Freud'un "şeyi başardığı bugünlerde kendimi dışarıdan gelmiş biri olarak görmüyorum. Bu sefer Kopernik'in adıyla karşılaştırılabilecek bir bilgi devriminin gerçekleştirilmiş olduğu bir şehri seçmiş bulunuyorum: Freud'un buluşunun ebedi yeri burasıdır. Ve şunu söyleyebiliriz ki Freud'un buluşu, insan varlığının asıl merkezinin, bütün bir hümanist geleneğin zannettiği yerde olmadığını göstermiş olmasıdır.

Hiç kuşkusuz kimse kendi ülkesinde peygamber olmasa da peygamberlere karşı duyarsız olmayan ülkelerde bile ne yazık ki ölümlerinden sonra öyle bir an gelir ki artık onlardan söz edilmez. Böyle bir durumda gündeme gelmesi gereken güçleri biriktirmek yabancılara kalır.

İşte bu yüzden benim buraya gelerek Freud'a bir dönüş gerektiğini müjdelememin yabancı olmamla da ilgisi vardır: Burada yanımızda duran Dr. Alfred Winterstein Viyana Psikanalitk Derneği'nin başkanı olarak üzülerek bir skandala gönderme yapmıştır. Aslında bu skandal Freud'un kahramanca geliştirdiği eserini yazdığı bu eve konulan onur plaketini ona Viyanalı vatandaşları tarafından verilmiş olması değildir; skandal, geçimlerini Freud'dan sağlayan uluslararası derneklerin böyle bir plaketi koymaya tenezzül etmemiş olmalarıdır.

Bu kusuru bir belirti olarak almalıyız. Çünkü ortada bir ihanet vardır. Freud yer olarak burada sadece geçici bir misafirdi ama özenle korumamız gereken bize bıraktığı alan öyle berbat bir noktaya gelmiştir ki Freud'a dönüş ilkem, şu andaki psikanalizin gelmiş olduğu noktanın tam tersine geçmek gerektiğidir.

Freud'un mesajının ilk sesinin Viyana çanlarıyla birlikte yankılanarak uzaklara yayıldığı zamanlardan bu yana köprünün altından çok sular geçti. Birinci Dünya Savaşı, bu çan seslerini sağır kılarak zaten az kalsın herkesi boğuyordu.

Tam yeniden çalmaya başlamışlardı ki ikinci savaşın kışkırtmasıyla birçok insanın harcandığı bir noktaya gelindi. Ve çanlar sadece bu parçalanmalar için çaldı. Saldırıların hiç de tesadüf olmayarak nişan aldıkları Yahudilerin çoğu oradan oraya dağılırken Freud'un sesi bize bu çanlarla çatışmaların gürültüsünü, nefretin zehrini, savaşın telaşlı nefesini verdiği sıralarda geldi. Onların bindiği tren artık bizim dünyamızın sınırlarında duramazdı. Onlar öyle bir yere gittiler ki bu ülkede tarihin anlamını kaybettiğini bile söyleyemeyiz. Çünkü yankılana yankılana tarih orada sınırını bulmuştur –tarihin orada yok olduğunu zannetmek bile bir hatadır, çünkü birkaç yüzyıl içerisinde düğümlene düğümlene çok kısa bir ufuk çizgisinde uçurumu daha da ağır hale gelmiştir– ama tarihin kategorik bir ifade ile inkâr edildiği bir ülkedir bu. Oradaki bütün girişimlerin üslubunda kültürün bu tarihdışılığı kendini gösterir. Söz konusu ülke kuzey Amerika birleşik devletleridir.

Bu kültürün oluşturduğu toplumda takdir edilmek için yapılacak olan bu topluma asimile olup bu tarih dışılığa katılmaktır

4) Bilinçdışında Harfin Üstelemesi ya da Freud'dan Bu Yana Akıl (1957)

1- Harfin Anlamı

Başlığımız bile psikanalitik deneyimin bilinçdışında bulduğu özelliğin, sözün ötesinde dilin yapısında olduğunu gösterir. Bunun üzerinde durmamızın nedeni, zihinlerimizi hâlâ bilinçdışının içgüdülerin yeri olduğunu ortaya süren düşünceden arıtıp uyanık tutmaktır.

İyi ya, harf derken bunu nasıl anlamalı burada? Basbayağı harfi harfine almalıyız.

Harf derken somut söylemin dilden ödünç aldığı maddi dayanağı kastediyoruz. Bu basit tanımlama dilin, konuşan özneye hizmet eden vücut ve ruh işlevleriyle karıştırılmaması gerektiğini varsaymaktadır.

Bunun nedeni de şudur: Yapısı ile birlikte dil, her öznenin kendi gelişimi içerisinde ona girdiği andan çok daha öncesinde mevcuttur.

Bu arada üzerinde duracağımız bir nokta da şudur: Beyindeki sadece anatomik lezyonların neden olduğu afaziler burada harf adını verdiğimiz tetikleyici etkinin ikili yakasıyla iki değişik kusurun anlam yaratmada ortaya çıkmasını sağlamaktadır.[22]

5) Psikozun Olası Bir Tedavisi (1958)

IV. Schreber'in Tarafında

(Şimdi Schreber'in hezeyanın öznelliği içerisine girebiliriz.)

Daha önce söylediğimiz gibi fallusun anlamı öznenin hayalleri içerisine baba benzetmesi olarak girer.

Bilinçdışının oluşumları üzerine bu yılki seminerlerimizi izleyenlerin aşina olduğu bir formülü burada tekrar hatırlatacağız, "tetikleyicinin ekonomisinde bunun çok kesin bir anlamı vardır. O da şudur:

Tetikleyicinin ikamesi ya da metafor formülü:

$$\frac{S}{\$'} \cdot \frac{\$'}{x} - Æ\, S \left(\frac{I}{s} \right)$$

Burada büyük "Sler tetikleyicidirler. "X bilinmeyen anlamdır ve "s de metafor aracılığıyla gündeme getirilen anlam olup tetikleyiciler zincirinde "s nin "S^1in yerine gelmesiyle oluşur. "S^1in burada gösterildiği çizgi altına girerek yok sayılması benzetmenin başarısının koşuludur.

Bu baba adı benzetmesine de uygulanır. Burada da annenin yokluğu işlemiyle ilk önce sembolize edilen yere babanın ikame edilerek gelmesiyle oluşur.

$$\frac{\text{Baba ad›}}{\text{Anne arzusu}} \cdot \frac{\text{anne arzusu}}{\text{özneye bildirilen}} \quad \text{-Æ} \quad \text{baba ad›} \quad \frac{(\text{ A})}{\text{fallus}}$$

Şimdi öyle öznel bir konum düşünelim ki baba adının çağrısına karşılık olarak gerçek babanın yokluğu değil de – böyle bir yokluk tetikleyicinin varlığı ile birlikte epey uyum gösterir. Tetikleyicinin kendisinin eksikliği söz konusu olsun.

Böyle bir kavrayışa hiçbir şeyin bizi hazırlamadığını söyleyemeyiz. Büyük başkasında tetikleyicinin varlığı, sıradan yaşantısında özneye kapalı bir varlıktır. Çünkü sıradanlıkta zaten bastırılmış olarak (verdrängt) büyük başkası orada durmakta ve oradan anlam içerisinden yeniden canlandırılmak için ısrar etmekte; bunun için de tekrar otomizmine başvurmaktadır (wiederholungszwang). Freud'un birçok metninde kullandığı bir terimin bastırılmış olandan farklı bir bilinçdışı işlevini belirtmek için epey açık bir şekilde kullandığını belirtelim. Oradan aldığımız bu terimi psikozlar seminerinin çekirdeğinde kanıtladığım bir noktaya, psikoz fenomeniyle karşılaşınca Freud'un düşüncesinin içerdiği noktaya getirelim. Bu terim Verwerfung'dur.

Freud her türlü onaylamanın bejahung bir yüklem yargısı olduğunu göstererek bunun tersi olan varoluş yargısının inkâr olduğunu "verneinung göstermişti. Bu "verneinungun analitik deneyin öğesi olarak ortaya çıkarttığı her durumda yok sayılan tetikleyicinin, aslında bir yerlerde bulunduğu itiraf edilir.

Demek ki temel "bejahung da tetikleyicilere dayanır. Freud'un birçok metni her şeyden önce de Fliess'e yolladığı mektupların 52.'sinde işaret adıyla kastettiği onaylamanın anlaşılmasını sağlar.

"Verwerfung bizim için demek ki "tetikleyicinin dışa atılması olarak ele alınacaktır. Baba adı çağrıldığı zaman demek ki "büyük başkasında, bunun nasıl olduğunu sonra göreceğiz, sadece bir delikten başka bir şey bulunmayabilir. Bu delik benzetme etkisinin eksikliği ile fallik anlamın yerine karşılık gelen bir başka deliği kışkırtacaktır.

Sembolik eşitlik olarak "kız=fallusun İngilizcesi olan "girl=phallus Bay Fenichel'e, biraz karışık olmasına rağmen dikkate değer bir deneme ilhamı vermiştir. Bu eşitliğin kökeni hayali yollardan geçer. Bunlar da çocuğun arzusunun annenin varlıkyoksunluğuyla özdeşleşmesini sağlar. Elbette annenin kendisine de bu, yoksunluğun oluştuğu sembolik yasa aracılığıyla çok önceden girmiştir.

Hoşlarına gitmese de kadınlar gerçek dünyada aile ilişkilerinin temel yapıları içerisinde alışveriş nesnesi olarak iş görürler ve yeri geldiği zaman bu durum hayali olana da geçer. Bu arada sembolik düzende paralel olarak kendisini aktaran şey ise fallustur.

6) Tedavinin Yönlendirilmesi ve İktidarın İlkeleri

(10-13 Temmuz 1958, Royaumont'daki kollokyumda verilen bildiri.)

Kör bir yönlendirmeye hep açık olan bir iktidarın kötü niyet de içeren ilkesine doğru gelmiş bulunuyoruz. Bu iktidar iyilik yapma iktidarıdır, zaten hiçbir iktidarın başka bir amacı olamaz ve bu yüzden de hiçbir iktidar son bulamaz. Ama burada söz konusu olan şey başka şeydir, tek gerçek olan hakikatin etkileri üzerine hakikattir. Oedipus bir kere bu yola girdi mi artık iktidardan vazgeçmiş demektir.

Peki, tedavinin yönlendirilmesi nereye gitmektedir? Belki de bu soruya doğru dürüst bir yanıt vermek için tedavi yönlendirmede kullanılan araçları sorgulamak gerekir.

Şuna dikkat edelim:

1) Söz bütün iktidarlara sahip olduğu gibi tedavinin özel iktidarlarına da sahiptir.

2) Kurallar koyduğumuz zaman özneyi ille de tutarlı bir söyleme ya da dolu bir söze yöneltmekten uzak kalmalıyız ama bunları deneme özgürlüğünü ona vermeliyiz.

3) Bu özgürlük onun en az hoşgörüyle karşılayacağı bir özgürlüktür.

4) Psikanalizde talep tam da parantez içine alınan şeydir, analistin bu taleplerden herhangi birini yerine getirmesi söz konusu olamaz.

5) Arzunun itirafına hiçbir engel kalmayacağı için özne bu yöne doğru yöneltilmeli ve hatta kanalize edilmelidir.

6) Bu itirafa direnme son çözümlemede, arzuyla sözün uyuşmazlığından başka hiçbir işe yaramaz.

Bu önerilerin benim söylemimde yer alması birçok kişiyi, hatta benim seminerlerime gelen birçok kişiyi şaşırtacaktır.

Psikanalistin aslında birazcık da olsa talebe yanıt vermek için içi gitmektedir.

Dahası öznenin iyileşme talebi biçiminde açığa çıkan isteğine nasıl olup da yanıt verilmeyebilir? Haklı ya da haksız olarak otoritemizin onun bizde varsaydığı bir söylem ufkuna uygun olarak bizden bunu beklemeye hakkı da vardır.

Kendi kendimize ördüğümüz bu "Nessus gömleğinden[23] bizi kim kurtaracaktır: Psikanalist ortalığa yayılmış kurallara bakılırsa talebin bütün isteklerine yanıt vermektedir. "Psikanalitik Edebiyat adlı Augeias ağıllarının[24] birikmiş gübrelerini kim süpürecektir?

Yorumun sadece imaya dayalı erdemini yeniden bulup, varlığın ıssız ufkunu yeniden keşfedebilmesi için, psikanalist, bu bataklığın üzerinde Leonardo da Vinci'nin Aziz Jean tablosunda yaptığı gibi parmağını kaldırarak hangi sessizliği kendine ilke edinmelidir?

Söz konusu olan arzuyu ele geçirmekse ve arzu ancak harfi harfine ele geçiriliyorsa, göksel kuş olarak onu belirleyen harfin tuzaklarıysa, kuşçudan nasıl olur da her şeyden önce harflerden yani edebiyattan anlamasını bekleyebiliriz?

Freud'un yapıtında edebiyat o kadar önemli bir yer tutar ki aramızda Zürihli bir edebiyat profesörünün onun bu yönünü irdelediğini ve bunun önemini kim anlıyor?

Bunlar sadece göndermeler. Daha ileri gidelim, (psikanalistin kendi varlığının) kendi arzusuyla ilgili olanın ne olduğunu sorgulayalım...

Son bir bölünmeyle özne kendini logosa eklemiştir ve buraya yazılan son bölümde Freud varlık boyutlarına ulaşmış olan eserinin son ucunu bize vererek sonsuz (bitmez) analiz çözümünü önerirken ölüm oraya hiç sözcüğünü eklemiştir.

7) Kant ile Sade (1962)

[...]

Sade'ın fantazmının Hıristiyan etiğinin izleyicilerine daha yakın olduğu bizim yapı değerlendirmelerimizle çok daha iyi anlaşılır. Ama Sade benim yakınım olmayı her zaman reddetmiş bir kişidir.[25] Bunu bizim de bu durumu reddetmemiz için değil bu reddetmenin anlamını çıkartabilmek için hatırlatmak gerekir.

Biz Sade'ın kendi kötülüğüne orada bir yakınıyla karşılaşacak kadar yakın olmadığını düşünüyoruz. Bu özellik zaten birçok kişiyle ortak olarak paylaştığı, öncelikle Freud'da da bulunan bir özelliktir. Bunlardan haberdar olan kimselerin bile Hıristiyan buyruğunun önünden geri kaçmalarının tek nedeni budur.

Sade idam cezasını reddeder; bu bizim için çok önemli bir sınamadır. Çünkü bu cezanın reddinin mantığı olmasa da tarihi bize onun Hıristiyan bir erdem olan yardımseverliğini kanıtlamak için yeterlidir. Sade demek ki burada durmuştur; burada arzunun yasa ile düğümlendiği o noktada durmuştur. Eğer Sade'daki bir şey onu yasaya bağlı kıldıysa, Aziz Pavlus'un ölçüsüzce günahkâr olmayı sağlayan fırsatını orada yakaladıysa kim ona taş atabilir ki? Ama Sade daha ileriye gitmemiştir.

Bunun nedeni herkes gibi onda da nefsinin zayıflığından ileri gelmez, zihni çok aceleci davrandığı için yanılmıştır. Cinayeti övmek sadece ve sadece dolambaçlı olarak yasaya bağlılığın itirafıdır. Kötülük yapmak yüce varlığı korumayı sağlar. Bu tipik iktidar düşüne güvenirsek hata olur.

Açıklama:[26]

Nurullah Ataç "Ahlak konusunda yazdığı makaleye "Ahlak deyilince yine kimin başını yakacaklar diye korktuğunu belirterek

başlar. Ahlak buyruklarının birilerini susturmak için ortaya çıktıklarını gösteren güzel bir tutumdur bu. Yazısının sonuna doğru da "Marquis de Sade da ahlakçıdır diye de belirtir.

Hiç kuşkusuz Marquis de Sade da değişik formüllerle dile gelen bir tür kötülük ahlakı geliştirmiştir. Ama bir bakıma da aynı dönemde Kant'ın geliştirdiği ahlakı andıran bir yanı vardır: Sade öznenin hiç duygusal davranmamasını istemektedir. Özne tepeden inme buyruklarla hareket etmelidir. Kant da ahlakın buyruğunun patolojik olmasını kabul edemez. Duygulanmaya hiç yer vermeden ahlak buyruklarına boyun eğmek gerekmektedir. 20. yüzyılda Nazi deneyimi yaşayan Almanya'da bir sürü cinayet işleyen Edelmann, kendisinin Kant ahlakına uyarak bunları işlediğini Nuremberg mahkemelerinde itiraf ettiğinde ortalık karışır. Hannah Arendt onun yalan söylemediğini belirterek "kötülüğün sıradanlığı kavramını geliştirirken, M. Horkheimer ve T. Adorno, Sade ile Kant arasında bir paralellik kurarlar. Hemen hemen aynı yıllarda Lacan Sade'ın bütün eserleri için özel olarak kaleme aldığı bir incelemede –ki yayınlanmayacaktır– bu iki düşünürü beraber okur.

Kant'ın Pratik Aklın Eleştirisi 1788 tarihli bir metindir: Sade ise Yatak Odasında Felsefe'yi (La Philosophie dans le boudoir) 1795'te yayınlamıştır. Tarih açısından denk gelen bu aralıkta da Fransız Devrimi gerçekleşmiştir. Lacan, Aristoteles kökenli doğayı kaynak alan ahlak anlayışına karşı geliştirilen Kant ile Sade ahlak anlayışlarını da yetersiz bulacak ve psikanalize özgü bir arzu anlayışını Antigone den yola çıkarak geliştirecektir. Antigone her şeyden önce güzeldir, alımlıdır. Koro onun çekiciliğini vurgular. Eski Yunan'da –kalos kagathos– hem güzel hem iyi bağı vardır. Yunan kültüründe "agalma karşımızdaki kişinin içinde bir yerlerde var olduğunu sandığımız çekici yön, insanı heykel gibi durduran bir şeydir. Arzu, Lacan'a göre "agalmaya yönelir. Ama bu sadece güzel olanda mı vardır? Alkibiades Yunanistan'ın en yakışıklı delikanlısı, Sokrates gibi çirkin birinde bu "agalmayı bulup onun peşinden gitmektedir? Transfer üzerine yaptığı seminerin ardından Lacan bu arzuya yönelir.

9) Bilim ve Hakikat (1 Aralık 1965)

Şunu söylemeden geçemeyeceğim: Din ve büyünün tersine bilimde bilgi, iletilebilir.

Ama şunun üzerinde de ısrarla durmak lazım: İletişimin gerçekleşmesinin nedeni, böyle gelmiş böyle gider diye alışkanlığa boyun eğmekten kaynaklanmaz. Bilimde bilgiye atfedilen mantıklı deyiş biçimi iletişim tarzını da içermektedir, tam da bu tarz özneyi kendisine iliştirir, bağlar.[27]

Psikanalizde iletişim konusunun ortaya çıkardığı ilk sorun budur. Bunun bilimsel değerinin anlaşılmasına yönelik ilk engel şuradan ileri gelir: Hakikatle olan ilişkisini neden olarak bütün maddi yanlarıyla ele alırsak çalışmanın çerçevesinde bu ilişki ihmal edilir.

Bugün yola çıktığım noktaya tekrar dönerek sözlerimi bitireyim: Öznenin bölünmüşlüğü, bu nokta, bir düğümdür.

Freud'un bu düğümü nasıl çözdüğünü hatırlatalım: Fallusun gerçek doğasını ortaya çıkaran annede penis eksikliği olayıyla. Özne burada Freud'un dediği gibi gerçeklik karşısında bölünür; bir yandan gerçeklikte bir uçurumun açıldığını görür ve bir fobiye sığınarak bundan kurtulmaya çalışır; öte yandan fetişleri bu yüzeye koyup kapatarak penisin varlığını değişik bir yere götürse de yine korumaya çalışır.

Bir yandan [penis yok]un [yok]unu oradan çıkarıp paranteze alarak bilgi yok'a aktaralım. Bu da aslında nevrozun [tereddüt yok]uyla aynı şeydir. Öte yandan hakikat noktasını özneye hemen hemen her saat gösteren bu kum saatinin ondaki etkinliğini de tanımazlıktan gelmeyelim.

Bu arada bütün bunlardan şu çıkıyor: Fallusun kendisi öznede gönderme yaptığı eksiklik noktasından başka bir şey değildir.

Bu gönderme noktası aynı zamanda bizi bu yıl gitmek istediğimiz noktaya yöneltir. O da psikanalist olarak bizzat sizlerin karşınıza çıkan bu eksiklikte var olmaktan kaçındığınız noktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SON KUŞLAR

Güya Tanrının hep birlikte olalım diye çizdiği

Bir salon

Ben o salona varıncaya kadar

Tanrı yok –ne kadarda geçmiş aradan–

Salon ki otelin salonu yani

Ve dirilmiş ölüler ayakta

Bir ikon tasviri gibi

Ya da bir Bruegel tablosundaki çılgın

Belli bir zaman parçasını kımıldatıp da içinden

Sayısız zamanlara götüren

O birtakım adamlar

Ki artık ölü bile değil hiçbiri, değil de

Gelecek bir zamanı ısırır gibi

Kocaman dişleriyle

Avurtları, göbekleri ve falluslarıyla

Yani kaç yerinden delinmiş olmalı ki dünya

Dünya desem dünya

Değil desem değil

Yaralı bir hayvan gibi soluk soluğa

(Edip Cansever, Otel)

A - YAŞANILANLAR

"Yok oluyorum. Ölüm döşeğinde Lacan'ın söylediği son söz.

Sait Faik'in Son Kuşlar'ından "Soury niye bir ormanda canına kıymıştır acaba?

Stendhal, Fransa'da kendini bulamamaya başlamıştır son zamanlarında. Uzun süre kaldığı İtalya'ya o kadar hayrandır ki "Beni İtalyaya gömün diye vasiyet eder. Kendisini Milanolu olarak görür. Bu açıdan Lacan Stendhal'a çekmiştir. Gramsci üzerine incelemesiyle Fransa'da ün kazanan Marxçı kadın yazar Maria Antoniette Macciocchi, Lacan'ın kendisine şöyle dediğini anlatır. "Ah! Azizim! Şu İtalyanlar ne kadar da akıllı! Eğer ölmek için bir yer seçmem mümkün olsaydı ben Roma'yı seçer, günlerimi orada bitirirdim. Ben Roma'nın bütün köşelerini, bütün çeşmelerini, bütün kiliselerini bilirim... Roma olmasaydı da Venedik'le yetinirdim ya da Floransa ile: ben İtalya yıldızının altında doğmuşum.

1973 yılından başlayarak Lacan yeni bir aşamaya ulaşır. Kendisi buna düğüm, sonra da İtalyan tarihindeki soylu bir ailenin jenealojik canlandırmalarında yer alan özel düğümüne ilgi duyarak "Borromeen yani "Borromalı düğüm adını takar. Söz konusu olan, o zamana kadar çok gerilen, "gerçek olan, "hayal olan ve "sembol olanın arasını kapatmak, bunları eşit bir konuma getirerek aralarındaki olası birleşimlerin düğümünü yapmaktır. Bizim turistlere halılar arasındaki farklılıkları anlattığımız zaman başvurduğumuz bir açıklamadır bu. İran halıları sadece düz düğümle yapılır oysa Türk halısı için iki düğüm gerekir. Bu çift düğüm halıların üç boyutunu öyle bir düğümler ki birinin yerini oynatırsanız tamamı değişir. Psikanalist psikanalize gelen birinin düğümlenişini kendine özgü gelişimini anlamalı, bu düğümü çözmek için buradan müdahale etmelidir. "Borromée, "buone Roma yani "iyi Romalı demektir. 15. yüzyılın soylu ailelerinden birisi olan Borroméeler de iyi Romalı derken elbette iyi Hıristiyan olmayı amaçlamaktadır. Bu yüzden kendilerine seçtikleri arma üçlü bir yapı içerir. Bu öyle bir yapıdır ki onu oluşturan üçlüden bir tanesi çıkarıldığında

öbürlerinin konumu da bozulur. Lacan bunun Katolik inançlarıyla ilişkisini gayet iyi bilmektedir. Sadece ilahiyatla (teoloji) ilgili bir yorumla yetinilmemesi için de biçimsel bir düşünce olan matematiğe yönelir.

Bu müdahalelerin elden geldiği kadar matematikle ilişkili olmasını istemektedir Lacan. "Mathème (matem) adlı bir kavram uydurur.[28] İlk olarak 1969–1970 yılı seminerlerinde ele aldığı Wittgenstein okumalarının ona ilham verdiğini söyler. Bir de elbette LéviStrauss'un "matem yani "en küçük efsane öğesi kavramının. En küçük ya da en temel matematiksel birim ya da bilgiden yola çıkarak hazırlanan bir iki terim ve bunların herhangi bir hesap olmaksızın girebildikleri açıklayıcı ilişkiler söz konusudur. "Mathème[29] adını almaları da bu yüzdendir zaten. Harflerden oluşan matematiğin temelindeki birtakım gösteriş biçimlerini varsayan ama bir akıl yürütenler zincirinde matematiksel hesaba katılmayan demektir bunlar. Tetikleyiciyi "S, Bölünmüş özne "$, "a nesnesi de "a olarak gösterilir. Tetikleyicilerin yinelendiği durumlarda "tetikleyici yeni bir anlam kazandığından birinci anlamdaki "tetikleyiciye S1 ve daha çok bilgiye kayan zincirin bu ikinci halkasına da S2 diyebiliriz (Çünkü Fransızcada bilgi sözcüğü de "sovoir S harfiyle başlar). Lacan, Cantor üzerine yani kümeler matematiğinin bulucusu üzerine bir inceleme yapmış olan Daniel Sibony'ye ulaşır, onunla matematik çalışır. Ayrıca Lacan, bu dönemde resim koleksiyonunu da genişletmek istemektedir.

Lacan'ın 1968'deki gençlik olayları karşısındaki tutumu hep tek yanlı olarak yorumlanmıştır. Lacan'ın olan bitene hiç karışmadığı, bir bilge edasıyla olanlara tepeden baktığı söylenir. Lacan'în yaşamını ayrıntılı olarak yazanlar bile, onun 1968 gençlik olaylarını geçiştirdiğini düşünmektedirler. Bunun temelinde Lacan'ın 1968 gençliğinin kendisine bir usta aradığı ve bu nedenle de "histerik özellikleri aşamadıkları yorumu bulunur. Aslında Lacan, bu konuda gerçekten de kaba ve yüzeysel bir yorumda bulunmuştur. Bu da tıpkı Kafka'nın bir öyküsünde yer alan bir av hayvanının kendisini korumak için oluşturduğu bir düzeneğin, aynı zamanda tuzağa dönüşmesi gibi, Lacan için de bu yorum, kendisinin de katkıda bulunarak oluşturduğu bir tuzağa dönüşür (zaten "bütün söylediklerimde tuzak bulunur, diyecektir). Oysa bu yeni kuşak açıkça onu büyülemektedir, mirasını onlara bırakmaya yönelmiştir sanki. Üniversite söylemine o kadar karşıyken Vincennes, Paris VIII Üniversitesi'nde Psikanaliz bölümü açılmasını sağlar bu dönemde. En önemlisi de sadece gençlere yönelir, yeni kuşağın onu

anlamasını istemektedir. Kendisinin de onlardan öğreneceği çok şey olduğunu düşünmektedir. Bu ilişkilerden, aslında bu son dönemin Lacan'ı çıkacaktır. İlk olarak bir akşam yemeğinde genç bir kadın matematikçi ona "Borromée düğümlerinden söz açar. Lacan bu fikre balıklama atlar ve 9 Şubat 1972'de ilk olarak kendisinin seminerlerini izleyen kalabalığa "Borromée düğümlerinden bahseder. Söz konusu genç matematikçi Valérie Marchand'dır ama Lacan onun adını bile anmaz. Olay şöyledir: Borromée adlı Milanolu bir ailenin armaları yonca biçiminde üç yuvarlaktan oluşmaktadır; bu da hem Tanrıyla hem de bu ailenin üç dalıyla birleşmeyi gösterir. Reforma karşı savaşlarda Katolik olarak yer alan Charles Borromée, Papa IV. Pie'nin yeğeni olarak İtalya'da Protestanlığın yok edilmesi için epey uğraş vermiştir: Eğer bu üçlüden bir halka bile geri çekilirse öbürleri boş kalıp üçlünün birliğini bozmaktadır. İtalya'da Major Gölü'nde yine Borromée ailesinden bir kontun yaptırdığı Borromée Adaları da bulunur. Lacan'ın öğretiler kısmında açacağımız bu yeni buluş, onu artık ömrünün sonuna kadar meşgul edecektir.

30 Mayıs 1973'te Lacan'ın kızı Caroline bir trafik kazasında can verir. Caroline ilk çocuğu olduğu ve bu arada onu ihmal ettiğine inandığı için bu olay Lacan'ı yıkar. Bu nedenle babakız ilişkilerine –Judith de hâlâ onun adını taşıyamamaktadır sözgelişi– eğilir. Bu ve buna benzer bir iki olay onu son bir dörtlüyle ilgilenmeye itecektir. Öteden beri edebiyata, sanata, matematiğe verdiği önemin psikanalizdeki adı elbette "yüceltmedir bu son döneminde. Son kuşları son kozlarıdır bir yandan; sadece insanlardan oluşmaz. Edebiyat metinleri de işin içine girer. Sözgelişi, gençliğinde Ulysses romanını okurken tanışmış oduğu Joyce'un delidolu metinleridir son kuşlar aynı zamanda, Joyce bile tek başına yeterli değildir. Çünkü o da artık "ölü bir kuştur. Bu yüzden de Lacan, 1943 doğumlu genç bir ressama yönelir. Milislerin[30] işkence yaptığı liselerden birine, daha doğduğu yıl annesiyle kapatılan François Rouan'dır bu ressam. Onunla tanışmasıyla beraber sanat, şey, yaratma konularına bir daha dönecektir Lacan. Genç matematikçi Soury'ye ve topoloji konusunda birlikte çalışacağı Vaperau'ya da aynı ilgiyi gösterecektir. Bunlar hep 68 gençliğinin temsilcileridir: Edebiyat, resim, topoloji, matematik konularıyla Lacan, son bir uçuşa hazırlanacaktır. Bu onun ilk ve son dörtlüsüdür.

1) Edebiyat: Lacan, gençliğin yazarı James Joyce'a yeniden dönecek, bütün bir yıl (1976) boyunca seminerlerini ona adayarak "baba adıyla ilgili

düşüncelerini yeniden toparlayacaktır. Finnegan's Wake, yazarın son eseridir. James Joyce'un 17 yılda yazdığı ve 19 dil kullandığı Finnegan's Wake üzerine verdiği seminerde artık "symptomea daha geniş bir anlam yüklemeye başlar. Sözcüğün eski Fransızcada "Sinthome diye yazıldığını vurgular. O zaman "sin thom yani "evliya insan, "Saint Thomas yani 13. yüzyılın ünlü Katolik filozofu, "uzatmalı belirti gibi anlamlar kazanır kavram. Bu dönemde uydurduğu sözcüklerden bazıları "folisophie yani delilik bilgeliği ya da "delisefe, "affreud ajoyce yani "Freudsuz ya da "Joycesuz vs.'dir.

Joyce'un o dönemki Fransa'yla ve gençlikle ne ilgisi var diye sorarsak, yeniden Joyce'a eğilmesinin nedeninin birtakım genç incelemeciler olduğunu görürüz. Bunların en önemlilisi Jacques Aubert'dir. Aubert, Paris'te 1975 Haziran'ında yapılacak olan Uluslararası Joyce Sempozyumu'na Lacan'ın katılmasını ister, Lacan'ı buna zorlar, sonunda da seminere katılmasını sağlar. İngiliz edebiyatı derslerinde Lacan'ın kavramlarını zaten kullanmakta olduğunu söyler ona. Joyce'la ilgili "Symptome sunusuna çalışırken Lacan daha başka genç yazarlara Philippe Sollers'e, Joyce üzerine kapsamlı bir inceleme yapan Jean Paris'e vs. yönelir. Philippe Sollers hakkında şöyle diyecektir. "Psikanaliz için birtakım yazarlar okumak gerekir. Benim kadar okunulmaz olan Philippe Sollers'i[31] demeyeyim ama James Joyce'u okumak gerekir. Joyce'un "gerçek olan, "hayali olan ve "sembolik olanı harmanladğını buna da "sintom dediğini bu dönemden başlayarak savunacaktır. "Joyce'un herkesi meşgul edebilecek bir sanatçı olma arzusu, babasının onun için hiçbir zaman baba olamamasını telafi etmek için başvurduğu bir arzu değil midir?

2) Resim: Lacan, François Rouan adlı 1943 doğumlu bir ressamla tanışır. Onunla birlikte destek maddeleri üzerine gelişen bir resim tekniğine ilgi duymaya başlar. Daha doğduğunda annesiyle Milislerce hapiste tutulan Rouan, bu deneyim sonunda sadece örgülerle, dayanaklarla geliştirdiği değişik bir resim tarzı bulmuştu. Lacan bunlara en başından beri çok ilgi duyunca, kendisini psikanalitik yorumların içinde buluveren ressam daha farklı çalışmalara da yönelir.

Rouan'ın resimlerinin özel bir baskısı için Lacan'dan bir metin istenir. Lacan uzun uzun bu metni hazırlar. Artık yorgundur. Güç bela bitirebildiği bu metin yayıncıya yollandığında yayıncı metne itiraz eder: Sadece resim

ve sözcüklerden oluşan bir kâğıt yığınıdır bu. Metnin yayımlanmaması Lacan'ı çok üzer. Bu aslında onun yazdığı son metnidir: Titrek bir elle resimler çizmiş, sözcükler yan yana dizilmiştir. Ressamın ısrarı üzerine Lacan'ın metni kitaba girer ancak onun öngördüğü gibi tanıtıcı bir "önsöz olarak değil, mor mürekkeple ve kalitesiz bir kâğıda basılarak kitabın en sonunda yer alır. Lacan, Joyce'ta olduğu gibi Rouan'da da yaratıldığı, yazıldığı anda ele geçirilebilecek bir metne tanık olmayı istemektedir. Onlarda kendisini bulmaktadır. Joycse buna "work in progress (oluşum halindeki yapıt) diyordu. Lacan bunu, Rouan'da ressamın örme resim çalışmalarında bulmakta, bilinçdışını sanki hareket halindeyken yakalamaktadır.

3) Matematik: 68 gençliğinin komünist olması o zamanlar birçok kişide komün ideolojisi arzusuyla sonuçlanmıştı: Beraber yaşayıp beraber tüketmek ve kapitalizmin kimi ilkelerine karşı gelmek. Böyle bir cemaatte beraberce Michel Thomé felsefeci, Pierre Soury ise matematikçidir: Lacan'ın da son bilgi alacağı kişilerden olacaktır bu isimler.

Thomé "biz toplumsal intiharcılardık, şeklinde itirafta bulunacaktır sonradan Roudinesco'ya, "toplumu kökten reddediyorduk. Birçok arkadaşının dâhi olarak gördüğü, Lacan'ın "Witgensteindan sonra en önemli felsefe kitabını yazacak kişi olarak takdim ettiği bu kişi, ne yazık ki intihar edecektir.[32] Lacan, genç matematikçi Soury ile matematikmantık karışımı bir teknik oluşturarak son bir matematikle mantığı birleştirme çabasına atılacaktır. (Gerçi bu çaba, Soury'nin intiharıyla kötü bir şekilde bitecektir. Ama bu kadarı bile öğretisinin genel çerçevesini vermiş olacaktır.)

4) Topoloji: Fransızca bir deyimde denildiği gibi bütün bu "seferber edilen kavramlar, kişiler "Borromée düğümünü çözümsüz bırakacaktır. Lacan topoloji yoluyla son bir girişimde daha bulunmak ister. Yine 68 gençliğinden birisi çıkar yolu üzerine: Wapperau.

Bu genç "squad denilen yerlerde geçici olarak yaşamaktadır. Kimsenin daha önce kiralamadığı ya da bıraktığı boş dairelerdir bunlar. Lacan'ın seminerlerinde topolojiyle ilgili konuşmaları o yapacaktır: "Borromée düğümünü onunla birlikte çok çalışır Lacan. İnternette Lacan'ın seminerlerinde, onun sözlü müdahalelerine, incelemelerine bugün de ulaşmak mümkündür. Soury ile yaptığı hatayı onunla tekrarlamaz Lacan.

Onu "analizan olarak alır. Psikanalizini tamamlar. Böylece, Wapperau da psikanilist olur.

1975 sonbaharında Amerika'ya son bir yolculuk yapar. Kışkırtıcılığı onu yine şaşırtıcı sözler söyleyerek herkesi şaşırmak isteyen tavırlarında ortaya çıkar: ama Paris'teki kişilerdeki hiciv Amerika'da pek yoktur henüz ve Lacan ters anlaşılır. Sözgelişi MIT'de (Massachusetts Institute of Technology) dilbilimci Chomsky ve arkadaşlarının önünde, üstelik Chomsky'nin düşünce konusundaki bir sorusuna yanıt olarak şöyle der: "Beynimizle düşündüğümüzü sanırız oysa ben ayaklarımla düşünürüm, ancak o zaman sert bir şeyle karşılaşıyorum. Alnım bir yere çarptığı zaman, alnımın derisiyle düşünürüm. Yeteri kadar elektroenkefalogram[33] gördüm, biliyorum. Bir gram bile düşünce yok onlarda. Bu tür sözler onları o kadar şaşkınlığa uğratır ki Chomsky onu hep bir şarlatan olarak görecektir. Yale'de ise "Psikoz bir tutarlılık denemesidir. Hep tutarlı olmaya çalıştığıma göre ben psikotiğim diye başlayacaktır konuşmasına.

10 Ekimde 1980'de son hasta sunumunu SainteAnne'da yapar. 19801981 yılında artık iyice hastadır. Guitrancourt'taki köy evine çekilir ama bir hastalık onun Paris'e getirilip hastaneye yatırılmasını gerektirir. Hizmetçisi Gloria bu işle meşgul olur. Oğlu, damadı sonradan gelirler. Bir tümör vardır henüz her yana yayılmamıştır. Hastanede doktor iki yol var, der. Ya iki aşamalı bir ameliyatla yapay bir anüs takılacaktır ya da yeni bir sütür tekniğiyle bir tek kerede bir ameliyat gerçekleşecektir. Sonunda birinci yol yeğlenir ama bu da Lacan'ın sonunu getirir. Son sözleri "Ben inatçıyım, yok oluyorum, olmuştur. Tıpkı Freud'u acı çekmemesi için ötenaziyle öldüren Max Schur gibi, onun doktoru da ona rahatlatıcı ama öldürücü bir iğne yapar. İtalya'ya değil Guitrancourt'a gömülür.

Elbette cenazesiyle onun tarihi aslında yeniden başlar. Bereket okulun kapatmıştır ama seminerlerin çoğu daha yayımlanmamıştır. Bu işe soyunan damadı diğer Lacan'cılarca eleştirilecektir. Onlar stécriture (steno yazı sözcüklerinin birleştirilmesi) adlı bir girişime atılıp seminerlerin kendi ellerindeki sürümlerini yayımlayacak, bu yüzden elbette Lacan'ın maddi manevi haklarını yasal olarak elinde bulunduran damadına karşı geleceklerdir. Lacan'ın korktuğu başına gelmiştir. Freud öldükten sonra nasıl Freud'un kızı onun bütün öğretisini sahiplendiyse, şimdi de Lacan'ın kızı ve damadı aynı yolu izleyecektir. Bu arada biz kimi Lacan yorumcuları,

en başta da onun biyograflarından biri olan Elizabeth Roudinesco kadar Lacan'ın kızına ve damadına düşmanlık beslemiyoruz. Kendisi ne Anna Freud gibi dediğim dediklik etmiş ne de Yahudi düşmanı Jung ya da felsefe açısından epey zayıf bir birikimi olan Adler gibi psikanalizi zayıflatmaya uğraşmıştır. Lacan'ın ölümünden sonra kurduğu "Freudçu Dava adlı okulun yayınladığı dergide onun okulundan mezun birçok psikanalist de belirli bir düzeyi yakalamış, birtakım konuları da Lacan'a mümkün olduğu kadar sadık kalarak vermeye çalışmıştır. Hiç kuşkusuz 1960'ların Fransız solcu hatta Maocu gençlerindendir. Alain Badiou başta olmak üzere o zamanların birçok Fransız genci bu durumdadır. Bu damadın yani Miller'in İngiltere'ye gittiği sırada (Fransa'da çok sıkışınca, kendisi İngiltere ve Güney Amerika'da alan aramış bunda da başarılı olmuştur) yazıp çizdiklerinde arada bir tam olarak hazmedilmemiş ya da nasıl olup da birlikte hazmedilmiş gibi görünen epey heterojen öğe bir aradadır. Diyalektik maddecilik, Marxçı bir tarih anlayışı, matematik öğretiler, yapısalcı veriler, bilimci bir konum, birden gündelik ya da ilahiyat dallarına sıçramalar vs. (bu kusurlar Zizek, Badiou, Miller, Milner vs.'de ortaktır. Bu da hiç kuşkusuz bir kuşak sorunudur). Lacan'da bütün bunlar bir dehanın mührünü vurduğu bir dil kullanımıyla birlikte veriliyordu elbette. Müritlerde onun büyüsü elbette aynen yaşayamaz ama ben onların şeytanlaştırılıp kötü müritler olarak geri çevrilmelerindense, sınırlarının bilinerek okunması taraftarıyım. Fransa'da bir yığın Lacancı okulun ortaya çıkması ve bunların birbirlerini yemeleri de tarihte büyük bir adamın ölümünden sonra sürekli yinelenen bir olaydır. Bu, bir tür mesafe içerisinde bakılırsa düşüncenin var olma koşullarından birinin de parçalanma olduğunu gösterir.

Lacan'ın öldüğü 1981 yılında Almodovar, özgürlüğüne yeni kavuşan İspanya'da, daha ikinci filminden başlayarak psikanalize hınzırca yaklaşır. "Tutkuların Labirenti filminde şişman itici bir kadın "Ben Lacancı psikanalistim diye ortalarda dolaşmakta ve açık bir biçimde ona buna sulanmaktadır. Lacan aynı zamanda arzunun sonsuzluğunu göstermemiş midir?

Ne yalan söyleyeyim arzunun sonsuzluğu ve keyiflerimin kâhyalarını hep sarsma tutkum olmasa ona ilgi duymaz, bu kitabı da yazmazdım. Keyfinizin kâhyalarını siz de benliğinizden hareket ederek değil ama gerçekteki kıpırdanmalarınızdan yola çıkarak kovun. Cinsellik söz içermezse, söz cinsellik içermezse güdük kalır. Bunların birbirlerini tamamlamalarını

sağlayın. Ölüm itkiniz o zaman tam gaz yaşadıklarınızı öğretiye, öğretilerinizi yaşamaya dönüştürür... Ya da dönüştürsün yoksa Kafka'nın dediği gibi "Arayan bulamaz ama aramayan bulunur.

B - ÖĞRETİLENLER

Ankara'yı Galatlar kurmuştur. Tarihçilerin Yunanlılarla Fransızların (daha doğrusu Fransa'yı işgal eden Galyalıların) karışımı dedikleri bu ırk HintAvrupa kökenlidir. "Ang/ora yani "dar yer adını verirler oraya. (ora da belki yer demektir). Bugün bildiğimize göre HintAvrupa kaynaklı bütün dillerde bu "ang, ank sözcüğü "dar anlamına gelir ama bir süre sonra sadece maddi değil aynı zamanda da manevi bir değer kazanmıştır. Türkçedeki birtakım deyimler bizim de aynı yolu izlediğimizi kanıtlar: dilimizde daralma, psişizmin ruhumuzun daralmasıdır. Endişe, kaygı, rahatsızlık hep bir daralma olarak anlatılır.

Bu daralmayı Lacan "İlk olarak Endişe (Angustia'dan Angoisse) adlı seminerinde incelemişti. SainteAnne'da yaptığı son seminerdir bu. 1962–1963 tarih aralığında gerçekleştirilen bu seminer hâlâ ancak internette bulunabilen bir metindir. (Biraz önce anlattığımız nedenlerden ötürü kitap olarak Miller'in hazır edip yayınevine teslim etmesinden önce yasak olduğu için metinleri kaydedenler ancak internete vererek bu problemi çözmüşlerdir. İnternet konusunda birçok açıdan Fransa'nın tutuculuğu belki böylece kırılabilir. İnternette kimi Fransız yazarların ancak İngilizce metinlerinin bulunması Fransızca olarak yayınlandıklarında hukuk açısından yasal olmamalarından kaynaklanıyor.)

Bu son döneminde Lacan bu konuda olsun diğer konularda olsun ne gibi yenilikler geliştirmiştir? Herhalde bunlar önemlidir ki kendisi de "Roma Söylevinde Sözün Anlam ve İşlevi konuşmasıyla alay etmekte "Sözün uydurması ve şarkısı demektedir. Buna iki yanıt verebiliriz:

1) Lacan topolojiye yine eskisi gibi değer vermeyi sürdürmüştür ama bir yandan bunlar çoğalmış, öte yandan düğümler aracılığıyla yapılan topolojiler ön plana çıkmıştır. Seminerlerinin internetteki kayıtlarında son dönemlerde onunla birlikte çalışan Wapperau'nun da metinleri okunabilir. (Bu özellik müritlere de yansır: sözgelişi 7 numaralı "endişe seminerini inceleyen Arjantinli psikanalist Roberto Harrari kendisi de sürekli şemalara başvurur; endişenin yerini, özelliğini, başka kavramlardan onu değişik kılan yanlarını açıklamak için yirmiye yakın şema kullanmak zorunda hissetmiştir kendini. Ayrıca "Lacan'ın Endişe Üzerine Semineri adlı çalışmasında "dar sözcüğünün İspanyolcadaki karşılığının "endişeye

benzerliğini de o vurgulamıştır. Sanırım etimolojik bir araştırma yapmadığı için zaten bütün Hint–Avrupa dillerinde sözcüğün aynı kökten "angtan geldiğini görememiştir.)

Topoloji konusunda yeni önerileri vardır. Önceleri geliştirdiği "Moebius şeriti, "Klein bardağı vs. yerine şimdi "Boromée düğümlerini önermektedir...

1972 Mart'ından başlayarak yani bu Boromée düğümlerinden hemen sonra cinsel kimliklerle ilgili "mathémeler arar. Bunlara cinselleşme formülleri adını verecektir.

Bilindiği gibi Aristoteles kökenli mantığı Porpyre vs. geliştirmiştir. Bundaki evrensel tekil vs. gibi kavramlarla birtakım kareler –sonuncusu yapısalcı araştırmacı Greimas'a ait olan– oluşturulmuştur. Tam olarak mantık uygulaması olmadığı için bir de "particulier karşılığında Türkçede önerilen "tikel yine akıl karıştıran canavarlardan olduğu için, ayrıca Fransızcada "particulier sıfat olarak kullanıldığında bu anlama geldiği için "özel diyoruz (lisede değil üniversitede birçok öğrencinin tikelle tekili birbirine karıştırdığına, birçok öğrencinin tam olarak anlamlarını çıkaramadıklarına tanık oldum. Sanırım tekile paralel olarak bir tür serbest çağrışımla üretilen tikel bir şey tetikleyemiyor kimsede).

Şimdi bütün erkeklerde fallus vardır evrensel önerisini (tümel demeyelim şimdilik) şöyle yazabiliriz: her x için Ph işlevi x'e uygulanır. Bunun tersi şöyledir: "Her türlü "x için "f işlevi, o "xe uygulanmaz. Bunu önceki formülle karşılaştırırsak evrensel olumsuz bir öneridir. Bu iki formül kadın erkek ayrımını verirken buna iki tane öneri eklemeliyiz. Birincisi olumsuz özel: İnsanlar evrensel olarak hadıma boyun eğen bir kümeyi oluşturur. Bir tek insan bunun dışında tutulabilir o da Freud'un Totem ve Tabu'da anlattığı hord (Batı dillerine Türkçedeki ordudan geçmiş bir sözcük) başkanı sembolik baba. En azından biri bunun dışında olmazsa küme anlam kazanamaz. Bu en azından bir'e enazbirinsan (hommoinzin) adını takar Lacan. "Ensest yani "aile içi ilişkiler yasaktır, keyife bir türlü ulaşılmaz ama bu keyif tutkusu en azından bütün insanların çevresinde birleşebilecekleri bir mutlak keyif arzusunun peşinde koştuklarını ortaya çıkarır.

Son öneriye "çift olumsuz özel öneri diyebiliriz: "fallik işlev kuralının dışında kalan bir x yoktur. Bundan şu sonuç çıkar: Kadınlar için keyfe sınır

yoktur. İşte bu yüzden de Sadece Kadın, la article'ini kadın sözcüğünün başına koyarak anlayabileceğimiz bir kadın (Türkçeye çevrilemeyeceği zannedilen bu küçük söz bir çok durumda Batı dillerinde kavrama öyle bir nüans katar ki bir şekilde bir karşılığını bulmamız gerekir) yani evrensel bir öz olarak bir kadın, erkeklerin kadın derken varsaydıkları hep kendine aynı kalan bir kadınlar topluluğu yoktur. Kadın bu durumda tam olmayana bağlıdır. Bu iki cinsel süreç arasında da bir birleşme olamayacağı için "cinsel oran diye Türkçeye çevirmenin daha doğru olacağı bir karşılaşma yoktur. Cinsellik iki kişi arasında hep –Türkçeye Fransızcadan geçen bir espri yapalım– kel alaka kalan bir süreçtir.

Sanayi toplumu baba işlevini azaltmıştır, –Lacan ‘ın daha aile yazısında ortaya sürdüğü bir iddia idi bu– fallus işlevi zaten epey kırılgan bir işlev olduğu için kadının gücünün de birçok durumda ezici olacağını da böylece vurguluyordu kendisi. Kadın üzerine incelemelerin ancak günümüzde farkına vardığı bir özelliği, erkeğin kendisinin bir fallus işlevini yerine getireyim derken ezilmesini Lacan bu formülerle de dile getirmiştir. "Timsah çenesinde her an ağzını kapatabilip çocuğu yutabilecek bir anne kadında bu yüzden belirebilir.

2) Keyif kavramı öne çıkmıştır. Daha doğrusu endişenin arzu ile keyif arasında yer aldığını söyleyen Lacan bu üçlüye dördüncü olarak da "aşkı ekler ve şöyle bir formül önerir. "Aşk arzunun keyfe tenezzül etmesini sağlar. Bu keyif nedir? "Yüceltme niye bir nesneyi şey düzeyine getirmektir? Burada Lacan'ın felsefeyle ve yüceltmeyle ilgili önerisi yer alır. Yüceltme Freud'da ya da Freud'un yolundan gidenlerde sadece cinsellikle ilgili arzunun toplumsal alanlara kaymasıyla elde ediliyordu. Kuramsal açıdan incelenmemişti. Oysa Lacan "yüceltmeyi keyif vs. ile beraber alır. Ama önce bir iki kavramı daha açmamız gerekir:

a) "a nesnesi nedir? Lacan Freud'a geri dönüşü önerirken gündeme getirdiği bütün kavramların zaten Freud'da önceden bulunduğunu iddia etmişti. Bu duruma uymayan tek bir istisna vardır. O da "a nesnesi, Lacan'ın çevrildiği bütün dillere kendisinin önerisi üzerine böyle çevrildiği için sözcüğü biz de böyle bırakıyoruz. Ama aslında oradaki "anın "başka sözcüğünün ilk harfine gönderme yaptığını biliyoruz. Bir yerde tam Türkçe bir karşılık bulmaya çalışsaydık "başkalaştırıcı nesne diyebilirdik. Bu

özelliği unutmadan yine de "a nesnesi diyelim çünkü "a, alfabenin ilk harfi olarak aynı zamanda temel bir yapıya gönderme yapmaktadır.

Öznenin bölünmüşlüğünü görmüştük. Psikanalizin bu temel savı öznenin söyledikleriyle bildikleri arasında bölünmüş olmasından kaynaklanır. Bu yüzden onu S$ olarak yazarız. Peki özne bölünmüşse onun karşısına konulan nesne, nesnelliğe uzanan yolda karşılaşılan nesne nasıl olup da bu bölünmede yer almaz? Burada çok gerilere, çocuğun doğduğu anlara doğru geri gitmemiz gerekiyor. Çocuk bir süre annesinin memesine ya da ona benzer bir şeye olan bağlılığını sürdürdüğü çünkü 6 aylık olana kadar zaten dışarıda olduğunu bile bilmemektedir. Ama ancak sütten kesme, memeden ayrı durma vs. gibi vücudundan bazı şeylerin koptuğu, ayrıldığı zaman kendi vücudunu algılayacaktır. Hele hele ağız (oral) döneminden sonra gelen anal dönemde dışkılamaya dikkat kesilecek ve dışkılananı hep kendi vücudunun verdiği kayıp olarak görecektir. Bir sonraki fallik dönemde ise bu sefer erkeklik organının kopacağını düşünerek erkeklik, klitorisin yetersizliğiyle karşılaşıp, bir ayrım görerek kadın olacaktır (Lacan'da bu gözlemler hayal düzeyinde yaralayıcı olabilir yoksa sembolik kastrasyon olumlu bir süreçtir). Ne olursa olsun bu gidiş gelişlerde kaybolan bir nesne eksikliğini duyurur. Bu nesne somut olarak ele alınırsa meme ya da dışkı ya da fallus olabilir ama aynı zamanda teorik düzeyde öznenin yoklukla, yok oluşla, kaybedişle karşılaşmasının sonucudur. Bu kaybolan nesne bir süre sonra özneyi gitgide başkalaştıracağı ve ayrıca bu kaybolma süreci onda arzunun nedeni olarak işlev göreceği için ona "a nesnesi deriz. "a nesnesi demek ki öznenin tarihinde her an somut örnekleri bulunabilecek ama kökten olarak ele alındığında da teorik olarak gerekliliği bir fenomene sığmayacak bir nesnedir (Bilime giden nesneye Lacan "nesnellik buna ise "nesneye yöneliklik der).

b) "Bir şey nedir? Gerek bu adı verdiği seminerde gerek birtakım makalelerinde Heidegger şeyi daha iyi anlamamız için çömlek örneğini verir: Kızılırmak kıyılarına gidip de oralarda çömlek yapılışını anında görenler dikkat etmiştir: Çömlekçi Heidegger'in vurguladığı gibi, çömleği yani şeyi önce boşluğu tasarlayarak oluşturmaktadır. İçindeki deliği yapabilen onu tam becerebilir. Bu yüzden çömlek toprağa Tanrılar adına şarap dökerken toprağı, göğü, Tanrılar ve insanları bir araya getirir. Ama bu bir araya getirme aynı zamanda ayrı olanları, boşluğu, yerli yerine yerleştirmedir. Heidegger'in verdiği örneğin dışına çıkarsak, "şey daima bir

nesneden farklıdır. "Şeyin bir oturmuşluğu, bir ağırlığı, dışımda olduğu halde katkımla benimseyebileceğim beni dünyaya bağlayan bir bağ oluşturacak bir sağlamlığı vardır. Bu yüzden de onu kaybedebilir, şeysizleşebilirim (Achose). Ama çevremde hiçbir özel önem vermediğim nesnelerden birine, birden önem vermeye başlarsam; onu üst düzeyde ele alıyorum demektir. Onu herkese layık bir düzeye getirmek istersem, onu bir "şey gibi görmüş olurum. İşte "yüceltme böyle bir süreçtir. Nesneye "şey haysiyetini, liyakatini saygınlığını verir.

Yahya Kemal "Vuslatta böyle bir yüceltme sürecini anlatır. Bu yüzden ne zaman bir derste yüceltmeyi anlatsam bu şiiri okurum:

bir uykuyu cananla beraber uyuyanlar,
ömrün bütün ikbalini vuslatta duyanlar,
bir hazzı tükenmez gece sanmakla zamanı,
görmezler ufuklarda, şafak söktüğü anı...
gördükleri ru'ya ezeli bahçedir aşka;
her mevsimi bir yaz ve esen rüzgârı başka.
bülbülden o eğlencede feryad işitilmez;
gül solmayı; mehtab, azalıp gitmeyi bilmez...
gök kubbesi her lahza, bütün gözlere mavi...
zenginler o cennette fakirlerle musavi;
sevdaları hülyalı havuzlarda serinler,
sonsuz gibi, bir fıskiye ahengini dinler.
bir ruh, o derin bahçede bir defa yaşarsa
boynunda o'nun kolları, koynunda o varsa,
dalmışsa o'nun saçlarının rayihasıyle,
sevmekte ki efsunu duyar her nefesiyle.
yıldızları, boydan boya doğmuş gibi, varlık
bir mucize halinde o gözlerdendir artık.

Temel fantezi: fantezi Lacan'da şöyle bir formülle verilir: (Türkçede günlük dilde kullanılan anlamından pek uzak değildir bu Fransızca sözcüğün anlamı. Onun için böyle bırakabilir, başka bir kavram aramayabiliriz. Msn'de birbirlerine "fantezin nedir?diye cinsel anlamda

sorulurken aynen o anlamda bir fantezidir söz konusu olan. Lacan bunun formülünü verirken evrensel olarak nasıl işlediğiyle ilgilenir.

$<>a

Bölünmüş özne kendisini başkalaştıran nesnenin peşinde.

Lacan bu "peşindeyi değişik şekillerde okuyabileceğimizi söyler: nesneyi geliştiriyor, alıyor, götürüyor, sürüklüyor vs. gibi de okuyabiliriz. Bu öznenin hem bölünmüşlüğünün hem de "küçük a nesnesi tarafından sürüklenişinin tescillenmesidir bir yerde. Evrensel şema bir kere anlaşıldıktan sonra, fantezinin özneyi altüst etmesi dediğimiz süreç de belirir. "Küçük başkasının karşında onun arzusunun nereden geldiğini çıkaramayan özne işin içinde "büyük başkası olduğunu anlar. Bu "büyük başkası ondan ne istemektedir, fantezi buna bir yanıt arar.

Bu son öğretiler demetini her bir kaygı nesnesinin bağlı olduğu fantezilerle olan ilişkisini Lacan'dan alıp geliştirerek son şeklini veren Roberto Harrari'den ödünç olarak alalım:

En küçük fantezi birimi	a	Tetikleyici ile Büyük Başkası arasındaki ilişki	Tehlikeler	Fantezi aksiyonları
Rahme dönüş	Meme	Büyük başkasından zorunluluk	Çaresizlik	Yutulmak
Baştan çıkarma	Dışkılar	Büyük başkasından talep	Nesnenin (aşkın) kaybı	Dışkı olmak
Kastrasyon	Fallus	Büyük başkasından jouissance	Kastrasyon	Sakatlanmak
İlk sahne	Bakış	Büyük başkasından iktidar	Praying mantis (cinsel ilişki sırasında erkeğini öldüren bir böcek cinsi)	Sahiplenilmek
Aile romanı	Ses	Büyük başkasında arzu	Üstben	Kötü doğmuş olmak

Bu arada artık 1970'lerden başlayarak Lacan üzerine de incelemeler yazılmaya başlanmıştır. Günümüze kadar süren, hiç kuşkusuz da sonsuza kadar sürecek olan bu süreçten bir iki metni seçerek Lacan yorumları üzerine de bilgiler verebiliriz.

Bunlardan iki tanesi şu bakımdan önemlidir: Lacan'ın kendisi bu yorumları okumuş ve onları değerlendirmiştir.

Bir üniversite öğrencisi olan Anika Riffet–Lemaire 1970'de bir tez yazmış, bu tezi okuyan Lacan da onun kitabına bir önsöz hazırlamıştır. Bu önsöz, 1901'de Lacan'ın doğumunun 100. yıldönümü için hazırlanan "Diğer Yazılarda yayımlanmıştır.

Diğeri iki felsefe profesörünün çalışmasıdır: PhilippeLacou Labarthe ile Jean LucNancy. Lacan'ın 1972 yılındaki bir tek metninden "Harfin Etkinliğinden yola çıkarak "Harfin Ünvanı: Lacan'ın Bir Okuması adlı bir çalışma geliştirmişlerdir.

Lacan'ın kendisi o yılki "Yine seminerinde onların okumasını yeniden gündeme getirerek seminer içerisinde değerlendirmiştir: Seminerin içerisinde üniversiteye özgü söylemi de irdelediğinden, ayrıca RiffetLemaire‘in tezi için üniversite çalışması özelliklerini yine vurguladığından, bu iki teze mesafeli duruşunu anlayabiliriz.

Herhalde bu metni okuyamayan çok kişi var ki durmadan Lacan'ın bu metin için "beni en iyi anlayanlar onlardır diye bir itirafta bulunduğuyla ilgili bir yorum dolaşıyor ortada. Tam tersine "beni kötü niyetle okumuşlar, ayrıca "ikinci sınıf memurlar olarak bakmışlar diyor bu değerlendirmesinde Lacan (sous–fifre, orkestralardaki en alt düzeydeki kişilerdir). Yalnız Lacan, onların incelemelerindeki olumlu yönü de belirtmeden geçemiyor. Fransızcadaki "düşmanın gözü iyi görür gibilerden bir atasözünün doğrultusunda, kendisinin Saussure dilbilimine sadık kalmayışını iyi anladıklarını vurguluyor. O zamanlar Lacan'ın dilbilimi kullandığı ve dilbilim ilkelerine sadık kaldığı düşünülürdü. Bugün ise Lacan'ın dilbilimi olsun Saussure'ü olsun, epey değiştirerek gündeme getirdiğini biliyoruz (O zaman da satır aralarından çıkartılabilirdi bu tutum zaten. Kaldı ki Fransız dilbilimci Georges Mounin, Lacan'ın dilbilimden haberdar olmadığını kanıtlamaya çalışan bir kitap yayımlamıştı). Philippe LacouLabarthe ile Jean LucNancy okumalarının sonuna doğru Platon'un son metni ile o sıralarda Heidegger'in Fransızcaya o yıl çevrilen "Schelling üzerine incelemesinin birer cümlesini alarak, psikanalizi bu çerçeveye yerleştirirler. Onlara göre, Lacan'ın bütün metinleri Batı kültüründe felsefe alanında yapılmış bir çalışma gibidir. İzlediğim derslerinde de Lacan için "Freudu yeniden okuyan bir Hegelci diye tekrarladıkları bir nakarat, bu okumada alttan alta tekrarlanır. Klasik felsefeyi Lacan'ın aşamadığı, oysa Heidegger'in aştığı gibi bir imadada da bulunulur. Bugün Lacan'ın

Hegelciliğinin tartışma götürür olduğunu biliyoruz. Hoş o zamanlar da bilenler vardı. Bu okuma sonradan da Hegelci bir Lacan incelemesinin tohumunu atmıştır: "Batı kültürünün dışında bir kültür olamaz, Hegel'in eski şeması, birden bire herhangi bir kültür, Batının ufkunda belirince onu hemen kendine benzetir. Philippe LacouLabarthe'ın derslerinde aldığım notlardan biri. Hegel deyince akan sular duruyor zanneden birinin Lacan'ı da aynı sulara atıp dondurmasında şaşılacak bir şey yok.

Onların yorumundaki tepeden bakan felsefeci yönünü çok iyi değerlendiren Charles Shepherdson "Lacan ve Felsefe[34] adlı makalesinde niye Lacan'ı tam olarak irdeleyemediklerini şöyle belirtir: Lacan'ı okurken felsefe ve psikanaliz diye bir ayrım geliştirmişler, bu terazinin kefesini felsefe lehine ağırlıklı olarak işledikleri için Lacan'ın felsefe kavramlarını psikanaliz alanına aktarırken yeniden yorumladığını ve psikanalize katkıda bulundukça onları önemsediğini görmezlikten gelmişlerdir. Oysa Lacan için böyle bir ayrım yapılacaksa elbette terazinin kefesi psikanalize kayacaktır. Yoksa Lacan'ı öznellik, nesnelik vs. gibi konularda klasik felsefeden ayrılmamakla suçlamaları tam da Lacan'ın bu seminerde geliştirdiği üniversite söyleminin bilgiden yola çıkarıp tetikleyicileri ihmal etmesine bir örnek oluşturur.

RiffetLemaire'in çalışması ise üniversitenin bilgiyi elde bulundurma iddiasıyla değil de, konuyu özetleyip basitleştirmek için bazı kavramları alttan almasıyla eleştirilebilir. (Bizde Saffet Murat Tura'nın yazdığı "Freud'dan Lacan'a gibi bir tanıtma kitabıdır.) Dilbilimi özetlerken Lacan'ın onu işine geldiği gibi kullandığını fark etmez.

Elisabeth Roudinesco ‘nun Lacan öldükten epey sonra 1993'te çıkan kitabı Lacan üzerine yapılan en devasa araştırmalardan biridir. Roudinesco 3 ciltlik "Fransa'da 100 Yıllık Psikanaliz Savaşı adlı devasa çalışmasının üçüncü cildini Lacan'a ayırmıştır. Mutlaka okunması gereken bu kitapta bir çelişki vardır. Lacan'ın damadı Miller'e fazla yüklenir Roudinesco. Bu yüzden sözgelişi İngiltere'de yayınlanan "Yeni Başlayanlar İçin Lacan kitabında Darian Leader, Roudinesco'nun bu kitabı okunmasa da olur gibi bir yargıda bulunur. Bizim için çelişki şuradadır: Roudinesco, Miller'i Lacan'ın ikinci dönemine kenidisini yapısalcı olarak belirlediği döneme, aşırı bağlı kalmakla, Lacan'ın son dönemde getirdiği bazı yenilikleri görmemekle suçlar. Ama kendisi de bu son dönemin Lacan'ını, İlhan

Berk'ten bir deyim ödünç alacak olursak, bir tür "ihtiyarintiharırmak olarak belirler. Kendini kontrol edemeyen, yavaş yavaş hastalıklara açık, inatçılaşan biri vardır karşımızda. O zaman Miller'in ikinci Lacan'ı bu sonuncusuna göre daha tutarlı bulması olanaklıdır elbette. Ayrıca Miller'in kendisi Lacan'ın herhangi bir dönemini öbürüne üstün tuttuğu üzerine herhangi bir açıklama filan yapmış değildir. Hiç kuşkusuz ömrünün sonuna gelmiş Lacan'daki hastalıkları görmek istememiş olması, Lacan'ın kapattığı okuluna sonradan başka adla yeniden sahip çıkması, (ama Lacan Venezuella'daki son konuşmalarında böyle bir okul kurulmasını tasvip eder gibidir) kısacası karısıyla birlikte ailece Lacan'ın mirasına kıskanç bir şekilde sahip çıkması eleştirilebilir. Ama Lacan'ı saptırdığı gibi bir iddia tartışılmalı. Kendisinin yetiştirdiği öğrenciler, çıkardığı dergilerin niteliği, Lacan'ın orada burada kalmış bütün metinlerini bulmuş olması da yabana atılmamalıdır.

Miller'e bu kadar ters davranan Roudinesco, Lacan tarafından psikanalize edilen, Paris civarında kurmak istediği özel klinik pek yürümedikten sonra da, filozof Deleuze ile birlikte "Oedipus'a Karşıyı yazan Guattari'yi ise bizce fazla önemsemektedir. İkilinin yazdığı kitapta sadece Lacan değil psikanaliz de Batılı bir idealizme bağlı olduğu için yerilmekte, psikanalizin şizofrenlere baskı yaptığı oysa onların devrimci bir potansiyeli bulunduğunun da altı çizilerek, psikanalitik kavramlar sorgulanmaktadır. Elbette ki psikanalizin insanlar arasında "en devrimci kim diye bir araştırma yapma niyeti de yoktur. Safça, birden keşfedilen böyle bir devrimci tipini de ortaya en âlâsından bir üst düzeyde fenomen olarak sergilemek niyeti de olamaz.[35] Dahası Guattari, kitaptaki birçok akıl yürütmeyi Lacan'dan almıştır. Psikanalitik kuramları eleştiren de, daha 1953'te Oedipus şemasını yetersiz bulan da odur. Kitap için Derrida "evcil bir inkâr deyimini kullanır. René Girard ise "bu kitapta devrimci bir tek model var, o da treniyle oynayan çocuk diye yazar. Her ne hikmetse Roudinesco bu kitabı, psikanalize katkıda bulunan bir kitap olarak görür. Son dönemdeki Lacan okulunun trajik dağılmasında etkili bir kitap olarak değerlendirir. Miller bu kadar reddedilirken Deleuze'ün[36] bu kadar göklere çıkarılması, eleştirilmelidir. Kısacası Deleuze sanki Lacan'ı son dönemlerinde "dogmatik bir sapmaya doğru kaydığı için eleştirilmiştir sadece. Oysa Deleuze sadece böyle bir tutuma değil genel olarak bilinçdışı kavramına da karşı gelmektedir. Bu türden tam olarak tutarlı bir çizgiye oturmayan

savunmaların dışında, kitabını yazmak için başvurduğu belgelerin değeriyle olsun, kendisiyle konuştuğu kişilerin çokluğu ve önemiyle olsun Roudinesco, Lacan'ı enine boyuna irdeleyen sağlam ve kalıcı bir çalışma yaratmıştır.

İtalyan araştırmacı Lorenzo Chiasa, felsefi boyuttaki incelemelerinde Lacan'ın geçirdiği aşamalara dikkat etmekte doğadan ayrılma sürecini açıklaması açısından onun birtakım geçişleri nasıl sağladını irdelemektedir. Bilinçdışının oluşumunu sağlayan, öznedeki başkalaşma sürecini gerek başkası gerek dil başkalaşması olarak incelemektedir. Lacan'ın Hegel'den, üçlü yapıların olumsuz diyalektiğini aldığını gösterirken, niye burada kalamayıp diyalektiği eleştirdiğini de açıklamaktadır: Onun Marx'la olan ilişkisini de diğer LacancıMarxçılar gibi acele etmeden, bir tür yöntem süreci olarak yorumlayıp değerlendirir. Ona göre Lacan'ın çalışmaları birer güzergâh gibi ele alınmalı, öyle okunmalıdır. Bu diyalektik ve diyalektik olmayan başkalaşma arasındaki gidiş gelişleri arada bir bu doğadan ayrılma sürecine özlemle bakarak çözümlediği için, bir yas tutma üslubuyla yazması edebiyat açısından da bizi etkiler. Bu arada Artaud üzerine de bir incelemesi vardır. "Öznelik ve Başkalık (Subjectivity and Otherness) adlı İngilizce incelemesi, Slavoj Zizek'in yönettiği "Short Circuits dizisine de dahil olmuştur.

Filozof Assoun, genel olarak psikanalizi ele alan çalışmalarında Lacan'a nötr olarak bakar ve psikoz konusundaki çalışmalarının önemini vurgular. "Freud ve Wittgenstein adlı bir çalışması bulunan yazar, Fransız üniversiteleri için hazırladığı, kendisinin de başyapıtı olarak görülebilecek kapsamlı çalışması "Psikanalizde Lacan'ı Winnicott, Melani Klein; Bion gibi, Freud sonrası psikanalistler arasına koyar ve katkılarının Freudçu kalması gerektiğini de vurgular. Lacan'ın istediği de budur zaten. "Siz Lacancı olun isterseniz ama ben Freudçuyum onun 1980'de yine ölümüne yakın yaptığı bir itirafıdır.

Juranville onun üzerine en iyi felsefe kitabını yazmıştır: "Lacan ve Felsefe Bir yandan genel olarak felsefeyle Lacan ilişkisini irdelerken, öte yandan Lacan'ı belirli bir düzeyin üzerindeki felsefecileri tek tek Lacan'la birlikte okur.

Bu herhangi bir Bouvard ile Pécuchet için hazırladığımız ansiklopedik parodiyi de René Major'la sona erdirebiliriz. O da şöyle olabilir: Lacan son

zamanlarında ortaya çıkan Foucault, Derrida vs. gibi filozoflarla pek iletişim kuramamış ve Derrida ilk ün kazandığında ona karşı saldırgan bir tarzda davranmıştı. Onunla tanışma ya da kendini ona tanıtma konusunda Derrida da pek acele etmeyince, sanki araları açık gibi kaldı. Gerçi Derrida kendisiyle yapılan bir söyleşide "Bütün yapılanlar arasında kendimi en çok Lacanınkilere yakın duyuyorum, diyebilmişti ama karşılaşmaları hep gecikiyordu. René Major, Kanadalı bir psikanalisttir. Birbirlerinin yazdıklarındaki ortak yanları gösteren Lacan ile Derrida onun bir kitabıdır. Mutlaka okunması gereken bir araştırmadır.

Gerçi Lacan'ın Amerika'ya ilk yolculuğunda Boston'da Derrida ile Lacan, Poe'nun mezarında tanışmışlardır. Neler konuştuklarını Lacan'ın ölümünden çok sonra anlatacaktır Derrida. Ama tam da Poe'nun bir öyküsünü Lacan'ın okumasını eleştiren Derrida, Poe ile ilgili olarak aralarındaki gerginliği ta ki Lacan ölene kadar hep koruyacaktır. "Lacan aşkına adlı incelemesinde, Lacan'ın kendisine Poe'nun mezarında psikanalistlere güvenmediğini ve onun kendisinin asıl mirasçısı olduğunu düşündüğünü söylediğini anlatır. Tek kişilik tanıkla anlatılan bir öykü olduğu için inanıp inanmakta özgürüz elbette ama ne olursa olsun René Major, Lacan ile Derrida'yı bir yerde barıştıran kişidir. Poe üzerine yeniden çalışarak öykünün zaten değişik anlaşılmalara açıklığını irdelemesi Lacan ile Derrida ikilisini birlikte ele almamızı sağlamıştır.

C - METİNLER

"Encore (Daha) Seminerinden Metinler

Jakobson'a,

Uluorta aptal bir şekilde dilden söz açmadan edemiyorum yine de. Jakobson sen buradasın bunu ancak sen başarırsın. Şu son günlerde Collège de France'da Jakobson'un yaptığı konuşmalarda bir kez daha ona hayran oldum ve şimdi hemen onu bu konuda övüyorum.

Aptallığı beslemek gerekir yine de. Tam da bu yüzden her beslenilen aptal mıdır? Pek de sayılmaz. Ama kanıtlanmış bir şey varsa o da şudur: Kendi kendine beslenmenin aptallığa ait olduğudur. Bu konuda, bu odada daha fazla bir şey mi söyleyeceğim, bir yerde, burada lokantadayız. Ve üniversite lokantasında olmadığımız için de kendimizi beslediğimizi hayal ediyoruz. Hayal boyutu bu işte, tam da bundan, hayalden besleniyoruz.

Psikanalitik söylemin size öğrettiğini hatırlatarak besleyen kişiyle olan ilişkilerde size güvendiğimi söyleyeyim. Bu besleyen sanki rastlantı gibi tam da annedir, arkasından da onun arzusu ve onunla birlikte öyle şeyler gelir ki ortalık cehenneme dönüşür. İşte beslenmede söz konusu olan budur. Bir yerde bir aptallıktır ama psikanalitik söylem bunu yerli yerine oturtur.

1

Günlerden bir gün bilinçdışının bulunmuş olduğu andan itibaren işin içine dilbilimi sokmak gerektiğini fark ettim.

Jakobson'un ağzından geçen gün duyduğunuz özelliğe yani dilde ne varsa hepsinin dilbilime dahil olduğuna yani son çözümlemede dilbilimciye ait olduğuna bir itiraz getireceğim ki bence bu konuda yapılacak tek itirazı da ben geliştirdim.

Kendisi bu akıl yürütmeyi şiirle ilgili geliştirdiği için, bu konuda onunla mutabıkım. Ama öznenin temellenmesiyle ilgili dilin tanımlanması sonucu ortaya çıkan Freud'un o kadar yenileyip altüst ettiği her şeyi düşünürsek onun ağzından bilinçdışı olarak onaylananın özelliklerini düşünürsek o

zaman Jakobson'a kendi alanını bırakıp başka bir sözcük uyduralım. Ben buna "dilcicilik diyorum.

Bu da beni dilbilimcililerin şerrine itiyor ve birçok kere birçok dilbilimci tarafından haşlandım. Jakobson bunu yapmadı. O bana iyi davranır, başka türlü söylersek beni sever, biz bize kaldığımızda ben olayı böyle yorumlarım.

Benim ünlü deyişim –bilinçdışının bir dil gibi yapılanmış olduğu– dilbilim alanına ait değildir. Benim düzenli olarak çıkmayan L'Etourdit başlıklı dergide çıkacak metnimde yorumlanışını göreceğiniz bir şeye açılmış bir kapıdır, geçen seneler birçok kere tahtaya yazdığım ama asla geliştirmediğim bir cümleye açılan kapıdır: İşitilende, denilenin arkasında denilmesi istenen unutulmuş kalır.

Her deyiş, o deyişde dile gelenin, "denilenin[37] sonuçlarından yola çıkarak değerlendirilir. Ama "denilenden yola çıkarak ne yapılırsa yapılsın havada kalır. Çünkü yapılacak çok şey vardır. Mobilyalarla yapacağınız başka, bir bombardıman ve kuşatma başınızdan geçse, yapacağınız başkadır.[38]

Geçen yıl gündeme getirdiğim Rimbaud'nun bir metni vardır. Adı bir akla her suresini bitiren bir replikle bölünmüştür. Bu replik yeni bir aşktır, değil mi ki geçen sefer ben aşktan söz etmiş bulundum. Niçin şimdi bu düzeyde bu konuyu yeniden almayayım ve aklımda hep şu fikir var: Dilbilim ile dilbilimcilik arasındaki mesafe nasıl belirtilir?

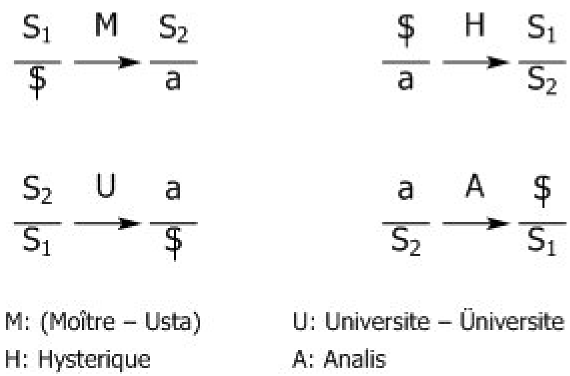
Aşk bu metinde her seferinde üzerinde durulan akıl değiştirme işaretidir. Ve işte şair bu yüzden bu akla hitap etmektedir. Her seferinde akıl değiştirilir– yani söylem değiştirilir.

Burada size benim birbirinden ayıracağım dört söylemi hatırlatacağım. Benim dört yere yerleştirerek eklediğim ve her birinin bir "tetikleyici etkisiyle gündeme geldiği, temelinde psikanalitik söylem bulunan sadece dört söylem vardır. Ve psikanalitik söylemi ben bunların sonuncusu olarak görüyorum. Bunlar asla tarih içinde birbiri ardı sıra beliren durumlar olarak ele alınmamalıdır– bir tanesinin öbürlerinden çok daha önce ortaya çıkmış olması burada önemli değildir. İyi ya ben şu anda bu psikanalitik söylem

üzerine şunu söyleyeyim: Bir söylemden öbürüne geçerken her zaman bir psikanalitik söyleme özgü çıkış vardır.

Psikanalitik söylem diye bir şeyin varlığından yola çıkarak ve sadece buna dayanarak yapılanmış olan bu kategorileri uygularken şu hakikatin sınanmakta olduğuna kulak kabartmak gerekir. Bir söylemden diğerine geçişte her seferinde bir psikanalitik söylem ortaya çıkar. Ben, aşkın söylem, bu tür değiştirmenin işaretidir diyorum sadece.

Son seferinde "büyük başkasının keyfinin aşk işareti olmadığını söyledim. Oysa şimdi de aşkın bir işaret olduğunu söylüyorum. Acaba aşk belirenin bir işaretten daha başka hiçbir şey olmaması durumuna mı bağlıdır?

Açıklama

Birinci söylem ustanın söylemidir. Ondan öbürleri saat yelkovanın doğrultusunda dönerek çıkarlar.

Söylemde 4 yer ve 4 öğe olduğuna göre bunları anlamak önemlidir.

S tetikleyicidir. Ama S_1 genel olarak tetikleyiciler, birinci olarak zinciri başlatır ve onlar birbirlerinin ardından gelirler.

S_2 bilgidir ama bu bilgi bilinçdışının bilgisi olmasına karşın bir tetikleyici olarak algılanır yine de. Çünkü bir tetikleyici bir özneyi bir başka tetikleyici için canlandırır.

SI Bölünmüş öznedir. Her türlü ideoloji onun bölünmüşlüğünü ya inkâr ediyor ya günün birinde kapatılacağını düşünüyorsa da psikanaliz için bu bölünmüşlük ortadan kalkacak cinsten değil, yapısaldır.

"Küçük a arzunun nedeni olan kaybolmuş öznenin sürekli peşinden gittiği keyif sağlayan bu nesne keyif Lacan'ın "daha da keyif adını verdiği bir sonsuzluk sürecindedir. Daha da, Fransızcada aynı zamanda artık anlamına geldiği için artı keyif de diyebiliriz. Bu durumda da Marx'ın artı değerine benzetilebilir.

Şimdi bu şemaları tarih dışı okumamak için Lacan'ın bunları ilk önce "Psikanalizin Tersi seminerinde geliştirdiğini ve ustanın söylevini politikacılarınkine benzeterek psikanalizin tersini onun söyleminin oluşturduğunu anımsatalım. Elbette ikili bir okumayla usantı söylemi iki türlü de okunabilir ama o zaman belki de dil ustalarıyla politik ustaları birbirlerinden ayırmak gerekecektir.

Ustanın konuşurken bastırdığı, içe attığı gündeme getirmediği özellik kesir çizgisinin altındaki bölünmüşlüktür. Bölünmüşlüğüne aldırmadan tetiklemelere dalan usta aslında üretildiği yeri karşısındaki hakikatin geldiği artı keyfi de göremez. Ve hitap ettiği, başkası olarak aldığı da bilgi olabilir ancak.

Oysa psikanalistin yerleştiği nokta keyfin çoğaldığı, sonsuzlaştığı noktadır. Karşındaki öznenin bölünmüşlüğü ise onun tetikleyicilerden oluştuğunun kanıtıdır.

Şimdi bir an için ustanın söylemine geri dönerek sadece terimleri değil yerleri de açıklayalım:

Konuşan, üsteleyen, eyleyen   Başkası

Hakikat   Üretim

...

Her söylemi gerçekleştiren biri vardır ve bunu gerçekleştirdiği anda birine hitap ettiği için o söylemin bir başkası vardır. Ustanın söyleminde başkalık bilgiden ileri gelmekte ve bu başkalığın keyif fazlalığı talebinden geldiği ustaya kapalı kalmaktadır? Ama hangi ustaya diye sorabiliriz ve söz konusu olan bir dil ustasıysa okuyuşumuzu değiştirebiliriz. Usta bölünmüşlüğünü tetikleyicilerde sergiler. Yunus Emre "bir ben vardır bende benden içeri derken, Lacan özneyi bölünmüş olarak anlatırken (psikanaliz uygularken değil bir seminer verirken), bu bölünmüşlüğün hakikatini de söyler. Her ne kadar şekilde görüldüğü gibi kesir altında da olsa öznenin

aslını, bölünmüşlüğünü gösterir. O zaman Lacan ve Yunus Emre'nin karşısındakiler, onların söyleminden başka yerden edinebilecekleri bilgiden daha fazlasını kendilerine yönelik bir hitapla alırlar. Hiç kuşkusuz, alınan bu bilgi, keyfi gibi durur. Çünkü bölünmüşlük, tetikleyicinin altında yer alır.

Oysa histerik söylemin ön planına bölünmüşlüğünü koyduğu için, Türkçedeki deyimi kullanacak olursak bu bölünmüşlük içerisinde paralandığı için, hakikatinin keyif alma olduğunu, yani kendisinin belirtilerinin aslında kendisine keyif verdiğini anlayamayacak ve karşısındaki başkalık özelliği ancak tetikleyiciden oluşacağı için de üretimi bilgiden gelecek ama bu bilgi ile keyif arasında bir geçiş eksikliği (Impuissance şeklinde tabloda görülmektedir iktidarsızlık anlamına da gelir). Üniversite bilgiyi söylemin başına oturturken onun çıktığı noktayı yani tetikleyicileri bastıracak ve keyif vermeye çalıştığı öğrencilerin daha da bölünmesini sağlayacaktır.

Okuyucu, soyut görünen bu şemaları üzerlerinde çalışarak, bir kere anladıktan sonra da somut örnekler vererek daha iyi sindirebilir. Sözgelişi Cumhuriyet döneminde kadınlar, Türkçenin gelişmesi, Kürt açılımı vs. gibi herhangi bir konu üniversite tarafından nasıl işlenir, bir analist onu nasıl anlar vs. gibi (en azından üç örnekten sonra daha anlaşılır oluyor sanırım).

Lacan'ın Metni

(Bir paragraf sonrasından devam)

Aşk işareti olmayan şey "büyük başkasının yani diğer cinsin keyfidir. Ve ben yorumumu bu şekilde sürdürüyordum: Onu sembolize eden vücudun keyfidir.

Söylemin değişmesi–kıpır kıpır kıpırdar. Bu var ya bu sizi bu var ya bu bizi bu var ya bu kendi kendini aşar geçer. Hiç kimse nabzını yakalayamaz. Ben size istediğim kadar bu söylem kavramının dil temelli bir toplumsal bağ olarak alınması gerektiğini söyleyeyim, istediğim kadar dilbilimde gramer olarak belirlenen şeyle alakası olmadığını göstereyim yine de hiçbir şey değişmez (en azından değişmiyor gibi görünür).

Belki de bu hiç kimsenin ortaya koymadığı bir sorunun sorulmasını sağlar. Başarısı bu kadar patlamış bir kavram olan ve nerdeyse bütün bir

bilimin onsuz edemediği "enformasyon kavramı aslında nedir? Genlerin moleküllerdeki enformasyon düzeyinden tutun da DNA saplarının çevresindeki çekirdek protein sarmalanmalarına kadar, üstelik bunların da diğerlerinin üzerine sarmalandığını bütünün de hormon bağlarıyla birbirine bağlı olduğunu öğreniyorsunuz–birbirine yollanan mesajlar, kaydedilen mesajlar ve sairelerle uğraşıyoruz. Bu formülün başarısı sadece kendi içine kapalı kalan bir dilbilim değil, bal gibi de kendini dile getiren bir dilbilime inkâr edilemeyecek bir kaynak olarak bağlıdır. Son olarak, bu eylem bilimsel düşüncenin temeline kadar yayılarak "negantropie olarak anılarak eklenmektedir.

Peki, ben tetikleyicinin işlevinden yararlanırken "dilbilimciliğimi başka bir yerden mi toparlıyorum.

II.

Bir tetikleyici nedir?

Hiç de sadece özellikle Saussurecü olmayan, kökeni Stoacılara kadar çıkan oradan da SaintAugustin'de yankılar bulan bir dilbilim geleneğinin ayinlerinin öne sürdüğü tetikleyici topolojik terimler içerisinde yapılandırılmalıdır. Aslında tetikleyici her şeyden önce işaret edilen anlamın etkisini ortaya çıkartır. Ve şurasının hiçbir zaman yok saymamalıyız ki tetikleyici ile anlam arasında aşılması gereken bir çekilmiş bir set vardır.

Dille ilgili olanı bu şekilde bir topoloji içerisinde ele almak tetikleyiciyi fonemde somutlaştıran hayranlık verici bir bilim olan fonolojide eleştirilir. Ama tetikleyici asla bu fonem düzeyinde kendini sınırlamakla yetinemez. O zaman yeniden soruyoruz bir tetikleyici nedir her şeyden önce soruyu bu şekilde sormaktan vazgeçmeliyiz.

POLİSİYE BİR BİTİŞ:

Polis romanlarını Edgar Allan Poe başlatmıştır. 1848'de öldüğünde onunkilerden başka polisiye roman yazılmamıştı. Üçü birbirine bağlı bu türden metinlerinde Dupin adlı bir dedektif yaratmıştır. Üçünde de cinayetleri ya da içinden çıkılmayacak derecede çetrefil durumları o çözer: "Morg Sokağı Cinayeti, "Marie Roget'nin Esrarı, "Çalınmış Mektup.

Aslında birincisinin tam çevirisi "Morg Sokağı Çifte Cinayeti, sonuncusunun da "Uzatılmış Mektuptur.

Fransızca ve İngilizcede letter hem mektup, hem harf hem de yerine göre edebiyat anlamına geldiğinden Lacan için biçilmiş kaftan olan "The Purloined Letter üzerine seminerini Yazılar'ı ilk yayımlandığında Lacan açılış metni yapmıştır. Ama sonradan, tıpkı Freud'un "Düşlerin Yorumunda yer alan kendisinin hastalarından biriyle ilgili olarak gördüğü "İrma'nın Düşü gibi, başka yorumcular tarafından da o kadar çok yeniden ele alınmış, yeniden yorumlanmıştır ki bu seminer, onu başta değil de sonda gündeme getirmeyi uygun bulup biz de bu incelemeyi, onunla kapatmayı düşündük bir yerde.

Konusu şöyledir: Paris'te kral ve kraliçenin beraberce bulundukları bir sırada Kraliçeye bir mektup gelir. Hikâyeyi bize anlatan kişi onun içeriğini öğrenememiştir ama anlaşılan kraliçenin itibarını zedeleyecek bir mektuptur bu. İçinde bulundukları odada o an fazladan orada yer alan ve kraliçeye öteden beri gıcık olan bir bakan, mektubu karliçenin ters çevirdiğni görünce önemini anlar ve onu çalar. Paris Polis müfettişine başvuran kraliçe bir an evvel mektubun bulunmasını istemektedir. Polis bakanın evini arar, incelenmedik yer bırakmaz, mektubun bulunduğu odayı didik didik eder, taş taş üstünde bırakmaz ama mektubu bulamaz. Bu aşamada polis müfettişi Dupin'e müracaat eder.

Bakanın evine bir ziyarette bulunan Dupin aslında mektubun pek de o kadar gizli bir yere saklanmadığını anlar. Mektup şöminenin orada eski mektupların arasına sıkıştırılmıştır. Biraz buruşturulduğu için ve ille de gizli bir yerde saklı olduğunu düşünerek oradaki mektupları taramadıkları için polisler onu bulamamıştır. Bu alan psikanaliz açısından biliçdışının açıklanması için önemlidir: Lacan'a göre tetikleyicilerin yeri olarak belirlenen bilinçdışı tam da böyle ele alınmalıdır aynı zamanda. Lacan için gizli falan değil ortada sadece biraz eksikli duran bir yapıdadır o da.

Hikâyelerin üçünü beraber okursak Dupin'in önemli bir aileden geldiğini ve üvey kardeşinin ona attığı kazıklar yüzünden kötü duruma düştüğünü anlar ve diğir ipuçlarından yola çıkarak bakanın da onun aslında söz konusu üvey kardeşi olduğunu çıkartabiliriz. Ondan okkalı bir intikam almak isteyen Dupin, mektubun yerini anlayınca, pencerede kendisinin tezgâhladığı bir yangın çağırısına bakarken, bakanı gafil avlar ve mektubu

yeniden ele geçirir, yani çalar. Yalnız yerine yeni bir mektup koymuş ve üstüne Fransız yazarı Crébillon'un Eski Yunan trajedilerinden birini, kardeş kavgasını işleyen Atreus'u örnek alarak yazdığı bir oyundan bir parçayı alıp oraya geçirmiştir. O da şudur:

Böyle ölümcül bir kader

Atreusa değilse de Thyeste'ye uygun düşer

Oyuna konu olan efsaneye göre Atreus, kardeşi Thyeste‘in kendi karısıyla birlikte olup onu aldattığını öğrenince, kardeşinin şerefine bir şölen tertiplemiş ve ona kendi çocuklarının etini yedirmiştir. Bir tür ava giden avlanır kıssadan hissesiyle, Dupin bu oyundan alıntı yaparak, hem bakandan öcünü almış, hem de kardeş olarak kendisine atılan kazığın intikamını almıştır.

Bu metin üzerine çalışmasını İtalya'da San Casciano'da Makyavelli'nin doğduğu kasabada tamamlayan Lacan, harfin yani her türlü tetikleyicinin özneyi belirlediğini, tetikleyicinin kendi mantığını ele almak gerektiğini, bu mantıkla öznenin kendisinin elinde olmayan düzenlemelere girdiği gerçeğini altını çizerek vermiş olur ve bu kurgunun herhangi bir bilimsel hakikati örtüsüz verme çabasından daha değerli olduğunu ortaya çıkartır. Ama Crébillon'dan yaptığı alıntıda küçük bir yanlışlık vardır. Metinde böyle ölümcül bir kader değil böyle ölümcül bir niyet denmektedir. Fransızcada kader, "destin; niyet, "desseindir. Lacan, alıntı yaparken bu iki sözcüğü birbirlerinin yerine koymuştur. Hiç kuşkusuz burada bilindişını tahrik eden bir gerçeğe gönderme vardır. Bulunduğu yerle ilgili bir açıklama düşünebilir, şöyle bir varsayım geliştirebiliriz: Machiavelli özneyi Fortuna'nın kaderin belirlediğini söylemişti, bu aktarma ondan mı ödünç alınmıştır acaba?

Ne olursa olsun, bu karıştırmayı Lacan'ın metnindeki diğer göndermelerle birlikte ele alan başkaları da olacaktır. Bu derinlemesine yeniden okumaların sonucunda Dupinler çoğalacak, Derrida, Major vs. metni tekrar okuyacaklardır. Metinlerde kendi çiftlerimiz, ikizlerimiz bizi kâh ölümlere kâh cinayetlere çağırmaktadır. Ölüm itkisi doğrulutusunda onların tetikleyicisi olarak kendimiz de tetikçi oluruz. Dili deneyime sokan keyif hep biraz acıyla birlikte işler. Gerçekle onun peşinde koşan psikanaliz arasında böyle bir bakışlı kedi kara hep yer alacak, nereden geldiğini

bilmediğimiz bir anda, Poe'nun bu en sevdiği hayvan, "Geç saatlerin denizinden Ece Ayhan'ın şiirine atlayacak, "çuvalında yeni ölmüş çocukları seyredecektir. Freud en çok Eski Mısır uygarlığına tutkundu. Almanya'dan Fransa'ya onu götüren trene binip Almanya'dan kaçmayı, ancak Marie Bonaparte'ın bu koleksiyonu da trene alabilmesi koşuluyla kabul etmişti. Birkaç anında en uzaklardan gelen anıyı yakınlaştırıp bir tetikleme sürecine girmek hem polis romanlarının, hem tarihin, hem bilinçdışının ortak yönüdür.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde benim çok sevdiğim mumya bir kedi var, ona bakarken Ece Ayhan'dan "Bakışsız Bir Kedi Karayı mırıldanırsanız Lacan'ın bakışına aşina olursunuz.

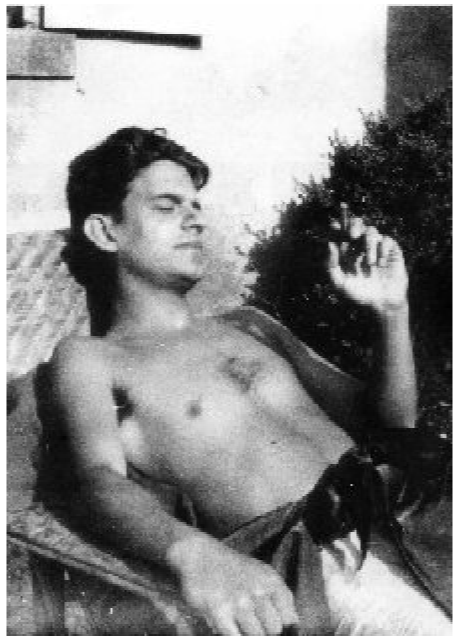
FOTOĞRAFLAR[*3]

1915'lere doğru, Lacan Ailesi Alfred, Émilie, Madeleine, Jacques, Marc-François

1928'de Jacques Lacan I'Hôtel-Diue Hastanesi'nde çalıştığı dönem

1931, Jacques Lacan

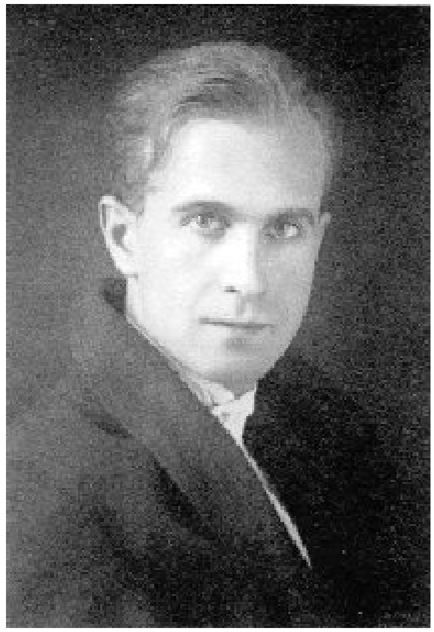
1931, Oleflia Sienkiewicz (Lacan'ın ilk aşkı)

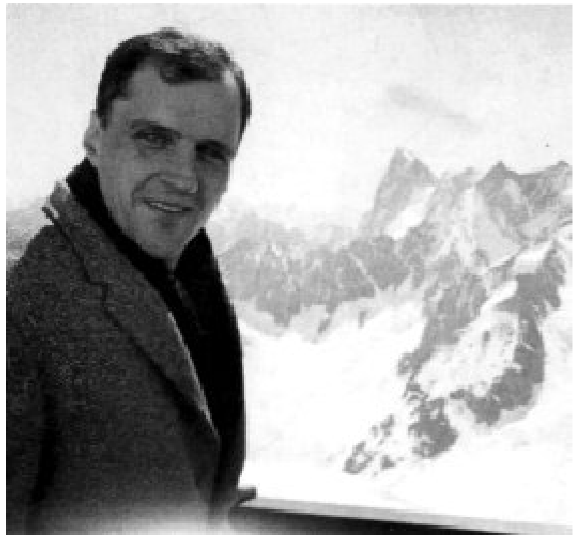
29 Ocak 1934, Lacan ve Marie-Louise Blondin'in evlilik törenleri

1939, Lacan'ın ilk eşi Marie-Louise Blondin ve kızı Caroline

1932, Sylvian Blondin (Lacan'ın sınıf arkadaşı)

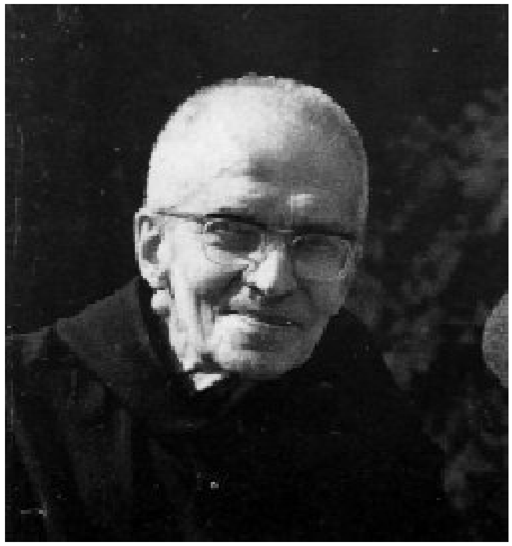
1966, François Wahl Lacan'ın yazılarını edite ettiği dönemde

1936, Sylvia Bataille Jean Renoir'in "Une partie de campagne" (Bir kır partisi) filminin bir sahnesinde

1975 Aralık, New York, Lacan ve Salvador Dali

1991 Ekim, Marc-François Lacan (Lacan'ın papaz olan erkek kardeşi) Haulecombe Manastırında

Jacques Lacan, kızı Caroline'le, 1958'de Bruno Roger'la evliliği sırasında

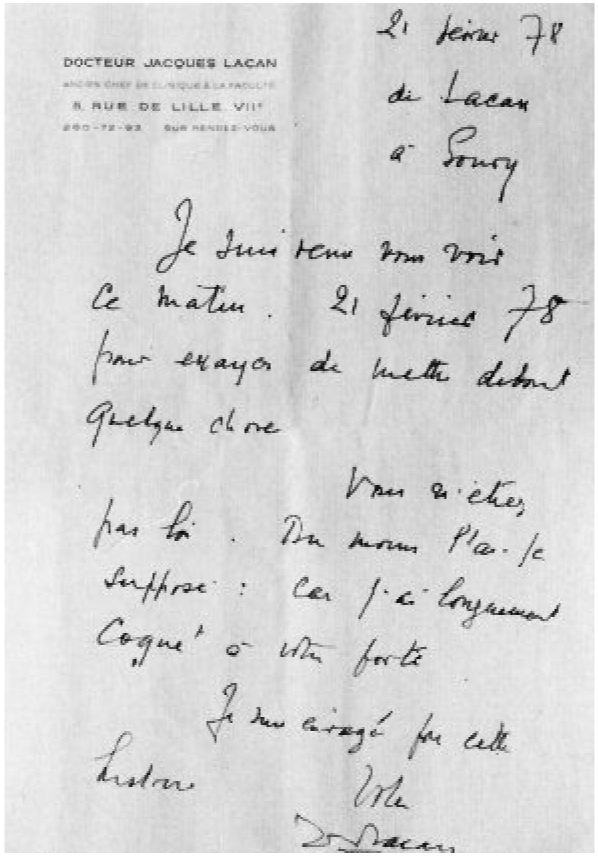
1951, Amsterdam, IPA Kongresi Ortada Lacan, solunda Serge Lebovici, ön sırada soldan başlayarak Jeanne Lampl-de-Groot, Marie Bonoparte, Ernest Jones, Anna Freud, Donald W. Winnicott

9 Ocak 1971'de Louis Althusser ve Jacques Lacan Jacques Nassif ve Caroline Eliacheff'in nikah töreninde şahitlik ederlerken

1980 Mart, bir seminer çıkışı

DOCTEUR JACQUES LACAN
ANCIEN CHEF DE CLINIQUE À LA FACULTÉ
5, RUE DE LILLE VIIe
260-72-93 SUR RENDEZ-VOUS

21 février 78
de Lacan
à Soury

Je suis venu vous voir
ce matin. 21 février 78
pour essayer de mettre debout
quelque chose

Vous n'êtes
pas là. Du moins l'ai-je
supposé : car j'ai longuement
cogné à votre porte

Je suis engagé par cette
histoire

Votre
Dr Lacan

21 fiubat 1978,
Lacan'dan Soury'e,

Bu sabah 21 fiubat 1978'de bu konuyu halletmek için sizi görmeye geldim. Yoktunuz. Uzun uzun kap›n›z› çald›m. Kendimi bu hikâyenin içinde görüyorum.

Sizin,
Lacan

KAYNAKÇA

Abraham, N.-Torok M., L'Écorce et le noyau, (Paris: Flammarion, 1987; first published, 1978).

Anzieu, D., L'autobiographie de Freud, PUF, Paris, 2004.

Assoun, P.-L., Leçons de psychanalyse, éditions Anthropos, 2009.

Assoun, P.-L., Lacan, éditions PUF, 2009.

Assoun, P.-L., Freud et Wittgenstein, PUF-Quadrige, 1996.

Ayhan, E., Bakıflflsız Bir Kedi Kara, 1965.

Badiou, A., L'être et l'événement, Seul, Paris, 1988.

Bataille, G., œuvres complètes, 10 volumes, Paris: Gallimard, 1970-1982.

Benveniste, E., Problèmes de Linguistique Générale 1, Paris: Gallimard, 1966; [Genel Dilbilim Sorunları, (Çev. E. Öztokat), YKY, İstanbul, 1995].

Benveniste, E., Problèmes de Linguistique Générale 2, Paris: Gallimard, 1974.

Bruce, F., A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis: Theory and Technique, Harvard University Press, 1997.

Cansever, E., Sonrası Kalır 1: Bütün fiiirleri, YKY, İstanbul, 2005.

Chiesa, L., Subjectivity and Otherness, MIT Press, 2007.

Claudel, P., Theatre (2 volumes), Paris: Gallimard, 1948.

Dean, T., Beyond Sexuality, University of Chicago Press, 2000.

Delay, J., La jeunesse d'André Gide, Paris: Gallimard, 1957.

Derrida, J., De la grammatologie, Minuit, 1967.

Derrida, J., L'écriture et la différence, Paris: Seuil, 1967.

Derrida, J., “Pour l'amour de Lacan”, in Lacan avec les philosophes, 1991.

Duras, M., Le Ravissement de Lol V. Stein, Gallimard, 1964.

Foucault, M., Histoire de la sexualité, vol. 3: Le souci de soi, Paris: Gallimard, 1984.

Foucault, M., Dits et écrits, vol. 1: 1954-1975, Gallimard, coll. «Quarto», Paris, 2001.

Foucault, M., Dits et écrits, vol. 2: 1976-1988, Gallimard, coll. «Quarto», Paris, 2001.

Freud, S., œuvres complètes, PUF, 1985-1922 (22 cilt, Pontalis'in bilimsel yönetiminde)

Green, J., Journal, Volume 1: Les Annees faciles, 1928-34, Plon, 1938, revised édition published as Les Annees faciles, 1926-34, 1970; Volume 2: Derniers beaux jours, 1935-39, Plon, 1939; Volume 3: Devant la porte sombre, 1940-43, Plon, 1946; Volume 4: L'Oeil de l'ouragan, 1943-46, Plon, 1949; Volume 5: Le Revenant, 1946-50, Plon, 1951; Volume 6: Le Miroir interieur, 1950-54, Plon, 1955; Volume 7: Le Bel aujourd'hui, 1955-58,Plon, 1958; Volume 8: Vers l'invisible, 1959-66, Plon, 1967; Volume 9: Ce qui reste de jour, 1966-72, Plon, 1972; Volume 10: La bouteille a la Mer, 1972-76, Plon, 1976; Volume 11: La terre est si belle, 1976-78, Le Seuil, 1982; Volume 12: La lumiere du monde, 1978-81, Le Seuil, 1982, Volume 13: L'arc-en-ciel, 1981-88, 1988; Volume 14: L'Expatrie, 1984-1990, Le Seuil, 1990; Volume 15: L'avenier is est a Personhe, 1990-1992, Le Seuil; Volume 16: Pourprin puis-jemor, 1993-1995, Le Seuil, 1992.

Harari, R., Lacan's Seminar on “Anxiety”: An Introduction, (New York:Other Press, 2005).

Hegel, G. W. F., Enzyklopädie der Philosophischen Wissenschaften im Grundrisse 1, Hegel Werke 8, Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1979.

Hegel, G. W. F., Phäenomenologie des Geistes, Hegel Werke 3, Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1996a.

Hegel, G. W. F., Wissenschaft der Logik 1, Hegel Werke 5, Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1996b.

Hegel, G. W. F., Wissenschaft der Logik II, Hegel Werke 6, Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1996c.

Heidegger, M., Kant und das Problem der Metaphysik. Frankfurt a. M: Vittorio Klostermann, 1991.

Heidegger, M., Hegel, Frankfurt a. M: Vittorio Klostermann, 1993.

Heidegger, M., Beitraege zur Philosophie (Vom Ereignis), Frankfurt a. M.: Vittorio Klostermann, 1994a.

Heidegger, M., Holzwege, Frankfurt a. M.: Vittorio Klostermann, 1994b.

Heidegger, M., Wegmarken, Frankfurt a. M.: Vittorio Klostermann, 1996.

Heidegger, M., Der Satz vom Grund, Frankfurt a. M.: Vittorio Klostermann, 1997.

Heidegger, M., Identitaet und Differenz, Frankfurt a. Mj Vittorio Klostermann, 2006.

Hyppolite J., Figures de la pensée philosophique, Paris: PUF, 1971.

Jakobson, R.–Halle, M., Fundamentals of Language, The Hague: Mouton&Co., 1956.

Jones, E., Freud, Hayatı ve Eserleri, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004.

Joyce, J., Ulysses, The 1922 Text. Oxford University Press, 1998.

Joyce, J., Finnegan's wake, Penguin Books, Canada, 1986.

Juranville, A., Lacan et La Philosophie, Paris: PUF, 1984.

Kafka, F., fiato, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006.

Kant I., Yargı Gücünün Elefltirisi, İdea Yayınevi, İstanbul, 2006.

Klossowski, P., Sade mon prochain, Paris: éditions du Seuil, 1967.

Kristeva, J., Le génie féminin, Tome I : Hannah Arendt, Paris: Fayard, 1999.

Kristeva, J., Le génie féminin. Tome II, La folie: Melanie Klein ou le matricide comme douleur et comme créativité: La vie, la folie, les mots: Hannah Arendt, Melanie Klein, Colette, Paris: Fayard, 1999-2000.

Kristeva, J., Les nouvelles maladies de l'âme, Paris: Fayard, 1993, (Librairie générale française, 1997).

Kristeva, J., Polylogue, Paris: éditions. du Seuil, 1977.

Kristeva, J., La Haine et le Pardon, Paris: Fayard, 2005.

Lévi-strauss, C., Les Structures élémentaires de la parenté, P.U.F., Paris, 1949, 2 e éd., Mouton-Maison des sciences de l'homme, 1967.

Lévi-strauss, C., Tristes tropiques, (Çev. John Russell), New York: Criterion Books, 1961.

Lévi-strauss, C., Anthropologie Structurale Î-II, Paris: Plon 1958.

Lacan, J., Ecrits, Paris: éditions du Seuil, 1966.

Lacan, J., Autres Écrits, Paris: éditions du Seuil, 2001.

Lacan, J., Le Séminaire, Paris: éditions du Seuil, 1978

Lacan, J., Television, Paris: éditions du Seuil, 1973.

Major, R., Lacan avec Derrida, Paris: Flammarion, 2001.

Major, R.-Guyomard, P. (ed.), Lacan, Paris: Aubier, 2000.

Mallarmé, S., œuvres complètes, vol. 2. (ed. Bertrand Marchal), Paris: Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 2003.

Monokl, Lacan Özel Sayısı. 2009 Yaz. Sayı: 6-7

Nancy, J.-L.-Lacoue-Labarthe, P., La titre de la lettre. Paris: Galilée, 1973.

Pleynet, M., Provisoires amants des negrès 1957-1959, Paris: Seuil. 1962.

Rabaté, J.-M. (ed.), The Cambridge Companion to Lacan (Cambridge Companions to Literature), Cambridge University Press, 2003.

Riffet, A.-Lemaire. A., Jacques Lacan, Brüksel: Desart, 1970.

Roudinesco, E., Jacques Lacan. Esquisse d'une vie, histoire d'un système de pensée, Paris: Fayard, 1993.

Roudinesco, E., Histoire de la psychanalyse en France, vol. 1, Paris: Fayard, 1994.

Sade, M. de, Dialogue Between a Priest and a Dying Man (Dialogue entre un prêtre et un moribond, 1782, pub. 1926).

Sade, M. de, The 120 Days of Sodom, or the School of Licentiousness (Les 120 journées de Sodome, ou l'École du libertinage, novel, 1785, pub. 1904).

Sade, M. de, Justine (Les Infortunes de la vertu, novel, 1st version of Justine, 1787, pub. 1930).

Sade, M. de, Justine, or Good Conduct Well Chastised (Justine ou les Malheurs de la vertu, novel, 2nd version ofJustine, 1788, pub. 1791).

Sade, M. de, Aline and Valcour (Aline et Valcour, ou le Roman philosophique, epistolary novel, 1788, pub. 1795).

Sade, M. de, Dorci, ou la Bizarrerie du sort (novella, 1788, pub. 1881).

Sade, M. de, Historiettes, Contes et Fabliaux (1788, pub. 1926).

Sade, M. de, Philosophy in the Bedroom (La Philosophie dans le boudoir, novel in dialogues, pub. 1795).

Sade, M. de, The New Justine (La Nouvelle Justine, ou les Malheurs de la vertu, novel, 3rd version of Justine, pub. 1797-1801 with Juliette).

Sade, M. de, Juliette, or Vice Amply Rewarded (Histoire de Juliette, ou les Prospérités du vice, novel, sequel of La Nouvelle Justine, pub. 1797-1801).

Sade, M. de, The Crimes of Love (Les Crimes de l'amour, Nouvelles héroïques et tragiques, novellas, pub. 1800).

Saussure, F. de, Genel Dilbilim Dersleri, (Çev. Berke Vardar), Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 1998

Sibony, D., Les trois monothéismes, Paris: Seuil, 1997.

Sofokles, Oidipus Kolonos'ta-Trakhisli Kadınlar, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2010.

Sofokles, Persler/Antiogone, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 1997.

Sofokles, Kral Oidipus, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2002.

Sofokles, Aisa/Elektre Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2009.

Sofokles, Filoktotes, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2008.

Sollers, P., H., Paris: éditions Le Seuil, 1973.

Sollers, P., Lois, Paris: éditions Le Seuil, 1972.

Sollers, P., Paradis, Paris: éditions Le Seuil, 1981.

Sollers, P., Logiques, Paris: éditions Le Seuil, 1968.

Poe, E. A., Bütün Hikâyeleri (5 Kitap), İthaki Yayınları, İstanbul.

Ricœur, P., Le Conflit des interprétations: essais d'herméneutique . Paris: Seuil, 1969.

Spinoza, B., Etika, (Çev. Hilmi Ziya Ülken), Dost Kitabevi, Ankara, 2009.

[*1] Kaynak: http://goagoa.frer.fr

[*2] 1) Saint Thomas 2) Aziz İnsan 3) Semptom (belirti).

[1] Fransızcadaki nötr, Latincedeki "ne-uter sözcüğünden kaynaklanır; ne o ne öbürü anlamına gelir.

[2] Bkz. Ernest Jones, Freud, Hayatı ve Eserleri, Kabalcı Yayınları, 2004.

[3] Abdülbaki Gölpınarlı bana, bunun Mevlânâ'nın "Fîhimâfihinden kaynaklandığını söylemişti. Bu kitap, için içinin, dışın dışı olduğunu kanıtlamaya çalışır çünkü ondan sonra da varlığın varlığının, yokluğun yokluğu olduğuna geçeriz ve bu böyle sürer gider.

[4] Daniel Sibony'nin "Üç Tektanrıcılık, Fethi Benslama'nın "İslamın Psikanalizi adıyla Türkçeye çevrilen incelemeleri bu konuda Lacan'ın açtığı yolda giden çalışmalardır.

[5] Moebius şeridinin kendisi ilk tek yüzlü şekil olup A. F. Moebius (1790–1860) tarafından bulunmuştur. Dikdörtgen bir kâğıt şeridin bir ucundan tutulup 180 derece çevirilerek, şeridin diğer ucuna yapıştırılmasıyla ortaya çıkan şekle "Moebius fierididenir.

[6] Julia Kristeva, Kadın Dehası, [Le génie Feminin, (Hannah Arendt, 1999; Melanie Klein, 2000; Colette, 2002) Seuil Yayınları].

[7] (Lol v. Stein'ın Kendinden Geçişi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995) "Le ravissement de Lol. v. Steinda Lol genç bir kızdır. Nişanlısının onu aldattığına bir baloda daha 17 yaşındayken tanık olur; onu başkasıyla sevişirken izler. Ayrılırlar. Bu kendinden geçme onda yer etmiştir: en yakın arkadaşının sevgilisini bu ânı tekrar yaşayabilmek için ayartır ve sevişirken onları bir çavdar tarlasından izler. Bu arada en yakın arkadaşının adı Tatiana'dır ama sevgilisi Lacan gibi "Jacques önadını taşır. Romanda anlatıcı da zaten Jacques Hold'dur. Seminerlerinde bu romana yer ayıran Lacan, 1964'te romanı yayımlandığında Duras'dan özel bir randevu istemiş, bu buluşma Paris'te salaş bir barda gerçekleşmiştir.

[8] Lacan'ın en çok başvurduğu sözcük uydurma tarzı (neolojizm), bu tür iki sözcüğü bir araya getirmektir. Aşk ile nefretten "nefraşklaşma diye bir sözcük türetmiştir. Bu "özdeyaban sözcüğünü biz de aynı doğrultuda kendi dilimizde ürettik.

[9] Amerikan dilbilimcisi Sapir, "Dil adlı incelemesinde birden Latin alfabesine geçişimizin tarihte çok ender rastlanan bir yazı devrimi olduğunu yazmıştır. 1928'te Latin alfabesine geçiş, en önemli değişimdir hiç kuşkusuz. Bu arada Hegel yazıldığı gibi okunduğu yani fonolojik olduğu için Batı alfabesinin en akılcı alfabe olduğunu savunuyordu. Elbette bu "phono-ethno-centrik yani "ses ve ırk merkeziyetçi görüş günümüzde her şeyden önce psikanalitik açıdan eleştirilmektedir: Çünkü düşler ve bilinçdışı daha çok hiyeroglifleri andırır. Bkz. Derrida, Of Grammatoloji ("yazı-söz ya da yazıbilim ve "Yazı ile ayrılık kitabındaki Freud ve yazı sahnesi incelemesi).

[10] Bu çelişkilerin en önemlisi Öztürkçecilerin Arapça ve Farsçadan hoşlanmamaları ama Fransızca, İngilizce, Almanca gibi Hint-Avrupa dillerini bilmelerinden kaynaklanır. Bu dillerin birçok özelliğini Türkçeye kaydırmak öztürkçe değil? Öz-Hint-Avrupaca gibi bir süreçtir. Bir iki örnek verecek olursak, her önüne gelen isimden, sıfat yapmak gibi Hint-Avrupa dillerinin bir özelliğine bakılarak, Türkçede "universel karşılığı "evrensel uydurulmuş. Ama sonra da bunun Öztürkçe olduğu iddia edilerek, "12 Eylül askersel devrimi gibi hiç de Türkçe olmayan söyleyişler de ortaya çıkmıştır. Bu, 12 Eylül'ü devrim olarak gören yazılarda kullanılan deyimde, Öztürkçeciliğin soldan sağa da kayabileceğini göstermektedir. İnternette adını vermeyen birisi de, Levi Strauss, Roland Barthes vs gibi yazarları okuyabilmemiz için, bunların yeniden çevrilmesi gerektiğini söylerken de yerden göğe haklıdır.

[11] Aile Kompleksleri, s. 29. Lacan'ın bir ansiklopedi için yazdığı bir incelemedir.

[12] Almanya'dan önce Fransa'ya sonra Amerika'ya geçecek olan Loewenstein, psikanalizin Yahudi göçmenlerinden biridir. Aslında birçok açıdan Lacan'la anlaşabilecekken, bir türlü aralarında sağlıklı bir ilişki kurulamamıştır. Amerika'da "ego psikolojiyi geliştireceği için Lacan tarafından sonradan da epey eleştirilen bu psikanalist, mektuplarından birinde "Lacan'ı okuduğum zaman sadece sözcükler var. Oysa Ben Mallarmé'yi severim, diye yazmıştır. Hem Lacan'ın tarzını anladığını hem de kimi konularda onun sivri iddialarını benimsemediğini belirtir. Ne olursa olsun tarihe Lacan'ın psikanalisti olarak geçmiştir, çünkü o süreçten geçmese, Lacan psikanaliz alanına atılamayacaktı.

[13] James Joyce üzerine geliştirdiği 23 numaralı Senthom semineri.

[14] Hollandalı bu biyoloğun 1926 da Iena'da yayınlanan İnsanın Oluşumu, bu savını geliştirdiği ilk yapıttır.

[15] "Fallusun Anlamı adlı konferansında Lacan şöyle der: Talebin kendisi, gerçekleşmesi için çağrıda bulunduğu doyumlardan daha başka bir şeye yönelir. Bir varlığın ya da bir yokluğun talebidir. Anneyle daha ilk ilişki, doyumunu sağlayabileceği ihtiyaçların arkasında bir ‘Büyük Başkası'na gebedir.

[16] Birtakım kişilerin Foucault'nun çalışmalarını psikanalize karşı geliştirilmiş tezler olarak yorumlamalarının nedeni kemikleşmiş psikanaliz kurumlarıyla psikanalizin karıştırılmasından ileri gelmektedir. Bu kurumlara Lacan da karşı gelmiştir. Psikanaliz dendiğinde Lacan'ın karşı geldiği Amerikan tarzı "ego-psikoloji kastedilirse böyle bir tutum haklı görülebilir ama psikanalizin bilimsel ya da teorik yönü Lacan aracılığıyla zaten bu aldatıcı doktrinden uzaklaşmıştır. 1963'te yani Foucault'nun Cinselliğin Tarihi'ni yazmasından 10 yıl önce yazılmış olan bu satırlar, onun tarihi bastırma önyargısından yola çıkmadan bir cinsellik tarihi yazma arzusunu yasallaştırmaktadır (Paradoksu bu sözcüklerle tekrarlamış oluyoruz).

[17] Lacan'ın evinde 5147 kitaplık bir kütüphanenin yanında Masson, Renoir, Balthus, Derain, Monet, Giacometti'den tablolar, Picasso'dan desenler, Yunan, Roma ve İskenderiye dönemlerinden heykelcikler, fildişinden yontular, üzerlerinde resimler en çok da erotik resimler işlenmiş vazo ve pişmiş topraklar, Nazka seramikleri, Pueblos yerlilerine özgü bebekler bulunmaktadır.

[18] Lacan'ın ölümünden sonra Sylvia Lacan, bu tabloyu Courbet Müzesi'ne bağışlamıştır.

[19] Bu öneriyi geçici olarak sunuyorum. Başka sözcükler de olabilir. İngilizceye "statement diye çevrildiğine göre "konuşlandırma, öneri, yerleştirme bile denilebilir: ama "sözcelem yerleşti diye tutturanlara, anadilini konuşan kişilerin yüzlerini buruşturarak söyledikleri bir sözcüğün yerleşmişliğinden kuşku duyduğum karşılığını verebilirim ancak.

[20] "Aydın sözcüğünü Fransa'da yaygınlaştıracak ve aydınların muhalif kimlikte olmalarının altını çizecek Dreyfüs Olayı, bu adı taşıyan Yahudi bir subayın Almanya'ya gizli bilgi sızdıran bir casus olmakla suçlanmasıyla başlamıştır.

[21] Türkçede burada asla, hiç kullanılmaz. Ama bu cümledeki hiç, anlatılana bir örnek oluşturur.

[22] Bu gibi konularda "psikolojik işlev diye adlandırılan perspektifleri tersini çevirmek gerektiğini, çağdaş dilbilimin en büyük ustalarından biri olan Roman Jacobson'un sadece dilbilimden yola çıkarak iki afazi tarzı geliştirdiğini unutmayalım. Onun en kolay anlaşılan eserlerinden biri olan Fundamentals of Language (Morris Halle ile birlikte, Mouton&Co. S-Gravenhage), Minuit Yayınları'dan Nicholas Ruwer'nin Dilbilim Denemeleri'nde yayımlanan çevirilerinin ikinci kısmının 1'den 4'e kadar olan bölümleri.

[23] Nessus gömleği: Yarısı insan yarısı at efsane kahramanı Dejanire, Nessus'un kanını kendisi için sevda iksiri olarak kullanır, bir gömleğe onun kanını bulayarak onu Herakles'e gönderir. Herakles gömleği giyer giymez eriyip mahvolduğunu anlar, çektiği ıstıraplardan kurtulabilmek için Oeta'daki korulukta kendini yakar. (Oeta: Yunanistan'ın orta kesiminde, Selanik dolaylarında bir koruluk.)

[24] Augeias Ahırları: Değişik kaynaklara göre Helios'un, Poseidon'un ya da Phorbas'ın oğlu. Elis Kralı. Augeias'ın pek çok sürüsü vardı, ama ağılları hiç temizlenmedikleri için gübre kaplıydı her yer. Herakles hizmetinde bulunduğu Eurystheus tarafından bu ağılları temizlemekle görevlendirilir. Herakles Auegias'a bundan söz etmeksizin ağılları bir günde temizleme sözü verir ve karşılığında da sürülerden birini ister. Augeias ağılların bir günde temizleneceğine inanmaz ama tamam der. Fakat Herakles bunu yapar (Mitoloji Sözlüğü, Derman Bayladı, Say Yayınları, 2005).

[25] Lacan bu bölümde Klossowski'nin Sade Yakınım (Sade Mon Prochain, Ed. Seuil; Sade My Neighbour, 1967 edition, Quartet Encounters, 1991) adlı eserine eleştiri getirmektedir.

[26] Bu açıklamalar bana aittir. Açıklamalardan sonra konu devam etmektedir.

[27] Lacan burada "suture yani dikiş kavramını kullanıyor.

[28] Uydurmayı Türkçedeki iki anlamıyla da yani uygun bir şey bulmak ve olmayan bir şey yaratmak anlamlarıyla da alabiliriz.

[29] Bazı yorumculara göre "Mathéme kavramını ilk kullanan Heidegger'dir.

[30] Fransa'da İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde Almanlarla suç ortaklığı yapanları cezalandırmak için sokaklardan toplanan serseri güruh. Sadece kurunun yanında yaşı da öldürmekle kalmamış, bizim yeniçerilerin son zamanlarında olduğu gibi birçok kişiye kan kusturmuşlardır. Jean Genet'nin Cenaze Merasimi onlardan bazılarını anlatır.

[31] Bizce post-psikanalitik bir edebiyattan söz açılabilecekse bunlar da Philippe Sollers'in Cennet, H, Yasalar gibi romanları ya da Mantıklar gibi incelemeleridir.

[32] Bir ormanda gerçekleşen bu intihar, bir Sait Faik hikâyesi çarpıcılığındadır. Uzun süre Lacan'dan kendisini psikanalize etmesini isteyen Soury, bu talebine karşılık "henüz değil gibi yanıtlar almaktadır. Siyanür edinir ve bunları 3 şişeye doldurur, ormana dalar, üç yol ağzında bu şişelerin hepsini içer ve anında ölür. Gençlik –30'unu geçmiştir– kırılgandır aynı zamanda.

[33] Beyin işlemlerinin kayda geçirilmeleri sonucu ortaya çıkarılan incelemeler.

[34] Bkz. The Cambridge Companion to Lacan, Edited by Jean-Michel Rabaté, Cambridge University Press, 2003, s. 116-147.

[35] Kaldı ki kitabın yayımlanmasından bir süre sonra Deleuze şizofrenin de devrimci olmadığını, onun da gerici olduğunu keşfedecektir.

[36] Burada Deleuze'ün diğer felsefe çalışmaları, tezleri vs. ile değil sadece Oedipus'a odaklanarak değerlendirmede bulunduğumuzu hatırlatalım.

[37] İşitilen her ne olursa olsun, diyen onu söylediğinden başka bir şey kastederek söylemiş olabilir. Bu yüzden denilen konuyu işleme tarzı, demek istenileni öteleyebilir.

[38] Saçma gibi görülecek örneklerle Lacan, dilin çok yönlülüğünü, harfi harfine bire bir dediklerimizin gerçekleşemeyeceğini, çünkü özne oluşumlarının farklı olduğunu vurgulamaktadır.

[*3] Fotoğraflar, Elisabeth Roudinesco'nun Jacques Lacan (Fayard, 1993) adlı kitabından alınmıştır.